

MAYIS 2020

Yüksek Lisans – Mimarlık Bölümü

EMİNE YAĞMUR

T.C.

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ:
GAZİANTEP RUMKALE ARKEOLOJİK SİT ALANI ÖRNEĞİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMİNE YAĞMUR

MAYIS 2020

Kültürel Miras Ve Alan Yönetimi:
Gaziantep Rumkale Arkeolojik Sit Alanı Örneği

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. M. Serhat Yenice

Emine Yağmur

Mayıs 2020

©2020 EMİNE YAĞMUR

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Emine YAĞMUR** tarafından hazırlanan “**Kültürel Miras ve Alan Yönetimi, Gaziantep Rumkale Arkeolojik Sit Alanı Örneği**” başlıklı tez 13/05/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

-

Kurumu/Üniversitesi

Tez Danışmanı

Doç.Dr. M.Serhat YENİCE

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

-

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Ülkü ALTINOLUK

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

-

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Süheyla BÜYÜKŞAHİN

Necmettin Erbakan Üniversitesi

-

-

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

-

-

-

-

Enstitü Müdürü

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

Emine Yağmur

ÖZET
KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ:
GAZİANTEP RUMKALE ARKEOLOJİK SİT ALANI ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAĞMUR, Emine

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. M. Serhat YENİCE

Mayıs, 2020

118 Sayfa

Korumanın uzun bir geçmişi olmasına rağmen, Alan Yönetimi, Yönetim Planı, Kültürel Miras gibi kavramlar 20. yüzyılda literatüre girmiş, korumanın yasal ve paydaşlar anlamında boyutları da bu yüzyılda şekillenmiştir. Dolayısıyla koruma – kullanma dengesi, gelecek kuşaklara mirasın bırakılması adına korumanın sürdürülebilir olması, katılımcı bakış açısıyla korumanın önemli adımları da bu yüzyılda olmuştur. Unesco bu anlamda somut sözleşmeler ve organları ile önemli bir rol üstlenmiştir.

Unesco yaratıcı şehirler ağına dahil olan Gaziantep, Mezopotamya’da konumlanması sebebiyle önemli bir tarihe sahiptir. Çalışma alanı olan Rumkale, Asurlular, Roma İmparatorluğu, Memlükler, Dulkadiroğulları ve Osmanlı medeniyetinin izlerini taşımıştır. Ayrıca uzun yıllar Ermeni katolikosluğunun merkezi olması ve Yakubiler’in burada yaşaması nedeniyle önemli bir inanç merkezi olmuştur.

İnsanlığın tarihsel süreci açısından önemli bir Kültürel Miras olan Rumkale için hazırlanan Arkeolojik Alan Yönetim Planı Modeli ile ulusal ve uluslararası kanun, sözleşme ve tüzükler doğrultusunda, bütüncül, katılımcı ve sürdürülebilir korunmasını amaçlayan bir yönetim planı modeli gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler;Rumkale, Kültürel Miras, Arkeolojik Alan Yönetimi, Yönetim Planı

ABSTRACT
CULTURAL HERITAGE AND AREA MANAGEMENT:
EXAMPLE OF GAZİANTEP RUMKALE ARCHEOLOGICAL SITE AREA
MASTER THESIS

YAĞMUR, Emine

Supervisor: Doç. Dr. M. Serhat Yenice

May, 2020

118 Pages

Although protection has a long history, concepts such as Area Management, Management Plan, Cultural Heritage entered the literature in the 20th century, and the legal and stakeholder dimensions of the protection have been shaped in this century. Therefore, protection-use balance, sustainability of protection in order to leave legacy to future generations, important steps of protection from a participatory perspective have also been in this century. In this sense, Unesco has played an important role with its concrete contracts and bodies.

Gaziantep, which is included in the Unesco creative cities network, has an important history due to its location in Mesopotamia. Rumkale, the study area, carried the traces of Assyrians, Roman Empire, Mamluks, Dulkadiroğulları and Ottoman civilization. It has also been an important belief center for many years because it was the center of the Armenian Catholicism and the Yakubis lived here.

With the Archaeological Site Management Plan Model prepared for Rumkale, an important Cultural Heritage in terms of the historical process of humanity, in line with national and international laws, contracts and regulations, a management plan model that aims to provide holistic, participatory and sustainable protection has been attempted.

Keywords; Rumkale, Cultural Heritage, Archaeological Site Management, Management Plan

TEŞEKKÜR

Tez alıőmam sũresince, tũm bilgilerini benimle paylaőan ve her tũrlũ konuda desteğini sunan, tezimde bũyũk emeiği olan, Hasan Kalyoncu Őniversitesi oğretim ũyelerinden danışman hocam, sayın Doç.Dr. M. Serhat Yenice ve Dr. Őęretim Őyesi Tũlay Karadayı Yenice hocama teőekkũrlerimi sunarım.

Gerekli verilerin toplanmasında destek veren Arkeolog Ali Korkmaz'a, her konuda olduğu gibi tez çalıőmam için de manevi desteğini benden esirgemeyen kıymetli abim Prof. Dr. Yusuf Yağmur'a ve eğitim hayatımda her daim yanımda olan annem ve babama çok teőekkũr ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM 1.....	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1.ÇALIŞMANIN AMACI.....	2
1.2.ÇALIŞMANIN KAPSAMI.....	4
1.3.ÖZGÜN DEĞER VE KATKI.....	4
BÖLÜM 2.....	6
2.KAVRAMSAL ARKA PLAN.....	6
2.1.KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMI.....	6
2.2.KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMININ DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ.....	7
2.2.1.GELİŞMİŞ ÜLKE DENEYİMLERİ.....	8
2.2.1.1.Rönesans Öncesi.....	8
2.2.1.2.14 - 17. Yüzyıl: Rönesans Dönemi.....	8
2.2.1.3.18 - 19. Yüzyıl: Tartışma – Kuram Oluşturma Dönemi.....	9
2.2.1.4.20. Yüzyıl ve Sonrası: Kuram – Yasal Zemin Oluşturma Dönemi.....	10
2.2.1.5.2000’li Yıllar.....	12

2.2.2. TÜRKİYE DÖNEMİ.....	15
2.2.2.1. Osmanlı'dan Devranılan Miras	15
2.2.2.2. Cumhuriyet Dönemi.....	16
2.3. KÜLTÜREL MİRAS TÜRLERİ.....	20
2.4. KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ.....	22
2.4.1. YÖNETİM PLANI.....	22
2.4.2. ALAN YÖNETİMİ.....	25
2.4.3. ARKEOLOJİK ALAN YÖNETİM PLANI	28
2.4.4. TÜRKİYE VE DÜNYA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN ALAN YÖNETİM PLANI ÖRNEKLERİ	30
2.4.5. GÖBEKLİTEPE ALAN YÖNETİM PLANI.....	30
2.4.5.1. Alanın Üstün Evrensel Değeri.....	30
2.4.5.2. Yönetim Alanı	31
2.4.5.3. Yönetim Planının Değerlendirilmesi	32
2.4.5.4. Alanın Vizyon, Amaç Ve Hedefleri.....	33
2.4.6. POMPEII, HERCULANEUM VE TORRE ANNUNZIATA ARKEOLOJİK BÖLGESİ ALAN YÖNETİM PLANI.....	36
2.4.6.1. Alanın Üstün Evrensel Değeri.....	36
2.4.6.2. Yönetim Alanı	38
2.4.6.3. Yönetim Planının Değerlendirilmesi	39
2.4.6.4. Alanın Vizyon, Amaç Ve Hedefleri.....	40
BÖLÜM 3.....	49
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	49
BÖLÜM 4.....	51
4. ARKEOLOJİK ALAN YÖNETİM PLANI: RUMKALE.....	51
4.1. ANALİTİK ETÜD.....	51
4.1.1. KONUM ÖZELLİKLERİ.....	51
4.1.2. ALANIN ÖNEMİ ve ÜSTÜN EVRENSEL DEĞERİ	52
4.1.3. YASAL STATÜ VE PLANLAMA DENEYİMLERİ	53

4.1.3.1.Yasal Statü.....	53
4.1.3.2.Alanda Yapılan Planlama Çalışmaları	57
4.1.4. TARİHSEL ARKA PLAN	66
4.1.5. ETKİLEŞİM ALANI.....	71
4.1.6. MİMARİ YAPILAR	74
4.1.7. ARAZİ KULLANIMI VE MÜLKİYET YAPISI.....	80
4.1.8. GÖRSEL – ÇEVRESEL DEĞERLER	81
4.1.9. BÜTÜNLEŞİK SENTEZ	84
4.1.10.ALANIN GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ İLE FIRSAT VE TEHDİTLERİ	86
4.2.YÖNETİM ALANI VE TANIMI.....	90
4.2.1. ALANIN YÖNETİM PLANI İHTİYACI.....	90
4.2.2. SINIRLAR VE YÖNETİMSEL YAPI	91
4.2.3. PLANIN AMACI.....	91
4.2.4. YÖNETİM PLANI SÜRECİNDEKİ PAYDAŞLAR ve FAYDA SAĞLAYACAK GRUPLAR	92
4.2.5. ALANIN VİZYON TANIMI	94
4.2.6. RUMKALE YÖNETİM PLANI; AMAÇ – HEDEFLER.....	94
4.3.KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİM PROGRAMI.....	100
4.4.EYLEM PLANI.....	106
BÖLÜM 5.....	118
5.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA.....	120

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Uluslararası Ölçekte Kültürel Miras ve Alan Yönetimine İlişkin Gelişme Süreci	112
Tablo 2.2. Ulusal Ölçekte Kültürel Miras ve Alan Yönetimine İlişkin Gelişme Süreci	18
Tablo 2.3. Pompeii Swot Analizi.....	40
Tablo 2.4. Herculaneum Swot Analizi	42
Tablo 2.5. Torre Annunziata Swot Analizi.....	43
Tablo 2.6. Pompeii, Herculaneum, Torre Annunziata Yönetim Planı Orta Vadeli Hedefler.....	45
Tablo 2.7. Pompeii, Herculaneum, Torre Annunziata Yönetim Planı Uzun Vadeli Hedefler.....	47
Tablo 4.1. Rumkale Sit Alanına İlişkin Kurul Kararları	55
Tablo 4.2. Gap Master Turizm Planı Rumkale ve Çevresi Vizyonu (2010).....	58
Tablo 4.3. Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı	61
Tablo 4.4. Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişme Koridoru ve Eylem Planı	61
Tablo 4.5. Rumkale ve Çevresi Güçlü Yönleri.....	86
Tablo 4.6. Rumkale ve Çevresi Zayıf Yönler.....	87
Tablo 4.7. Rumkale ve Çevresi Fırsatlar	88

Tablo 4.8. Rumkale ve Çevresi Tehditler.....	89
Tablo 4.9. Yönetim Planı Paydaşlar.....	92
Tablo 4.10. Arkeolojik Alan Yönetişim Programı.....	101
Tablo 4.11. Bilişim Programı	102
Tablo 4.12. Mekansal Koruma Ve Geliştirme Programı.....	103
Tablo 4.13. Sosyal - Kültürel Yapıya Yönelik Program.....	104
Tablo 4.14. Ekonomik Yapıya Yönelik Program	105
Tablo 4.15. Amaç 1	106
Tablo 4.16. Amaç 2	108
Tablo 4.17. Amaç 3	109
Tablo 4.18. Amaç 4.....	110
Tablo 4.19. Amaç 5	111
Tablo 4.20. Amaç 6	113
Tablo 4.21. Amaç 7.....	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 4.1. Rumkale Ulaşım Bağlantıları	51
Şekil 4.2. Rumkale Arkeolojik Sit Alanı Sınırları.....	56
Şekil 4.3. Gap Bölgesi Turizm Master Planı Genel Görünüm	58
Şekil 4.4. Gap Bölgesi Turizm Master Planı, Birecik Baraj Gölü Çevresi	59
Şekil 4.5. Gap Bölgesi Turizm Master Planı, Rumkale	60
Şekil 4.6. Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planında Rumkale	62
Şekil 4.7. 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planında Rumkale	63
Şekil 4.8. 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planında Rumkale	63
Şekil 4.9. Rumkale Koruma Amaçlı İmar Planı	64
Şekil 4.10. Halfeti Koruma Amaçlı İmar Planı	65
Şekil 4.11. 1800 Yıllara Ait Gravür	66
Şekil 4.12. Moltke'nin Rumkale Haritası.....	69
Şekil 4.13. Su Taşımacılığında Kullanılan Kayık.....	69
Şekil 4.14. Rumkale Baraj Öncesi	69
Şekil 4.15. 1900'lü Yılların Başında Lawrance Tarafından Çekilmiş Görüntüler	70
Şekil 4.16. Rumkale Baraj Sonrası.....	70

Şekil 4.17. Eski Halfeti Genel Görünüm	71
Şekil 4.18. Eski Halfet Arazi Kullanım	72
Şekil 4.19. Savaşan Mahallesi Genel Görünüm	73
Şekil 4.20. Kasaba Mahallesi Taşınmadan Önceki Görünüm	73
Şekil 4.21. Rumkale Günümüzdeki Vaziyet Planı	74
Şekil 4.22. Aziz Nerses Kilisesi Genel Görünüm.....	75
Şekil 4.23. Aziz Nerses Kilisesi Rölöve Planı.....	75
Şekil 4.24. Aziz Nerses Kilisesi Doğu Cephesi Süslemeleri.....	75
Şekil 4.25. Rumkale Üst Kat Genel Görünüm.....	76
Şekil 4.26. Kuzeydoğu Cephesi Hac Kabartması.....	76
Şekil 4.27. Barşavma Manastırı Genel Görünüm.....	76
Şekil 4.28. Barşavma Manastırı Rölöve Planı	77
Şekil 4.29. Dink Damı İç Alan.....	78
Şekil 4.30. Dink Damı Dış Cephe.....	78
Şekil 4.31. Sarnıç Genel Görünümü.....	79
Şekil 4.32. Sarnıç İç Duvarları.....	79
Şekil 4.33. 19. Yüzyıl Yapıları Genel Görünüm	80
Şekil 4.34. Rumkale Mevcut Arazi Kullanım.....	81
Şekil 4.35. Rumkale Mülkiyet Deseni.....	81
Şekil 4.36. Rumkale'nin Halfeti Tarafından Görünümü	82
Şekil 4.37. Rumkale Görsel ve Çevresel Değerler.....	83
Şekil 4.38. Rumkale Bütünleşik Sentez.....	85
Şekil 4.39. Rumkale İdari Sınırlar.....	91

KISALTMALAR LİSTESİ

AAKME	:Anadolu Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü
A.K.T.V.K.B.K.	: Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
BDK	: Bilimsel Danışma Kurulu
DSİ	: Devlet Su İşleri
GBB	: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
G.E.E.A.Y.K	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
G.K.T.V.K.B.K	: Gaziantep Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
HKÜ	:Hasan Kalyoncu Üniversitesi
ICCROM	: Uluslararası Kültürel Mülkiyetin Korunması Ve Restorasyonu Çalışmaları Merkezi
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
IUCN	: Uluslararası Doğa Koruma Birliği
İKA	: İpekyolu Kalkınma Ajansı
KKA	:Karacadağ Kalkınma Ajansı
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
MİBAC	: İtalya Kültür Bakanlığı
M.Ö.	:Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
ŞBB	: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Geçmiş nesillerden miras kalan ve gelecek nesillerin yararına korunarak aktarılması gereken, somut eserler ile somut olmayan nitelikleri olarak tanımlanan kültürel miras kavramı, tarihsel süreç içerisinde, düşünsel ve kapsamı yönüyle sürekli değişim göstererek günümüze dek ulaşmıştır. Temelde toplumların tarih boyunca biriktirdikleri deneyimler ve gelenekler aracılığıyla, geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran ortak değerleridir. Bu değerlerin, zaman içinde korunması gerekliliği ile hareket edilmiş, koruma kavramı ise kendi zamanına göre değişkenlik göstermiştir.

İlkçağlardan bu yana, ağırlıklı olarak dini öğeler koruma altına alınmıştır (Kaderli, 2014). Hatta Antik Dönem'de Romalılar koruma amacı ile eski yapıları başka yerlere taşımışlardır. M.Ö. 440-436 da inşa edilmiş olan Ares Tapınağı'nın, Augustus döneminde agoraya taşınması buna en iyi örnektir (Erder, 1971). Koruma bilinci yada korumaya değer görülen öğeler dini yapılar, heykeller yada dönemin antikacılarının define arayıcılar vasıtasıyla buldukları eserler olmanın ötesine geçmemiştir.

Rönesans'ın etkisi ve 18. yüzyılda Arkeoloji'nin bir bilim dalı olarak ortaya çıkmaya başlamasıyla, korumaya yönelik güçlü çalışmalarda başlamıştır. 19. yüzyıldan itibaren bu çalışmalar hız kazanmış, 20. Yüzyılda dünya savaşlarının da etkisiyle koruma konusunda uluslararası çalışmalar yapılmıştır. Nitekim 1946 yılında kurulan UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim Kültür Kurumu), Kültürel Miras'ın korunmasında öncü kuruluşlardandır. Yine UNESCO öncülüğünde, ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ve IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği), ICCROM (Uluslararası Kültürel Mülkiyetin Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Merkezi) gibi uluslararası örgütlenmeler yayınladıkları sözleşmeler, tüzükler, tavsiye ya da ilke kararlarında kültürel mirası insanlık tarihinin "ortak belleği" olarak değerlendirmektedir. 1964 tarihli Venedik Tüzüğü ile korumanın korumanın tek yapı ölçөгünden çıkıp, tarihi öneme sahip kentsel yada

korumanın tek yapı ölçeğinden çıkıp, tarihi öneme sahip kentsel ya da kırsalyerleşmeleri kapsayacak şekilde alan ölçeğinde değerlendirilmesi uluslararası anlamdaliteratüre girmiştir. Ancak korumanın alan ölçeğinde yapılması düşüncesi, sürecin sağlıklı yürümesi açısından yeterli değildi. Alanın çevresiyle beraber değerlendirilmesi kadar, sosyal ve ekonomik yapının sürece dahil edilmesi, korumanın kim yada kimler vasıtasıyla ve nasıl olacağı, yetki – sorumluluk dengesinin nasıl kurulacağı da, koruma bilinci kadar önemli konulardı.

Bilindiği gibi ülkemizde farklı kurumların plan yapma ve onaylama yetkisi bulunmaktadır. Bu durum farklı uzmanlıkları gerektiren alanların planlamasında, hızlı ve uygulanabilir sonuçlar doğursa da, dönem dönem aynı alan üzerinde farklı kurumlarca, aynı ya da farklı zaman dilimlerinde yapılan çalışmalar arasında uyumsuzluk söz konusu olmaktadır. Alana dair çalışmaların uygulamasında, hazırlanan çalışmaların birbiri ile uyumu, paydaşların yetki ve sorumluluğu noktasında karmaşa yaşanabilmektedir. Dolayısıyla çalışmalar uygulanabilir ya da sürdürülebilir olmaktan çıkmakta, zaman içinde ilgili alan, bir yönetim anlayışıyla değil, kullanıcının talebiyle kimlik kazanmaktadır. Bir tarihi olan ve gelecek nesillerin emaneti sayılan bu alanlar maalesef günün şartları ya da kullanıcısı ile mevcut kimliğinden uzaklaşmaktadır. Bu nedenle kültürel miras alanlarının özgün karakteri ile korunarak gelecek nesillere aktarılması, tüm paydaşların sürece eklendiği yönetim modeli ile sağlamak mümkün olmaktadır.

Bu tez kapsamında, Gaziantep kenti sınırları içerisinde bulunan Rumkale Arkeolojik Sit alanı ve yakın çevresinin, özgün değerlerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı bir biçimde aktarılması için, bir dizi koruma-geliştirme stratejilerinin tanımlanması,**yere özgü, geniş katımlı ve işbirliğini esas alan** bir kültürel miras yönetim modeli hazırlanması hedeflenmektedir.

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Çağdaş koruma anlayışı;koruma ile ilgili çalışmaların,farklı disiplinlerce, toplumsal diyalog zemininde, katılımcı, etkin ve sürdürülebilirlik çerçevesinde, planlı bir şekilde yürütülmesi gerekliliğini kabul görmektedir. Bu gerekliliğe bağlı olarak korumanın mekansal, sosyal - kültürel ve ekonomikboyutları ile sağlanmaya çalışılması alan yönetimi kavramının temelini oluşturmaktadır.

Yönetim planları ulusal düzeyde, Dünya Miras Alanı olarak aday gösterilmiş alanlar için, ülkemizde ise 23/07/1983 tarihli 2863 Sayılı Kanun'dan değişik, 14/07/2004 tarih ve 5226 Sayılı Kanun ile, tüm koruma alanları için zorunlu kılınmıştır.

Arkeolojik alanlar, kültürel mirasın bir parçası olarak, insanlığın ilk yıllarından bu yana bütün kalıntıları içeren ve insanlık tarihi açısından bilgilenmeyi sağlayan alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bir bakıma arşiv niteliği taşıyan bu alanlar, nasıl ki geçmiş yaşam biçimleri hakkında bize yol gösteriyorsa, gelecek nesiller içinde aynı rolü üstleneceklerdir. Bu nedenle kurumsal hafıza niteliği taşıyan bu alanlar büyük önem taşımaktadır. Bununla beraber, hızlı yaşam biçimi içinde ayrı bir yere koyup, saklayabildiğimiz alanlar da değildir. Dolayısıyla insanlığın kullanımı noktasında olumlu müdahale edebilmek adına, kullanım şekli ya da sınırlarının belirlenmesi ihtiyacı doğmaktadır. Bu da farklı disiplinlerin beraber ve etkin hareket etmesiyle sağlıklı yürüyecek bir süreçtir.

Rumkale Arkeolojik Alanı, Gaziantep Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 2011 tarihli, 456 numaralı kararı ile 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nı çevreleyen III. derece Arkeolojik Sit alanı son şeklini almıştır. Rumkale ve etkileşim alanını da kapsayan farklı idarelerce yapılmış master planlar, çevre düzeni planı, koruma amaçlı imar planı, çevre düzenleme projeleri bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar farklı kurumların yetkisi dahilinde yapılmış, planların uygulanması sürecinde de farklı kurumların yetkisi söz konusudur. Korumaya yönelik en önemli ve ilk adımın yönetişim (birlikte yönetim) olduğu gerçeğiyle, alanın tüm kurumlar, konuya hakim sivil toplum kuruluşları, gerektiğinde özel sektör yatırımcıları, bölge halkı ile beraber fayda ve risk paylaşımı ile korunması gerekmektedir. Bu sebeple yapılmış planları disipline etmek, uygulanması için yetki sınırlarını belirlemek, sürdürülebilir olması için bölge halkını sürece dahil etmek, gerekli finansmanı sağlamak amacıyla bir yönetim planına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu plan modeli, Rumkale'nin mevcut durumunu yansıtan ve değerlendirmesini yapan, ileriye yönelik yönetim süreci için rehberlik eden ve yönetim sisteminin işlevini tam olarak yerine getirmesini sağlamayı amaçlayan bir araçtır.

Bu araştırmanın amacı, Rumkale Arkeolojik Sit Alanı ve yakın çevresinde, coğrafi ve tarihi özellikleri ile birlikte, sosyal, ekonomik ve kültürel zenginliklerin beraber değerlendirildiği bütüncül, farklı paydaşların katılımını esas alan sürdürülebilir bir kültürel miras alan yönetimi planı için bir yol haritasının hazırlanmasıdır.

Hazırlanacak Yönetim Planı Modeli ile Rumkale'nin kendisiyle etkileşim halinde olduğu Kasaba Mahallesi (Gaziantep), Eski Halfeti (Şanlıurfa) ve Savaşan Mahallesi (Şanlıurfa) ile beraber değerlendirilip, iki farklı yerel idare tarafından yönetilen yerleşmelerdeki, planlama, karar alma ve uygulama sürecinin yönetimi sağlanacaktır. Rumkale ve çevresi için farklı idarelerce hazırlanan planların eylem kararları, bu eylemlerin uygulama mekanizmaları ve uygulama zamanları arasındaki farklılıklar, aynı kararların tekrarı ve zaman kaybının önüne geçilmesi ile uygulama mekanizmalarındaki yetki karmaşasının önlenmesi için, alanda yönetim planı hazırlanması zorunlu hale gelmiştir.

1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Bu çalışmanın kapsamı, geçmiş M.Ö 855 yılına dayandığı düşünülen ve farklı medeniyetlerin kullanımında kalan, etrafı sularla kaplı olduğundan korunaklı yapısı nedeniyle önemli bir tarihi arşiv niteliği taşıyan, bir tarafı Gaziantep diğer tarafı Şanlıurfa olan Rumkale ve onun etki alanında yer alan Kasaba (Gaziantep) ile Savaşan (Şanlıurfa) mahalleleri ve Halfeti (Şanlıurfa) ilçelerinden oluşmaktadır.

1.3. ÖZGÜN DEĞER VE KATKI

Bu tez çalışması; Rumkale Arkeolojik Sit Alanı'nın, kültürel miras değerlerinin tanımlanması, mevcut sorunların tespiti ve geleceğe yönelik vizyonunun belirlenerek, bu vizyon doğrultusunda mekansal, sosyal – kültürel ve ekonomik gelişmeye katkı sunacak hedefler ve bu hedeflerin uygulama araçları üzerine odaklanmaktadır.

Gaziantep İli, Nizip İlçesi sınırları içinde yer alan ve M.Ö IX. Yüzyıla tarihlenen Rumkale arkeolojik sit Alanının, arkeolojik miras varlığının sürdürülebilir korunması ve geliştirilmesine ilişkin, katılımcı ve koruma prensipleri doğrultusunda,

gerek gelecek kuşaklara aktarımı, gerekse kentsel yaşam ile bütünleşmesi açısından bir yöntem kurgusu eşliğinde tanımlanarak, bu tanımlamanın, Türkiye’de özellikle tarihsel kentlerdeki arkeolojik mirasa konu olan koruma alanlarında planlama çalışmalarına, yöntem kurgusuna, geleceğe dönük koruma–geliştirme stratejilerine ilişkin arayışlar açısından katkı koyacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 2

2. KAVRAMSAL ARKA PLAN

2.1. KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMI

Kültür kavramı, köken olarak bitki ve hayvan yetiştiriciliği ile insanın zihin ve bedeninin eğitilmesinden gelmektedir. Bununla beraber ibadet kavramı ile de ilişkilidir. Kültür kavramının birçok tanımı vardır. Genel olarak bir insanın yaşama dair maddi, manevi, duygusal, entelektüel yaşamının yolu denilebilir(Brown, 1984). Dolayısıyla kültürel miras, kültürün insana dair tüm yönleriyle ilgilenen hem sürekliliği olan, hem de değişime uğrayan bir kavramdır. Bu durumda gerek kültürel kimliğin oluşması gerekse korunması konularının da zaman içinde değişiklik göstermesi söz konusudur (Jokilehto, 2006).

Polonyalı antropolog Malinowski kültürü; insan gereksinimlerinin karşılanması için doğrudan veya detaylı olarak çalışan araç ve gereçler ile gelenek, görenekler ve bedensel veya düşünceyle ilişkili alışkanlıkların tamamı olduğunu vurgulamaktadır (Malinowski 1992).Diğer taraftan kültür,ait olduğu ülkenin ve yaşayan medeniyetlerin, geçmiş yaşam biçimi, gelenekleri, inanışları, sanatı ile ilgili günümüze ışık tutan eserlerin bütünüdür (Edson, 2004).

Kültürel Miras, geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran, bulunduğu yere kimlik kazandıran, kuşaklar arasındaki iletişimi ve tarih bilincini kazandıran, aidiyet duygusunu güçlendiren değerlerdir. Toplumun iletişiminin güçlenmesi, aidiyet duygusunun devam etmesi, bu değerlerin varlığını koruması ile doğrudan ilişkilidir. Bu değerler aynı zamanda insanlığın ortak mirası olmaları sebebiyle uluslararası öneme sahiptirler ve bu anlamda da korunmaları gerekmektedir (Kiper, 2006).

Kültürel Miras, çağdaş toplumun gelişimi, değerleri ve ihtiyaçları ile ilgili sürecin bir sonucudur. Önceleri, belirli sanat eserine veya büyük anıtlar önemsendi. Ancak dünya savaşlarının neden olduğu büyük yıkım ve 1950'lerden sonra sanayide

yaşanan gelişim, insanların yaşadıkları ve çalıştıkları çevreyle yakından ilişkili olduğunun fark edilmesini sağladı. Kültürel Miras kimliğinin temelini oluşturur ve yaşam kalitesi için zihinsel ve ruhsal bir yol göstericidir (Feilden and Jokilehto, 1998).Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi'nin Uygulama Rehberi'nde ise "kültürel miras" şöyle ifade edilmektedir;

Kültürel ve doğal miras, sadece her ulusun değil, bir bütün olarak insanlığın paha biçilemez ve yeri doldurulamaz varlıkları arasındadır. Bu en değerli varlıkların herhangi birinin bozulması veya kaybolması yoluyla kaybedilmesi, dünyanın tüm halklarının mirasının yoksullaşmasını oluşturur. Bu mirasın bir kısmı, istisnai nitelikleri nedeniyle, "olağanüstü evrensel değer" olarak kabul edilebilir ve giderek daha fazla tehdit eden tehlikelere karşı özel korumaya layıktır.

Birçok ülkenin taraf olduğu sözleşmede görüldüğü üzere, kültürel miras öğeleri/mekanları sadece ait olduğu ülke için değil, dünya ölçeğinde geçmiş tüm değerlerin bugüne ve yarına aktarılması bakımından büyük önem göstermektedir. Dolayısıyla korunması/kullanılması bakımından, sadece ait olduğu ülke ya da idari sınır değil, tüm dünya insanlığı düşünülerek, belli ölçütler dikkate alınarak hareket edilmesi gerekmektedir.

2.2. KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMININ DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ

Kültürel miras ve koruma düşüncesinin tarihsel gelişiminde toplumsal olayların önemli etkisi olmuştur. Bu sebeple gelişim süreci dünyada etkili olmuş toplumsal olaylar dikkate alınarak incelenmiştir.

Rönesans öncesi, kilisenin insan yaşamına hakimiyeti, halkın ruhbanlar, soylular, burjuvalar yada köleler olarak ayrıştığı ortaçağ Avrupa'sında, bütün estetik ve korumaya dair değerler kilise ve soyluların yönlendirmesiyle dinsel değerler üzeredir. 14. yüzyılın sonlarında İtalya'da başlayan Rönesans hareketlerinin, tüccarlar, modern matbaa ve kağıdın bulunması vasıtasıyla, Avrupa'da hızla yayılmasıyla diğer konularda olduğu gibi koruma kavramında da etkili olmuştur. 18. yüzyıl Fransız ihtilali ile başlayan ve 19. yüzyılı kapsayan dönemde konunun uzmanlarınca tartışma oluşturabilecek farklı akımların ortaya çıktığı bir dönemdir. 20. yüzyıl ise korumanın

yasal sürecinin hızlandığı, korumaya değer görülen varlıkların miras olarak kabul edildiği ve bu anlamda dünya ölçeğinde hareketliliğin yaşandığı dönemdir.

2.2.1. GELİŞMİŞ ÜLKE DENEYİMLERİ

2.2.1.1. RÖNESANS ÖNCESİ

Antik Dönem'de Romalılar sistemli bir şekilde ve koruma amacı ile eski yapıları başka yerlere taşımışlardır. Romalılar bu dönemde sanat eserlerine hazine olmaları dışında bir anlam vermemişlerdir (Erder, 1971). III. Yüzyılda yaşanan ekonomik sıkıntılar sebebiyle halk yeni inşaat yapmayı bırakmış, eskiyi yenileme yoluna gitmiştir. Eski malzemeleri söküp kullanmak bu dönemde olağan bir durumdur. Yaşanan ekonomik buhran, yapım faaliyetlerini azaltmış fakirleşen halk yeni inşaatlar yapmak yerine eskilerini yenilemeye ve onarıma yönelmiştir (Kaderli, 2014).

Roma'nın çökme sürecine girmesi eski eserlerin koruma sürecini kesintiye uğratmıştır (Kaderli, 2014). Ortaçağda Hristiyanlığın yayılma döneminde, farklı inançları temsil eden her şey ortadan kaldırılmış, koruma açısından karanlık bir dönem yaşanmıştır (Dedeşayır, 2011). Aydınlanma çağı, ya da yeniden doğuş olarak adlandırılan Rönesans'a kadar resim sanatında dini bir konu dışında herhangi bir konu işlenmemiş ya da mimaride kilise yapımı dışında bir yapı yapılmamıştır.

Söz konusu zaman dilimlerinde koruma kavramında, eskiyi yenileme ve dini etkilerin baskın olduğu görülmektedir.

2.2.1.2. 14 - 17. YÜZYIL: RÖNESANS DÖNEMİ

14. Yüzyıl'ın sonlarından 17 yüzyıla kadar, İtalya'da başlayan Rönesans'ın etkilerini görmek mümkündür. Rönesans'ta Helen ve Roma kültürleri ile onların estetik güzelliklerine duyulan hayranlıkla birlikte, koruma bilinci tekrar ortaya çıkmıştır. Vitruvius, "Mimarlık Hakkında On Kitap" adlı eserinde, ideal kenti tanımlarken "Eğer yerleşmede bir Roma yıkıntısı bulunuyorsa korunmalıdır." demiş ve bu anlayış döneminin "kültürel koruma" düşüncesine yön vermiştir (Erder 1971). Koruma ile ilgili birçok kişi anıtların rönesans ile başladığını belirtir. Bu dönemde halk bir sanatçıyı överken yapıtının eski yapıtlardan aşağı olmadığını vurgulardı. Böylece eskiyle yeni beraber değerlendirilen sanat ortamı oluşmuştur. (Can, 1993).

2.2.1.3. 18 - 19. YÜZYIL: TARTIŞMA – KURAM OLUŞTURMA DÖNEMİ

Koruma bilincinin bugüne yansıyan temellerinin 1789 Fransız ihtilali sonrasında atıldığı söylenebilir. Fransa’da burjuvalar, o dönemde egemen olan aristokralara ve kiliseye karşı bir ihtilal başlattılar ve bu ihtilal ile karşı sınıfı temsil ettiği düşünülen yapılar da yıkıldı (Alanyurt, 2009). Ancak Victor Hugo ve arkeolog ve tarihçi Prosper Merimée gibi aydınlar toplumun kaygısını yazıları ile dile getirmiş 1887 yasının çıkarılmasına öncülük etmiştir (Dedehayır, 2010)

18. yüzyıl insanın ve yarattığı kültürün gelişimini inceleyen arkeolojinin bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı dönemdir. Bu yüzyılda yapılan kazılar hızlı gerçekleştiğinden, birçok veri yok olmuş ya da pek çok kültür varlığı zarar görmüştür. Ancak ilerleyen yıllarda daha düzenli ve sistemli kazılar yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde antikacı ve koleksiyoncuların Helen ve Roma sanat eserlerine ilgisi de artmıştır (Kaderli, 2004). Avrupalı antika meraklıları Yakın Doğu’ya gönderdikleri araçlar vasıtasıyla önemli sanat eserlerinin yerleri saptanmış, yapılan kazılarda yazıt, heykel gibi eserler ortaya çıkarılmış ve bunlar satın alınarak müzelerde sergilenmiştir. Bu gelişmeler Arkeolojiye olan ilgiyi arttırmıştır (Ahunbay, 2010).

18. yüzyıl kazıların daha çok antika bulmak amacıyla zenginler tarafından definecilere yaptırıldığı bir dönem olduğundan, bu süreçte eski eserler çok fazla tahrip olmuştur.

19. Yüzyıl başlarında Violette-le-Duc’ün restorasyon çalışmaları Avrupa’da koruma anlayışının gelişimine öncülük etmiştir. Bu şekilde Fransa korumacılıkta öncü olmuştur (Dedehayır, 2010). Bu dönemde Viollet-le-Duc stilistik rekompozisyon (üslup birliğine varma) yöntemini geliştirmiş, ancak zamanla bu yöntem eleştiriler almaya başlamış ve üslup birliğine karşı İngiltere’de John Ruskin önderliğinde (1819-1900) romantik (yapıya müdahale etmeme) akım ortaya çıkmıştır.

19. yüzyıl’ın sonlarında devletler kazıları desteklemeye başlamış, müzeler önemli eserlerle doldurulmuştur. Bu süreçte Yunanistan ve Anadolu’da düzenli bir şekilde kazılar yapılmış ve sonuçları yayınlanmıştır. Bu şekilde 19. yüzyıl sonunda bilim insanları arasında ilk defa tipoloji önemli bir yöntem haline gelmiş, tüm buluntular biçimsel özelliklerine göre sınıflandırılarak tarihlenmeye başlanılmıştır

(Kaderli, 2014). Zenginliğin etkisiyle tarihi yapıların yerine yenilerinin yapıldığı Avrupa’da, Roma’da kurulan Eski Eserler Müdürlüğü koruma konusunda önemli bir mücadele verdi; 1863’te kurulan Sanat Eserleri ile Tarihi Anıt ve Eski Eserleri Koruma Komisyonu ile 1865 yılında yapılan koruma yasası, koruma konusunun kurumsal yapısının oluşmasını sağladı (Dedeşayır, 2010).

Bu yüzyılda, çalışmalar bilimsel bir hal almaya başlamış, aynı yüzyıl içinde yapılara müdahalede iki farklı akım yön vermiştir. Koruma hukuki bir zeminde ilerlemeye başlamıştır.

2.2.1.4. 20. YÜZYIL VE SONRASI: KURAM – YASAL ZEMİN OLUŞTURMA DÖNEMİ

1931 Atina Konferansı’nda önemli tarihi anıtlara fon oluşturan çevrelerin, yapı kümelerinin ve bazı özellikleri olan güzel görünümlü manzaraların korunması önerilmiş ve 1932 yılında İtalya’da ‘Carta del Restauro’ olarak yasal bir kimlik kazanmıştır (Erder, 2007).

II. Dünya Savaşı’nın ardından yaşanan büyük ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik değişimler, özellikle kültürel miras yönetiminin gelişiminde oldukça etkili olmuştur. Bu kapsamda kültürel miras yönetimi, sosyal ve ekonomik planlamanın tamamlayıcı unsuru olarak görülmüştür (Armstrong vd., 1984; Crafts ve Toniolo, 1996).

1954 yılında savaş durumunda kültürel varlıkların korunmasına dair Lahey anlaşması imzalanmıştır.

UNESCO’nun 1960 yılında Paris’te gerçekleştirdiği toplantısında, artistik, tarihi, bilimsel ve teknolojik değerlere sahip objelerin, eğitime sağladıkları katkı ve kamu yararlarından dolayı önemli oldukları belirtmiştir. Bu çerçevede kültürel mirasın korunmasının kamusal değere ve eğitici değere sahip olduğu ve toplumsal bir fayda sağladığına dikkat çekilmiştir (ICCROM, 1990).

1964 yılına gelindiğinde Venedik’te gerçekleşen II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimarlar ve Teknisyenleri Kongresi’nde tarihi yapılara gelişmiş ve farklı şekillerde müdahale edilmesi eleştirilmiş, anıt kavramı tek yapı ölçeğinden, belli bir medeniyetin

veya tarihi öneme sahip kentsel ya da kırsal yerleşmeleri de kapsayacak şekilde alan ölçğine genişlemiştir (Arpacioğlu, 2007).

UNESCO tarafından 1968 yılında Paris'te düzenlenen toplantıda, kültürel mirasın kapsamı her türlü taşınabilir ve taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmış; arkeolojik, tarihi ve bilimsel değerleri öne çıkarılmıştır (UNESCO, 1968). 1970 yılında kültür varlıklarının kanunsuz ithal ve ihracına yönelik sözleşme imzalanmıştır. 1972 yılında imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi ile kültür varlıkları, insanlığın ortak mirası olarak belirtilmiştir.

Kültürel mirasın günümüzde en çok tartışılan değerleri olan özgünlük, evrensel ve üstün evrensel değerlerinin düşünsel altyapısı, 1970 ile 1980 yılları arasındaki dönemde oluşmuştur. Bu süreç UNESCO'nun 1972 yılında ICOMOS, ICCROM ve IUCN ile birlikte Paris'te gerçekleştirilen toplantısıyla başlamıştır. Bu toplantıda korunacak yapı gruplarının güzellik, arkeoloji, tarihi, etnolojik ya da antropolojik açıdan değere sahip olmaları gerektiğine vurgu yapılmış (UNESCO, 1972).

1975 yılında Avrupa Kültürel Miras Konseyi tarafından oluşturulan Kültürel Miras Avrupa Tüzüğü'nde' ekonomik değer olduğu tanımlanırken; kültürel mirasın manevi değere sahip olduğu vurgulanmıştır (Avrupa Konseyi, 1975). 1980'li yıllar ile birlikte kültürel miras değerlerinin artistik, tarihi ve tipolojik değerler olmak üzere üç ana başlıkta ele alındığı (Jokilehto, 2008) ve bir kültürel mirasın evrensel değere sahip olabilmesi için estetik değer, tarih değeri, teknik değeri, kültür değeri, manevi değeri, sanat değeri ölçütlerine sahip olması öngörülmüştür (UNESCO ve ICOMOS, 2010).

1981 yılında ICOMOS tarafından tanımlanan Burra Tüzüğü'ne göre, kültürel mirasın estetik, tarihi, bilimsel, sosyal ve manevi değerleri, kültürel önemin parçası ve gereği olduğu görülmüştür (ICOMOS, 1999). Bu tüzükten bir yıl sonra ICOMOS tarafından yayınlanan Deschambault Deklarasyonu'nunda mimari, artistik ya da miras değerlerini içeren yapıların korunması gerektiğini belirtilmiştir (ICOMOS, 1981). 1990'lardan sonra çevre ve arkeolojik alanlar, inanışlar, gelenekler, anılar, yaşam tarzları ve kültürel mirası etkileyen her türlü sosyolojik oluşum miras kavramı içerisine girmiştir

2.2.1.5. 2000'Lİ YILLAR

2000'li yıllar ile birlikte kültürel miras kavramına peyzaj öğelerinin de dahil edildiği dikkat çekmektedir. Bu dönem aynı zamanda kültürel ve doğal miras terimlerinin temellerinin atılarak geniş katımlı ve paydaşların miras koruma sürecinde yer aldığı modeller ile öne çıkmaktadır. 2000'li yıllar diğer taraftan kültürel miras tanımındaki gelişmelere ve değişimlere bağlı değer ölçütleri de farklılık göstermektedir. Başlangıçta tarihi ve estetik özelliklere sahip yapılar miras kabul edilirken, kültür, kimlik, özgünlük gibi ölçütler de belirleyici değerler arasına girerek kültürel miras kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır.

Nitekim diğer taraftan 2001 yılında imzalanan Sualtı Kültürel Miras'ının Korunmasına dair sözleşme ile, kültür varlıklarının keşifler, batıklar sebebiyle su altında da var olduğu ve korunması gerekliliği gündeme gelmiştir. Yine 2003 yılında imzalanan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile artık kültürel miras kavramı salt somut değerler üzerinden değil, törenler , temsiller, ifadeler, dil gibi öğeleri içeren somut olmayan değerleri kapsamıştır.

Kültürel mirasın batı hukukundaki gelişimi aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2.1. Uluslararası Ölçekte Kültürel Miras ve Alan Yönetimine İlişkin Gelişme Süreci

ULUSLARARASI ÖLÇEKTE KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİNE İLİŞKİN GELİŞME SÜRECİ		
1899	1. Lahey Sözleşmesi	Savaşlarda kültürel mirasın korunması.
1904	Uluslararası Mimarlar Kongresi	Korunacak eserlerin, tarihî eserler, yaşayan eserler ve ölü eserler olarak sınıflanması.
1907	2. Lahey Sözleşmesi	Savaş sırasında; dine, sanata, bilime ve yardımlaşmaya tahsis edilmiş binaları, tarihi anıtları, hastaneleri ve hasta ile yaralıların toplandıkları yerleri koruma.
1931	Atina Anlaşması Restorasyon Tüzüğü (Carta del Restauero)	Tarihi eserlerin korunmasına çevresinin de dahil edilmesi. Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu'ndan Restorasyon için izin alınması.

Tablo 2.1. Uluslararası Ölçekte Kültürel Miras ve Alan Yönetimine İlişkin Gelişme Süreci

1954	Lahey Anlaşması birinci protokol	<p>Çatışma öncesinde, sırasında ve sonrasında kültürel mirasın korunması amacıyla, askerî planlamalar da dâhil olmak üzere alınması gereken tedbirler belirlenmiştir.</p> <p>Kültür varlığının;</p> <p><i>“Büyük bir endüstri merkezinden ve bir hava alanı, bir radyo istasyonu, millî müdafaa hizmetinde çalışan bir müessese, önemlice bir liman veyâ bir demiryolu istasyonu yahût büyük bir ulaştırma yolu gibi hassas bir nokta teşkil eden herhangi mühim bir askerî hedeften gereği kadar uzak bir mesafede bulunması; ve Askerî maksatlar uğrunda kullanılmaması”</i> şartı ile Özel Koruma altına alınması</p>
1964	Venedik Tüzüğü	Anıt kavramının alan ölçeğinde kabulü.
1970	Kültürel Mülkiyetin Mülkiyetinin İthalı, İhracı ve Devredilmesinin Yasaklanması ve Önlenmesine İlişkin Sözleşme	<p>Kültürel varlıkların yasadışı ticareti, ithalat ve ihracatının engellemesi.</p> <p>Yurtdışında bulunan kültür varlıklarının iade çalışmaları için akademik destek ve danışmanlık verilmesi.</p>
1972	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi	<p>Kültür varlıkları insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmesi.</p> <p>Koruma ölçeğinde, kültürel miras ve doğal miras kavramları tanımlandı.</p> <p>Dünya Mirası Komitesi kurulmuştur.</p> <p>Dünya Mirası Fonu kurulmuştur.</p> <p>Uluslararası önemi olan ve korunmaya değer doğal oluşumlara, anıtlara ve sitlere “Dünya Mirası” statüsü tanınmaktadır.</p>

Tablo 2.1. Uluslararası Ölçekte Kültürel Miras ve Alan Yönetimine İlişkin Gelişme Süreci

1975	Avrupa Mimari Miras Tüzüğü (Amsterdam Bildirgesi)	Yerel yönetimlere ve özel mülk sahiplerine maddi yardım sağlanması. Bütünleşik koruma anlayışı.
1987	Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması (Washington) Tüzüğü	Koruma amaçlı planlarda arkeolojik, tarihî, teknik, mimarî, sosyolojik, ekonomik yönlerin beraber değerlendirilmesi. Otoyolların tarihi alanlara girmemesi.
1990	Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü	Arkeolojik Miras'a özgü hazırlanmıştır. Arazi kullanımlarının Arkeolojik Mirasa verebileceği tahribat nedeniyle denetlenmesi. Kanunî düzenlemelerin, ülkesinin tarihî yapılarına ve geleneklerine uygun olarak yerinde koruma ve araştırma imkânı sağlaması.
1994	Nara Özgünlük Belgesi	Kültürel Miras'ın koruma ile beraber geliştirilmesi. Kültürel Mirasın sorumluluğu öncelikle onu meydana getiren medeniyetin insanlarına aittir. Kültürel mirasın korunmasında, bütün tarihî dönemlerin ve biçimlerin dikkate alınması.
1999	Burra Tüzüğü	Tarihsel ve kültürel değer devamlılığının sağlanması amacıyla, kültür varlığı konumundaki yapıların çevrelerindeki unsurlarıyla beraber değerlendirilmesi.
1999	Lahey Sözleşmesi İkinci Protokolü	Özel Koruma kavramı yerini <i>"kültürel varlığın insanlık için en büyük öneme sahip kültürel miras olması; kültürel varlığın, istisnai kültürel ve tarihi değerini tanıyan ve en üst düzeyde korunmasını sağlayan yeterli iç hukuk ve idari tedbirler ile korunuyor olması ve kültürel varlığın askerî amaçlar için ya da askerî alanların korunması için kullanılmıyor olması ve kültür varlığını kontrol eden tarafın söz konusu varlığın bu şekilde kullanılmayacağını teyit eden bir beyanda bulunması"</i> şartı ile Gelişmiş Koruma kavramı almıştır.
2001	Sualtı Kültür Mirasının Korunması Sözleşmesi	Su altında bulunan Kültürel Mirasın korunması.
2003	Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	Kültürel Mirasın Eser odaklı korunmasından, elle tutulamayan ancak bir medeniyete ait yaşam biçimini sergileyen her türlü aktivitenin değerlendirilmesi.

2.2.2. TÜRKİYE DÖNEMİ

Ülkemizde de dünyadaki gelişmelere paralel koruma ile ilgili düzenlemeler yapılmış, uluslararası sözleşmelerde taraf olunarak, bu sözleşmelerin uygulanması sağlanmıştır. Bu anlamda Osmanlı Döneminde korumaya yönelik çalışmalar ve yasal düzenlemeler yapılmış, Cumhuriyet'in ilanı ile bu düzenlemelere devam edilmiştir.

2.2.2.1. OSMANLI'DAN DEVRANILAN MİRAS

Osmanlı döneminde, Mimar Sinan'ın bazı uygulamaları koruma için önemlidir. 1559 yılında Rumeli Hisarının içindeki ve çevresindeki, nizama aykırı ev ve dükkânlar temizlenmiş, 1572 yılında Zeyrek Caminin, Eski İmaretin ve Kalenderhane Caminin iç mekân ve dış duvarlarında bulunan müdahalelerden arındırılmış, 1573 yılında Ayasofya'nın duvarlarında ve çevresinde bulunan müdahalelerden arındırılmıştır (Alanyurt, 2009).

1869 tarihinde taşınır kültür varlıklarının korunmasına dair ilk yasal düzenleme yapılmış ve Asar-ı Atika Nizamnamesi yayınlanmıştır (Kejanlı vd., 2007). 7 maddeden oluşan Nizamnamenin ilk maddesinde Osmanlı topraklarında eski eser aramak isteyenlerin Maarif Nezareti'nden izin alması koşulu getirilmiştir. 2. madde ise, eski eserlerin yurt dışına çıkartılamayacağını, ancak yurt içinde satılabileceğini belirtmektedir. Arkeolojik değerlerin öne çıktığı ve birçok ilki içeren II. Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde eski eser tanımı yapılmış ve henüz ortaya çıkmayan eserlerin Devlet Malı olduğu belirtilmiştir. İlk iki nizamnamenin uygulanması sürecinde edinilen deneyimler ve yeni gelişmeler yeni bir düzenlemeye gidilmesini gerektirmiş ve 1884'te yürürlüğe giren Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi hazırlanmıştır. Nizamname'nin 6-32. maddeleri tümüyle arkeolojik kazılarla, eski eser ithal ve ihracına ayrılmıştır. İmparatorluğun korumayla ilgili son yasal düzenlemesi 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'dir. İlk üç Nizamname'nin uygulanması sonucu elde edilen deneyimler, arkeolojik kazıların artması, meslek adamlarının yetişmeye başlaması, yeni bir yasal düzenleme yapılmasını zorunlu kılmıştır. 23 Nisan 1906'da çıkartılan bu son Nizamname, Cumhuriyet döneminde de kullanılacak ve 1973 yılına değin, tek koruma mevzuatı olma özelliğini taşımaktadır. Nizamname'nin 8. Maddesi korumayla doğrudan ilgili tek maddedir. Buna göre eski eserleri yerinden oynatmak, yıkmak, sakatlamak ve mahvetmek, yıkımından doğan alanı zapt etmek, üç yüz metreden daha

yakınında kireç ocağı ve tuğla harmanı oluşturmak, doğrudan ya da dolaylı olarak tahribine neden olacak işlemler yapmak, ölçmek amacıyla izin almaksızın iskele kurmak, ahır, ot anbarı vb. bir işlev vermek yasaklanmıştır. Nizamname'nin dördüncü bölümü taşınır eski eserlerle ilgilidir. Buna göre, herhangi bir kimse arazisinde taşınır bir eser bulunduğunda bunu ilgililere haber vermekle yükümlü tutulmuştur. Arkeolojik kazılar Nizamname'nin beşinci bölümünü oluşturur. Kazı izni alınması ile başlayan sürece ilişkin ayrıntıların yer aldığı bu bölümün belki en önemli maddesi, kazı izni vermeyen arazi sahiplerinin arazilerinin Maarif Nezareti'nce kamulaştırılmasıyla ilgilidir. (Madran, -)

Böylece kazı için izin ile başlayıp, eski eser tanımının yasal zemine oturduğu, koruma ve kamulaştırma sürecine uzanan düzenlemeler yapılmıştır.

17 Temmuz 1912 tarihinde kabul edilen ve 1936 yılına kadar yürürlükte kalan Muhafaza-ı Abidat Kanunu Nizamname'si, Osmanlı Devleti'nin, sadece taşınmaz kültürel değerlerle ilgili hükümler içeren ilk yasal düzenlemesidir. Eski eser tanımına kaleler, burçlar ve kasaba surları v.s eklenmiştir. Ayrıca bu eserlerin tahribini yasaklamaktaysa da, 3 ve 4. maddeler, ilgili uzmanların karar vermesi ve bu kararların Maarif Nezareti'nce onaylanması halinde, taşınmazların kısmen ya da tümüyle yıkılabileceğini öngörmektedir. (Madran, -)

2.2.2.2. CUMHURİYET DÖNEMİ

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte imar düzenlemelerinde olduğu gibi kültürel miras ve korumaya ilişkin yasal dayanak olarak, Osmanlı devletinden devralınan kanun ve nizamnamelerin etkili olduğu görülmektedir.

1951 yılında kabul edilen 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanunu ile Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur. 1952 yılında, kurulun görevlerini ve çalışma şeklini açıklayan "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Talimatnamesi" yürürlüğe girmiştir.

8 maddeden oluşan kanunun ilk maddesinde; “*Yurt içinde korunması gerekli mimari ve tarihî anıtların korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde riayet*

edilecek prensipleri ve bunlarla ilgili programları tesbit, tatbikatını genel olarak takip ve murakabe etmek, anıtlarla ilgili olarak tevdi olunacak veya kendi vasıta ve tetkikleri ile ıtıla kesbedilecek her türlü konu ve ihtilâflar üzerinde İlmi mütalâa bildirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Anıtlar Yüksek Kurulu teşkil edildiği” tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 1951).

1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’nun en önemli yeniliği anıt, külliye, tarihi sit, arkeolojik sit, doğal sit, etnoğrafya eseri kavramlarını getirmesidir. Bu kavramlar daha geniş alanların korunmasını gerektirmiş, bunun sonucu olarak günlük hayatı etkileyen problemler ortaya çıkmıştır. Bu problemleri çözme amacıyla, 2863 sayılı yasaya yansıyan yeni bir anlayış doğmuştur (Çal, 2005).

Kanun, Cumhuriyet döneminde eski eserlerin korunması hususunda açık hükümler içeren ilk kanundur. Bu Kanun ile “sit” kavramı mevzuata dâhil edilmiştir. Ancak koruma amaçlı imar plânı konusuna yer verilmemiştir, sit alanlarının korunması, tespit ve tescil işlemleri ile sınırlı kalmıştır (Nesli, 2018)

1983 yılına geldiğimizde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun’da, anıt yerine, kültür varlığı kavramını yer almıştır. Ayrıca Kanun ile 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun kaldırılmış ve Koruma Amaçlı İmar Planı kavramı getirilmiştir. Bu doğrultuda kültür ve tabiat varlıklarının korunması, tespit, tescil işlemleri bakımından Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurullarına çeşitli sorumluluklar yüklenmiştir. İlgili kanunda, 1987 yılında çıkarılan 3386 sayılı Kanun ile bazı maddelerinde değişikliğe gidilmiştir. 2004 tarihinde ise, 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bu Kanun ile yönetim alanı, yönetim plânı, bağlantı noktası gibi yeni tanımlamalar getirilmiştir. Ayrıca koruma anlayışı içerisinde, eylem alanlarının ve önceliklerin belirlenmesine çalışılmıştır. Kanun, “Katılımcı Alan Yönetim Modeli” ile yeni kaynak imkanı sağlanması, örgütlenme modellerinin üretilmesi, planlama etapları ile uygulamada görev alacak sorumluların belirlenmesi, kullanıcı katılımının sağlanması sûretiyle sürdürülebilir bir yönetim modeli benimsemesi yönleriyle, daha önceden çıkarılan korumaya ilişkin düzenlemelerden ayrılmaktadır (Nesli, 2018).

2863 sayılı yasa doğrultusunda, Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak 1989 tarihinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili işlemler daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir (Kaderli, 2014).

1987 tarih ve 3386 karar nolu kanun, 2004 tarihli 5177 sayılı Kanun,2004 tarih ve 5226 sayılı kanun, 2007 tarih ve 5663 sayılı kanun, 2008 tarih ve 5725 sayılı kanun ve 2009 tarihli 5835 ve 5917 sayılı Kanun'larla 2863 sayılı kanunda ekleme ve değişiklikler yapılmıştır.

2863 sayılı kanun doğrultusunda alan yönetimi ile ilgili 2005 tarih ve 26006 sayılı Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş Ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır. Yönetmeliğin amacı şu şekilde açıklanmıştır; “ *Bu Yönetmeliğin amacı; ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.* ” (Resmi Gazete, 2005a)

Tablo 2.2. Ulusal Ölçekte Kültürel Miras ve Alan Yönetimine İlişkin Gelişme Süreci

ULUSAL ÖLÇEKTE KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ'NE İLİŞKİN GELİŞME SÜRECİ		
YIL	MEVZUAT ADI	GETİRDİĞİ YENİLİK
1869	Asarı Atika Nizamnamesi	Eski eser aramak için izin şartı getirilmiş. Eserlerin yurtdışına çıkarılmasının yasaklanması
1874	Asarı Atika Nizamnamesi	Eser tanımı yapılmıştır. Henüz bulunmamış eski eserler devlet malı sayılmıştır.

Tablo 2.2. Ulusal Ölçekte Kültürel Miras ve Alan Yönetimine İlişkin Gelişme Süreci

1884	Asarı Atika Nizamnamesi	Eski eser tanımının kapsamı genişletilmiş
1906	1906 Tarihli Asarı Atika Nizamnamesi	Eski eserlerden sorumlu mekanizma tanımlanmıştır Varlığı bilinen eserler de devlet malı sayılmıştır Korumaya dair madde eklenmiş ve olumsuz müdahaleler yasaklanmıştır Özel mülkiyette kazı izni alınmaması durumunda kamulaştırma getirilmiştir
1912	Muhafaza-İ Abidat Kanunu	Sadece taşınmaz kültürel değerlerle ilgili hükümler içeren ilk yasal düzenlemedir Uzmanların görüşü doğrultusunda eski eserlerin kısmen yada tamamının yıkılabileceği öngörülmüştür
1913	Esvar Ve Kila-İ Atika'dan Belediyelerle Vilayete Terk Olunacak Yerler Hakkında Kanun	Yıkılmasına izin verilen eski eserler, arsaları ile birlikte ve konumlarına göre belediyelere ya da il idarelerine verilmektedir
1951	5805 Sayılı Koruma Kanunu (Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun)	Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur Kültürel mirasın çökme tehlikesi olsa da yıkılmayıp onarılması Kurul tarafından korunmaları gerekli görülmeyen yapıların yıkılmadan önce rölövelerinin kurula gönderilmesi Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Talimatnamesi çıkartılmıştır
1973	1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu	Su altındaki eserler tekrar kapsam içine alınmış Anıt, külliye, tarihi sit, arkeolojik sit, doğal sit, etnoğrafya eseri kavramlarını getirmiştir Sit kavramı mevzuata dahil edilmiştir. Sit alanlarının korunması, tespit ve tescil işlemleri belirlenmiştir.

Tablo 2.2. Ulusal Ölçekte Kültürel Miras ve Alan Yönetimine İlişkin Gelişme Süreci

1983	2863 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	Anıt kavramının yerini Kültür Varlığı kavramı almıştır 5805 sayılı kanun kaldırılmıştır. Koruma amaçlı imar planı kavramı mevzuata eklenmiştir.
2004	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	Yönetim alanı, yönetim plânı, bağlantı noktası gibi yeni tanımlamalar getirmiştir Katılımcı Alan Yönetim Modeli, örgütlenme modellerinin üretilmesi, planlama etapları ile uygulamada görev alacak sorumluların belirlenmesi, kullanıcı katılımının sağlanması sùretiyle sürdürülebilir bir yönetim modeli benimsemesi gibi yenilikler getirmiştir Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş Ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır

2.3. KÜLTÜREL MİRAS TÜRLERİ

1972 yılında imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi ile korunmaya değer miras varlıkları, kültürel miras ve doğal miras olarak ayrı ayrı tanımlanarak sınıflandırılmıştır. 2001 yılında imzalanan Sualtı Kültür Mirasının Korunması Sözleşmesi ile bu tanımlamalara ek olarak su altı kültür mirası eklenmiştir. 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, kültürel miras kavramına somut olmayan kültürel miras kavramı eklemiştir. Böylece korunmaya değer kültür varlıkları kendi içinde somut ve somut olmayan kültürel miras olarak ayırmıştır. Dünya miras listesi de bu doğrultuda ikiye ayrılmış durumdadır ve her ikisininde listesi ayrı ayrı bulunmaktadır.

Somut Kültürel Miras:

Taşınır ve taşınmaz kültürel miras varlıklarını ifade eder. Bu kapsama binalar, anıtlar, eserler, giysiler, sanat eserleri, makineler, tarihi kentler ve arkeolojik alanlar girmektedir(Europa, 2018).

- **Kültürel Miras:**

Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar (Unesco, 1972).

- **Doğal Miras**

Estetik veya bilimsel açıdan istisnaî evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar.

Bilim veya muhafaza açısından istisnaî evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar,

Bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnaî evrensel değeri olan doğal siteler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar (Unesco, 1972).

- **Su Altı Mirası**

Medeniyetlerin gelişim sürecine ışık tutması açısından, arkeolojik çalışmalar belli bir düzeye gelmişken, dünyanın büyük çoğunluğunu kapsayan suyun altındaki gizem devam etmektedir. Geçmiş dönemlerde gerek kâşiflerin yolculukları ve batık gemiler, gerekse iklimsel değişikliklere ve suyun hareketine bağlı olarak su altında kalan yerleşmeler geçmiş yaşam biçimi hakkında büyük ölçüde yol gösteren değerler olarak kabul görmektedir. Bu konuda 2001 yılında Su Altındaki Kültürel Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme kabul edilmiş ve Su altı mirası şu şekilde tanımlanmıştır; *“en az yüz yıldır kısmen ya da tamamen, periyodik ya da sürekli olarak su altında bulunan; kültürel, tarihi ya da arkeolojik mahiyeti olan insan kalıntıları anlamına gelmektedir”* (Unesco, 2001).

Somut Olmayan Kültürel Miras:

Somut kültürel mirastan farklı olarak, mekânı ya da yapıyı kapsamayan, temsiller, ifadeler, bilgi, beceri, nesnelere ve kültürel alanlar, dil ve sözlü gelenekler, sahne sanatları, sosyal uygulamalar ve geleneksel işçilik gibi kişiden kişi ya da toplumdaki topluma aktarılan değerleri kapsar. Bir başka ifadeyle somut olmayan kültürel miras, cansız nesnelere ziyade insanlarda şekillenen miras şeklinde tanımlanmaktadır (Logan, 2007).

UNESCO somut olmayan kültürel mirası, gerek kuşaktan kuşağa aktarılması, gerekse toplumların yaşadığı coğrafyanın ve tarihin etkileriyle sürekli yenilenen, kişiye ve yaşadığı topluma kimlik ve aidiyet duygusu kazandırır, bu sayede kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur şeklinde ifade etmiştir. 2003 yılında Somut olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi kabul edilmiştir (Unesco, 2003).

2.4. KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ

2.4.1. YÖNETİM PLANI

Yönetim Planı, korunan alanın tamamını kapsayan, gelecekte yapılacak çalışmalara yön veren, süreç içinde alan ile ilgili kararların alındığı, alana dair geleceğe yön veren ve kararların nasıl uygulanacağı konusunda bir rehber niteliğindedir (Thomas ve Missleton, 2003).

IUCN tarafından 2003 yılında yayınlanan ve Lee Thomas ile Julie Middleton tarafından yazılan Korunan Alanların Yönetim Planlaması İçin Rehber’de başarılı bir yönetim planının şu özelliklerde olması gerektiğini belirtmişlerdir;

- Yönetim planı bir sonuç değil, bir süreçtir, planın üretilmesiyle bitmez, planın uygulanması ve denetlenmesi ile devam eder.
- Gelecekle ilgili riskleri ve hedefleri belirler,
- Tehditler, fırsatlar ve diğer konular hakkında düşünmek için bir mekanizma sağlar, problem çözme ile ilgili tartışmayı teşvik eder.

- Sistemattiktir, alınan kararların bilgi ve analizlere dayanmasını sağlamaya yardımcı olur. Konunun ile ilgili kararların anlaşılır olmasını sağlar.

Yönetim planlaması değer odaklı olmalı ve planla ilgili karar vermede temelde buna değinmelidir (Feilden and Jokilehto, 1998). Bir yönetim planı aynı zamanda değer yargılarını da içerir. Yönetim planı bu nedenle sadece doğal kaynağın nesnel durumu ile değil, aynı zamanda insanları ve görüşleri ile de ilgilenir. Kapsayıcı bir şekilde, çok çeşitli sorunları ve görüşleri dikkate alır. Belirli bir alana uygulandığında, tüm sorunları ve çözümleri içerebilmelidir. Paydaşların sürece entegre edildiği, bütüncül bir yaklaşımla devam eden ve alana dair en olabilir sonuçlara ulaşmaya çalışan bir süreçtir. Bu sürekli bir süreçtir; asla statik değildir; değişen koşullara uyum sağlaması gerektirir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda (Ek:14/7/2004 –5226/1 md.) Yönetim Planı şu şekilde tanımlanmıştır;

Yönetim planı; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlardır.

Buradan da anlaşılacağı üzere yasa, yönetim planını Dünya Miras Listesine alınması sebebiyle değil, tüm koruma alanlarında zorunlu kılmıştır.

Alan yönetimi ile yönetim planı kavramları çoğu zaman aynı amaçla kullanılsa da, iki kavram farklı anlamlar taşımaktadır. Alan yönetimi, alanın mevcut durumunun korunması ve bu korumanın etkin, sürdürülebilir, paydaşların yetki/sorumluluk dengesinin sağlandığı, korumaya yönelik hukuki çerçevenin belirlendiği ve bu korumanın finansal kaynağının oluşturulduğu aşama iken yönetim planı ise alan yönetiminin etkili bir biçimde gerçekleşmesini sağlamak üzere hazırlanan plandır. Yönetim planı stratejik planlarla karıştırılsa da, yönetim planını stratejik plandan ayıran en önemli fark paydaşların eş güdümsel olarak plana dahil edilmesidir.

Yönetim planlaması, kültürel mirasın korunması ve yaşaması için yapılması gereken çalışmalarda, **kurumlar arası eşgüdümü sağlayan, tüm paydaşların karar alma süreçlerine katılımını amaçlayan bir planlama modelidir**. Alan yönetimi ise yönetim planının hazırlanması ve denetlenmesi sağlamaktadır.

Uluslararası organlar, bir yönetim planının nasıl olması gerektiği ile ilgili farklı ölçütler belirlemiştir.

Arkeolojik Miras Yönetimi Uluslararası Komitesi (ICAHM) tarafından hazırlanan ve ICOMOS Genel Kurulu tarafından 1990 yılında onaylanan Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde;

Arkeolojik mirasın, geçmişteki insan etkinliklerinin temel belgesini oluşturduğu, bu mirasın korunmasının yalnız arkeolojik tekniklerin uygulanması ile başarılamayacağı ve daha geniş mesleki ve bilimsel birikime, becerilere gerek olduğu tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, bir yönetim planında farklı meslek disiplinlerinin, çağın tekniklerini doğru ve yerinde kullanarak beraber hareket etmeleri gerekmektedir.

Halkın etkin katılımı arkeolojik mirasın korunması ile ilgili politikaların bir parçası olmalıdır. Karar vermek için bu gereklidir. Halka bilgi verilmesi bütünlük korumanın önemli bir bileşenidir. Bu ifade ile bir yönetim planının sağlıklı işlemesi için, hem “**yere özgü**”, hem de o yerde yaşayan halkın sürece katılımını sağlayan politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Eğer yasalar arkeolojik mirasın yalnız tescil edilmiş bölümlerini koruyorsa, henüz tescil edilmemiş veya yeni bulunmuş anıt ve sitlere, arkeolojik değerlendirilmeleri yapılmıyaya kadar geçici koruma sağlayacak olanak sağlanmalıdır (ICOMOS, 1990). Yönetim planına konu olan alanlarda, tescil işlemleri dikkat edilmesi gereken önemli konulardan biridir. Belirlenen sit alanı içinde özellikle 3. Derece olarak belirlenen alanda henüz tespiti yapılmamış ve tarihi arşiv niteliğinde olabilecek verilerin olma ihtimali dikkate alınarak, bu alanlardaki planlama çalışmalarına yön veren yasaların yeniden gözden geçirilerek düzenlenmesi gerekmektedir.

Yönetim planı içeriği hakkında en önemli doküman 1993 senesinde Bernard M. Feilden ve Jukka Jokiletho tarafından hazırlanarak ICCROM tarafından yayınlanan “Dünya Miras Alanları Yönetim Rehberi”dir. Söz konusu rehberde yönetim planı şu şekilde ifade edilmiştir;

- Yönetim planı, belli bir program bütçesi olan, düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi ve güncellenmesi gereken, devam eden bir süreçtir.
- Planlama süreci, farklı disiplinlerdeki uzmanların katılımıyla çok disiplinli bir faaliyet olmalıdır. Alanın önemi ile ilgili konular uzmanlarca listelenmeli ve mümkünse öncelik sırasına konulmalıdır.
- Planlama sürecinde, tüm alternatiflerin ve sonuçlarının incelenerek hangisinin miras alanının değerine uygun olduğu ve uygulanabilir olduğuna karar verilmesi gerekir. Uzmanlar arasındaki tartışmalar, önemini artırabilecek yaratıcı çözümlere yol açabilir, ancak bu işlem zaman alacaktır.
- Planlama süreci bilimsel ve mantıksal düzlemde olmalı ve düzenli aralıklarla gözden geçirilmelidir.
- Planın dayandığı gerekçeler açıkça belirtilmelidir. Zamanla, Orijinal bilgilerin değişmesi olasıdır. Bazı veriler kültürel olarak ilham alan, diğerleri moda ya uygun veya politik eğilimlere dayanabilir. Her şey veriler ışığında analiz edilmelidir. Yönetim planları; uzun vadeli (30 yıla kadar), orta vadeli (5 yıl) ve yıllık hedeflere ait bilgileri içermelidir.

Tüm bu açıklamalarda görüldüğü üzere, yönetim planı; kültürel miras olarak kabul edilen alanların şimdiki zamanda ve gelecekte, mevcut değerlerini koruyarak, nasıl kullanılacağını belirleyen ve bunun için farklı uzmanların görüşlerini gerektiren, katılımcı, yere özgü ve bu süreci destekleyici bütçesi olan dinamik planlardır.

2.4.2. ALAN YÖNETİMİ

Yaşam alanlarındaki kaynaklar, insan yaşamının devam ettirilmesi için yönetim faaliyetlerine maruz kalmaktadır. Yaşama dair tüm alanlarda, her kurum kendine düşen sorumlulukları eksiksiz yerine getirirse dahi, yönetim anlamında, yetki-

sorumluluk problemlerine, yapılan işlemin tekrarına, gecikmelere, ekonomik kaynakların ve zamanın verimsiz kullanılmasına sebep olmaktadır. Yukarıda sayılan problemler ve benzeri durumların engellenmesi için, korumaya konu olan alanlarda; “koruma-kullanma” koşullarının sağlandığı yönetsel eşgüdüm mekanizmasına “Alan Yönetimi” denmektedir.

Alan Yönetimi, koruma alanında, birbirinden ayrı kurumların faaliyetlerinin, ortak bir amaca yöneltilmesi için, **kurumlar arası ilişkiler kurulması ve takım çalışmasının sağlanması sürecidir**. Korunacak alanda, sorumluluk sahibi kurumlar, alanı sürekli ve periyodik aralıklarla kullananlar arasında iletişimi sağlayacak bir platformdur. Farklı disiplinlerin beraber çalışmaları sonucunda, söz konusu alan için, belli bir süre için, yönetim planı ile hedef ve eylem planlarını öngören stratejik bir plan türü olarak da değerlendirilebilir.

Ancak; Alan Yönetimi gönüllülük esasına değil; yasal zorunluluklara bağlı hazırlanan bir çalışmadır. Nitekim UNESCO Dünya Mirası Komitesi'nin, dünya mirası listesinde yer alabilme koşulu olarak, yönetim planının adaylık dosyasına eklenmesini zorunlu hale getirmiştir. Bir başka ifadeyle, dünya mirası listesinde yer alabilmesi için alanın bir yönetim planına sahip olması gereklidir

Bu çerçevede alan yönetimi; yerel özellikleri ile farkındalık oluşturan Kültürel Miras Değerlerini, yerleşmeler arasındaki rekabet sürecinde önemli bir pazarlama aracı olarak da kullanılmaktadır. Bu durumda sürdürülebilir koruma ve geliştirme politikaları kapsamında önemli bir yere sahiptir. Ancak planlama uygulama/denetimi ve sosyal - ekonomik anlamda kalkınma kapsamında katılım ve finansman süreçlerini, eşgüdüm içinde yürütecek kurumsal örgütlenmenin nasıl olacağı belirlenmelidir. Bu örgütlenmenin yetki ve sorumluluğunun kapsam ve sınırlarına ilişkin hukuki çerçevenin nasıl olacağı tanımlanmalıdır.. (Özcan ve Koç San, 2008a). Alan yönetimi ile koruma sürecinin tüm bileşenlerinin sürece dahil edilmesi ve sosyal, ekonomik ve coğrafi özelliklerin (yere özgü) dikkate alınarak yetki ve sorumluluk dengesinin kurulması mümkündür.

Alan yönetimi ve yönetim planı kavramları korumaya konu olan varlıkların bulunduğu ortamda korunması, korumaya yönelik risklerin azaltılması, yaşayan bir varlık olarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi düşünceleri ile ortaya çıkmıştır. 1970'li

yıllarda itibaren bilgi, mal ve sermaye hareketlerinin artarak kentler üzerinde birikmesiyle tehdit unsurları olmuş ve, korumanın sağlanabilmesi için özel yaklaşımların geliştirmesi gerekmiştir. Alan yönetimi ve yönetim planı korumaya yönelik alanlar üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak ve korumayı sağlamak üzere geliştirilmiştir (Dinçer, 2013).

Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş Ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Alan yönetiminin hedeflerini şu şekilde belirlemiştir.

Madde 5 — Alan yönetiminin hedefleri şunlardır:

a) *Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,*

b) *Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,*

c) *Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,*

d) *Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,*

e) *Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,*

f) *Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,*

g) *Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,*

h) *Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır (Resmi Gazete, 2005b).*

2.4.3. ARKEOLOJİK ALAN YÖNETİM PLANI

Arkeolojik Miras, Geçmişe dair kültür katmanlarının bilimsel araştırmalar yoluyla belirlendiği, toplumsal tarih bilincinin oluşmasına ışık tutan, geçmişteki yaşam biçimleri ve bu doğrultuda gelişen kent modellerinin, bugün ve gelecekte mekanın şekillenmesine yön veren, ulusal ve uluslararası düzlemde insanlık tarihinin kültürel miras olarak önemli kaynaklarından (Özcan ve Yenice, 2008a). Bu doğrultuda arkeolojik mirasın, gerek kazı ile ortaya çıkarılması, gerekse korunması için gerekli yasal finansal ve yönetsel düzenlemeler uzun bir zaman almıştır (Ahunbay, 2010).

Ülkemizde Arkeolojik alanların korunması amacıyla ilk olarak 1874 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'yle olmuştur. Taşınır ve taşınmaz eski eserleri kapsayan bu yasada eski eser "yeryüzünde ve yeraltında bulunan arkeolojik eserler, paralar ve eşya" olarak tanımlanmıştır. Bu nizamnameye göre yabancı ekipler kazıyla elde ettikleri heykel, vd. buluntuları yurtdışına çıkarabiliyorlardı. 1884'de yürürlüğe giren Asar-ı Atika Nizamnamesi ile, arkeolojik değerlerin yurtdışına çıkarılması yasaklanmıştır. Bu konuda büyük çabaları olan Osman Hamdi Bey tarafından 1883 yılında kurulan, Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) ile arkeoloji eğitiminin temelleri atılmıştır. Aynı yıl İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni de kurarak bu anlamda önemli adımların atılmasına öncülük etmiştir. Arkeolojik kazıların artması, meslek adamlarının yetişmeye başlamasıyla, yeni bir yasal düzenleme yapılmış ve 1906 yılında üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi çıkarılmıştır. Nizamname, Cumhuriyet döneminde 1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu çıkıncaya kadar kullanılmıştır.

1990 yılında ICOMOS tarafından yayınlanan “Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü” Arkeolojik Mirası, insan yaşamının geçmişteki belgesi olduğu ve onun günümüz ve gelecek kuşakların yararına incelemesi ve yorumlayabilmesi için korunması ve doğru yönetiminin şart olduğunu vurgular. Korumanın “yere özgü” ve farklı disiplinlerin beraber çalışmasıyla mümkün olacağını belirten tüzük, Arkeolojik Mirasın yenilenemeyen bir kültürel miras olduğunu ve bu nedenle arazi kullanımlarının denetlenmesi gerektiğini de vurgular.

Arkeolojik alanlar, kentsel yaşamın parçası olmaları sebebiyle, insan yaşamının baskısına maruz kalmaktadır. Kazı çalışmalarının iklim koşulları nedeniyle aksaması yada durdurulması sebebiyle koruma tam sağlanamamakta, bu durum beraberinde önemli riskleri ortaya çıkarmaktadır. Ödenek sıkıntısı, farklı kurumların yetki alanında olması ve beraberinde gelen yetki karmaşası, korumaya dair planlama çalışmalarının uzun zaman alması, define aramanın engellenememesi, kentleşmeye dair baskılar sebebiyle arkeolojik alanların korunması noktasında problemler yaşanmaktadır (Tunçer, 2007, 202). Ayrıca kazılarda ortaya çıkarılan varlığın bir takım özelliklerinden dolayı bu durum daha da zorlaşmaktadır. Bu varlıklar ya kendi dönemlerinde doğal afete uğramış ya da savaş, göç vs. nedenlerle tahrip olmuş yapılardır. Binlerce yıl toprağın altında kaldıktan sonra gün yüzüne çıkarılmaları ile değişen iklim etkisiyle tahribatın olması kaçınılmazdır. Bu sebeplerle Arkeolojik Alan Miras Yönetimi kavramı ortaya çıkmıştır. Arkeolojik Miras Yönetimi’nde, genel koruma politikalarının yanı sıra kültür varlığının önemine zarar vermeyecek şekilde bilgilendirme, eğitim ve ziyaretçi yönetimi ile ilişkili kararlara da yer alır (Hacar, 2013).

Alan yönetimi ile arkeolojik bir alana ilişkin tüm bilgileri birleştirme, alanın değerini anlayarak önemini doğru bir şekilde yansıtırma, bütünlüğe dayalı bir yaklaşım içinde öncelikler konusunda sağlıklı kararların alınmasına imkân tanıma, alanla ilgili tüm paydaşları koruma adına yapılan tüm çabaları birleştirme amacıyla bir araya getirme, alanda meydana gelebilecek değişiklikleri kontrol etmek adına belirli yöntemleri geliştirmek ve acil durumlarda anlık önlemler yerine temeli daha sağlam planlı kararların alınması sağlanır. (Bahçeci, 2004)

Günümüzde, arkeolojik alan yönetimini de kapsayan kültür varlığı yönetimi yaklaşımlarında; doğal ve kültürel çevre değerlerinin bir bütün olarak tanımlanmasına, o alanda yaşayan ve alanla manevi bağı bulunan yerel grupların sosyal değerleri ile birlikte sürekliliklerinin ve sürece katılımlarının sağlanmasına, bütün bu çalışmaların ekonomik olarak sürdürülebilir araç ve yöntemlerle inşa edilmesine olanak sağlayacak bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Bu bileşenlerden herhangi biri için geliştirilen yöntemin diğer değerler üzerinde çatışma yaratmaması gerekmektedir. Bu değerlendirmeler ışığında arkeolojik alanlarda sürdürülebilirlik hedefleri iki yönlü olmalıdır.

- Arkeolojik alan yönetim çalışmalarında sürdürülebilirliğin sağlanması,
- Arkeolojik alanların sahip olduğu bilgi değerinin sürdürülebilir gelişmeye katkısının sağlanması (Naycı, 2014).

2.4.4. TÜRKİYE VE DÜNYA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN ALAN YÖNETİM PLANI ÖRNEKLERİ

2.4.5. GÖBEKLİTEPE ALAN YÖNETİM PLANI

2.4.5.1. ALANIN ÜSTÜN EVRENSEL DEĞERİ

Güneydoğu Anadolu'nun Germuş dağlarında bulunan alan, MÖ 9.600 ve 8.200 yılları arasında Çanak Çömleksiz Neolitik çağda avcı-toplayıcılar tarafından dikilmiş anıtsal yuvarlak oval ve dikdörtgen megalitik yapılar sunmaktadır. Bu anıtlar büyük olasılıkla cenaze töreni niteliğinde olan ritüellerle bağlantılı olarak kullanılmıştır. Kendine özgü "T" şeklindeki sütunlar, yaklaşık 11.500 yıl önce, Yukarı Mezopotamya'da yaşayan insanların yaşam biçimini ve inançlarını anlatan vahşi hayvanların görüntüleri ile oyulmuştur. Dünya Miras Komitesi, Dünya Miras Listesine alınma kriterlerinden, (i), (ii) ve (iv)'inci kriterlere dayalı olarak, 4 Temmuz 2018 tarihinde söz konusu alanı Dünya Miras Listesine almıştır (Unesco, 2018a).

Söz konusu kriterler ve alanın kriterler açısından değerlendirilmesi ise şu şekilde açıklanmıştır.

Kriter (i): *İnsanoğlunun yaratıcı dehasının bir şaheserini temsil eder;*

Göbeklitepe'nin anıtsal megalitik yapıları, insanlık tarihindeki en önemli geçişlerden, avcı-toplayıcı yaşam biçiminden, tarım toplumuna geçiş döneminde yaşayanlarca yapıldı. Göbeklitepe'deki anıtsal yapılar, bu erken dönemlerde (Çömlekçilik Öncesi Neolitik) toplumların yaratıcı insan dehasını göstermektedir (Unesco, 2018b).

Kriter (ii):*Mimari veya teknoloji, abidevi sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmeler üzerine bir zaman zarfı içinde dünyanın belli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alışverişi sergiler;*

Göbekli Tepe, insan yapımı anıtsal mimarinin ilk tezahürlerinden biridir. Site, mimari işlevleri de yerine getiren sık sık dekore edilmiş T şeklinde kireçtaşı sütunların entegrasyonu da dahil olmak üzere yenilikçi bina tekniklerine tanıklık ediyor. Göbekli Tepe'de bulunan, t-direkleri ve bazı küçük buluntuları (taş kaplar, şaft düzleştiriciler, vb.) süsleyen görüntüler.), aynı zamanda Yukarı Mezopotamya bölgesinde çağdaş sitelerde bulunur, böylece Neolitizasyonun bu temel bölgesinde yakın bir sosyal ağa tanıklık eder (Unesco, 2018c).

Kriter (iv):*İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek olur;*

Göbekli Tepe, önemli bir insanlık dönemini gösteren, anıtsal megalitik yapılara ait anıtsal bir topluluk örneğinin olağanüstü bir örneğidir. Monolitik T-şekilli sütunlar, bitişik kireçtaşı platosundan oyulmuş ve yeni mimari ve mühendislik teknolojisinin seviyelerine ulaşmıştır. Uzman zanaatkarların varlığına ve muhtemelen insan toplumunun daha hiyerarşik biçimlerinin ortaya çıkmasına tanıklık ettiklerini inanılıyor (Unesco, 2018d).

2.4.5.2. YÖNETİM ALANI

Arkeolojik bir mevkii olarak ilk kez 1963 yılında, Türk ve Amerikan bilim adamlarının yaptığı bir yüzey araştırması sırasında tespit edilmiş, bu çalışmayla ilgili sonuçlar, Peter Benedict tarafından 1980 yılında yayımlanmıştır.

Göbekli Tepe, Şanlıurfa İli'nin 15 km kuzeydoğusunda, merkeze bağlı Örencik Köyü yakınlarındaki dağlık alan üzerinde yer almaktadır. Alan, diğer Neolitik Dönem

yerleşimlerinde olduğu gibi su kenarı, vadi ya da ovada olmayıp, Harran Ovası'nı kuzeyde sınırlayan uzun bir yükselti silsilesi üzerinde, görüş ve manzaraya hâkim bir konumda bulunmaktadır. 300 m. Çapında, 15 m. Yüksekliğinde ve 9 hektarlık alanı kapsamaktadır. Bölgenin tamamı yaklaşık 126 hektardır.

Şimdiye kadar yapılan kazı çalışmaları sonucunda, Göbekli Tepe'de 4 tabaka açığa çıkartılmıştır. Şimdilik en erken tabaka olan III. Tabaka'nın tarihi ca. M.Ö.10. Bin olarak belirtilmektedir (Göbelitepe Yönetim Planı, 2015).

2.4.5.3. YÖNETİM PLANININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Göbeklitepe Alan Yönetim Planı, Almanya'nın Brandenburg Teknoloji Üniversitesi, Mimari Koruma Bölümü tarafından 2014 yılında Leo Schmidt, Anja Merbach ve Smriti Pant tarafından hazırlanmıştır. Plan daha sonra 2017 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden, Lee Clare, Oliver Dietrich, Jens Notroff, Devrim Sönmez ve Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kaçakçılıkla Mücadele Daire Başkanlığı, Dünya Miras Alanları Şubesi'nden Zeynep Tuna Yüncü, Yıldırım İnan, Duygu Mert, Seda Duzcu'nun çalışmalarıyla revize edilmiştir.

Göbeklitepe Alan Yönetim Planı, Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Alman Araştırma Cemiyeti (DFG) tarafından sağlanan fonlarla hazırlanmıştır.

Hazırlanan alan yönetim planı 8 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde alan yönetim planı ihtiyacı açıklanmış, 2017-2021 yönetim planının hazırlanması kısmında çalışma süresi ve yöntem hakkında bilgi verilmiş, planın amacı ve kapsamı ile planın kullanımı açıklanmıştır.

İkinci bölümde, Göbeklitepe Arkeolojik Alanı'nın konumu, sınırı, yasal statüsü, alanın tanımı, alan ve peyzajın bulunduğu karakteristik özelliği, önemi, üstün evrensel değeri hakkında açıklamalar yapılarak alanın tanıtımı yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, kazılar, Araştırma Projesi ve Katılımcıları, Kazı ve Araştırma Etkinlikleri, Veri Yönetimi, Verilere Ulaşılabilirlik ve Verilerin Dağıtımı, koruma durumu hakkında bilgiler yer almaktadır.

Dördüncü bölümde, Alanın ve Bulunduğu Bölgenin Gelişimi, şanlıurfa ve bölgesi'nin Kültürel, Tarihi ve Sosyo-Ekonomik durumu, Şehir ve Bölgedeki Gelişmeler, alanın altyapısı ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Beşinci bölümde, güncel yönetim durumu, mülkiyet, paydaşlar ve fayda sağlayacak gruplar hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Görüldüğü üzere ilk beş bölümde alanı tanımlayacak ve alana dair kapsamlı bilgilerin yer aldığı bir araştırma söz konusudur. Alanın güçlü ve zayıf yanlarının, fırsat ve tehditlerinin belirlenmesinde önemli bir aşama olan araştırma kısmı, alan yönetim planının temelini oluşturmaktadır.

Altıncı bölümde, alanı etkileyen temel yönetim sorunlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi, alan yönetim sistemi, alanın ve çevresinin korunması, kazı ve araştırma, gelişim ve kullanım konuları ele alınarak alan yönetimi ile ilgili sorunlar tespit edilmiştir.

Yedinci bölümde, alanın vizyonu, uzun vadeli hedefler, beş yıllık hedefleri ve yönetim politikaları ile yönetim planının hedefleri, amaçları ve ilkeleri belirlenmiştir.

Sekizinci ve son bölümde ise yönetim planının uygulanmasına yönelik eylem planı açıklanmıştır (Göbeklitepe Yönetim Planı, 2015)

2.4.5.4. ALANIN VİZYON, AMAÇ VE HEDEFLERİ

Vizyon

Göbekli Tepe Yönetim Planının asıl amacı alanın kültürel değerinin ve öneminin olduğu kadar çevresinin de uzun vadeli korunmasını sağlamaktır. Bunun başarılabilmesi için alanda yapılan araştırmalar, alanın korunması ve alandan ekonomik yarar sağlamaya yönelik faaliyetler arasında bir denge kurulmalıdır. Dolayısıyla Göbekli Tepe vizyonu, alanın ve çevresinin kültürel değerinin korunması ve geliştirilmesi aşağıdakiler vasıtasıyla gerçekleştirilmesidir:

- Mekanın öz niteliklerini ve ruhunu korumak;

- Kazı çalışmalarının ve araştırmaların yapılmasını mümkün kılmak ve teşvik etmek;
- Alanın ve çevresinin sürdürülebilir kalkınmasını ve kullanımını garanti altına almak.

Göbekli Tepe'nin, alanın ruhuna katkıda bulunanlar da dahil olmak üzere, tüm özniteliklerinin korunması uzun vadeli sürdürülebilir yönetim için bir zorunluluk oluşturmaktadır. Aynı zamanda alanın ve çevresinin daha iyi anlaşılmasına, alanın kültürel değerinin ve öneminin korunmasına katkı sağlayabilecek en ileri tekniklerle yapılacak kazı çalışmaları ve bilimsel araştırmalar teşvik edilmelidir. Alanın gelecekteki dönüşümü ve kullanımı - ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel yönlerini dikkate alan- toplumsal katılımı ve toplumsal faydayı kapsayan sürdürülebilir bir sürecin kurulmasına katkı sağlayacaktır (Göbeklitepe Yönetim Planı, 2015)

On Yıllık Uzun Vadeli Hedefler (2017 – 2027)

Belirlenen Göbeklitepe vizyonuyla uyumlu ve on yıl içerisinde ulaşılması planlanan 10 genel hedef belirlenmiştir.

Hedef 1: Alanın kendi bütünlüğünün ve yönetiminin güvence altına alınması.

Hedef 2: Yönetim Planı'nın hazırlandığı dönemde varolan özgün özelliklerinin sürdürülmesi, gerek duyulması halinde zenginleştirilmesi.

Hedef 3: Kazı çalışmaları ve araştırmalar ile alanın ve çevresinin geliştirilmesi ve kullanımı arasındaki dengeyi sağlamak.

Hedef 4: Alanın kültürel önemini vurgulayan tüz özelliklerinin eş zamanlı korunmasını sağlamak.

Hedef 5: Alanın kültürel değerinin daha iyi anlaşılması için kazı çalışmaları ve araştırmalar yapılmasını teşvik etmek.

Hedef 6: Alanda kültürel değer farkındalığı arttırmak amacıyla turizmde sürdürülebilirliği sağlamak ve destek sağlamak.

Hedef 7: Yeni altyapı çalışmaları ve tesisler için standartlar belirlemek.

Hedef 8: Yerel halkı sürdürülebilir kalkınma yoluyla katılıma teşvik etmek.

Hedef 9: Etkili, şeffaf ve eş güdümlü bir karar verme yapısı oluşturmak.

Hedef 10: Uluslararası ve ulusal ölçekteki yasal sorumluluklarla beraber yerel hukuki sorumlulukları dikkate alarak ve en iyi uygulama yöntemlerini kullanarak sürdürülebilir yönetim sağlamak.

Beş Yıllık Hedefler Kısa Vadeli Hedefler (2017 – 2021)

Yukarıda belirtilen hedeflere ve vizyona ulaşılması için rehber ilkeler olması amacıyla 8 uzun vadeli amaç ve bir dizi kısa ve orta vadeli ilke belirlenmiştir. 86 ilkeden, 57'si Koruma Ve Kazı, 10'u Turizm, 4'ü Toplumsal katılım, 4'ü Kurumsal Çerçeve, 4'ü Kaynak Yönetimi, 7'si ise Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme başlıkları altında sıralanmıştır. Belirlenen 8 uzun vadeli temel amaç şu şekilde açıklanmıştır.

Amaç 1: Alanın Koruması

Göbeklitepe'nin kültürel değerini ve önemini koruyup, ileriye taşımak amacıyla sistematik bir koruma programı ve kapsamlı bir peyzaj düzenlemesi oluşturmak. Bu amaç başlığı altında 38 ilke belirlenmiştir.

Amaç 2: Alanın Çevresinin Koruması

Göbeklitepe'nin kültürel ve önemini güvence altına almak amacıyla çevresinin de korunması ve muhafaza edilmesi. Bu amaç başlığı altında 10 ilke belirlenmiştir.

Amaç 3: Kazı ve Araştırma

Göbeklitepe'nin bölgeler üstü önemini anlamak amacıyla araştırma ve kazı çalışmalarının devam etmesi. Bu amaç başlığı altında 9 ilke belirlenmiştir.

Amaç 4: Turistik Kalkınma

Göbeklitepe ve çevresinde, alanın kültürel önemini koruyan ve gelecek kuşaklara aktaracak şekilde sürdürülebilir turizmin teşvik edilmesi. Bu amaç başlığı altında 10 ilke belirlenmiştir.

Amaç 5: Toplumsal Katılım ve Toplumsal Kalkınma

Göbeklitepe ve çevresinin yönetimine toplumsal kalkınma aracılığıyla yerel halkın katılımını sağlamak. Bu amaç başlığı altında 4 ilke belirlenmiştir.

Amaç 6: Kurumsal Çerçeve

Göbeklitepe ve çevresindeki değişiklikleri idare etmek adına sistematik ve şeffaf bir alan yönetim sisteminin uygulanması. Bu amaç başlığı altında 4 ilke belirlenmiştir.

Amaç 7: Yönetim Kaynakları

Göbeklitepe alan yönetim sisteminin sürdürülebilmesi için gerekli insani, mali ve entelektüel kaynağın ayrılması. Bu amaç başlığı altında 4 ilke belirlenmiştir.

Amaç 8: Uygulama, Gözetim ve Yeniden Gözden Geçirme

Alan Yönetim Planı'nın, uygulamaları gözetme ve planın belirli ve düzenli aralıklarla yeniden gözden geçirilmesi de dahil olmak üzere, etkili ve eş güdümlü bir biçimde uygulandığının güvence altına alınması. Bu amaç başlığı altında 7 ilke belirlenmiştir.

2.4.6. POMPEII, HERCULANEUM VE TORRE ANNUNZIATA ARKEOLOJİK BÖLGESİ ALAN YÖNETİM PLANI

2.4.6.1. ALANIN ÜSTÜN EVRENSEL DEĞERİ

Pompeii, Herculaneum Ve Torre Annunziata, her üç yerleşme de venüz yanardağının eteklerinde bulunmakta ve M.S. 79 yılında yaşanan patlama sonucu küller altında kalmıştır. Dünya Miras Komitesi, Dünya Miras Listesine alınma kriterlerinden, iii, iv ve v'inci kriterlere dayalı olarak, 6 Aralık 1997 tarihinde söz konusu alanı Dünya Miras Listesine almıştır (Unesco, 1997a).

Söz konusu kriterler ve alanın kriterler açısından değerlendirilmesi ise şu şekilde açıklanmıştır.

Kriter iii:*Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir uygarlığa yönelik ünik veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenmeli;*

Pompeii, Herculaneum ve Torre Annunziata arkeolojik alanları, dünyanın herhangi bir yerinden farklı olarak tarihin belirli bir zamanında, günlük yaşamın ve toplumun değerli bir kaydını temsil etmektedir. Bourbon döneminde gerçekleştirilen ve zamanla devam eden kazı çalışmaları, hem kamu hem de özel olarak antik yaşamın tüm yönlerini yeniden inşa etmemize izin veren yapılar, süslemeler, mobilyalar, yazıtlar ve grafiti kurtarmamızı sağladı (Unesco, 1997b).

Kriter iv:*İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın istisnai bir örneği olmalı;*

Arkeolojik alanlarda farklı kentsel, mimari ve dekoratif açıdan M.Ö. 1 ve M. S. 1. yüzyıl arasındaki dönemden lüks villalar, daireler, dükkanlar, halka açık yerlerde, forum ve sokaklarda mobilyalar gibi gündelik hayattan nesnelere ve araçlar ile ayırt edici özellikleri bulunan bu Roma şehri hayranlık uandırmaktadır (Unesco, 1997c).

Kriter v:*Özellikle geri döndürülemez değişimin etkisi altında hassas hale geldiği zaman, bir kültürün (veya kültürlerin) veya insanın çevresiyle etkileşiminin temsilcisi olan geleneksel insan yerleşiminin, arazi kullanımının veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olmalı;*

Arkeolojik alanlar, deprem ve volkanik patlamaların risklerinin yüksek olduğu yerleşim alanları, üretim alanları ve büyük tarihi ve çevresel değere sahip diğer alanların bir karışımı ile karakterize edilen karmaşık bir toprak bağlamında yer almaktadır. İnanılmaz nüfus yoğunluğu ve son kırk yılın bina genişlemesi, tarihi-arkeolojik niteliklerden ödün vermeye ve bölgenin geleneksel peyzaj kimliğini bozmaya katkıda bulunmuştur. Yönetim planının kapsadığı bölgesel alan, hem dünya mirası olarak listelenen özellikleri hem de üç arkeolojik alanı içeren daha geniş bir bölgesel bağlamı içerir. Bu daha büyük bölgesel bağlam, tampon bölge için önerilen yeni sınırlar içinde yatmaktadır (Unesco, 1997d).

2.4.6.2. YÖNETİM ALANI

Pompeii: İtalya'nın güneyinde, Campania bölgesinde, Napoli'nin 23 km. güneybatısında kurulmuş antik bir kenttir. Kentte ele geçmiş en eski arkeolojik kalıntı M.Ö. 6. yüzyıla aittir. Kent en parlak dönemini M.Ö. 2. yüzyılda yaşamış, M.Ö. 290'da Roma ile ittifak kurarak Pön Savaşları dönemini hasarsız atlatmıştır.

M.S. 62 yılında şiddetli bir deprem yaşayan kent, bu faciannın izlerini düzeltmeye çalışırken, Vezüv Yanardağı'nın M.S. 79 yılında patlamasıyla, Herculaneum ve Stabiae'yla birlikte tümüyle yıkılarak küller altında kalmıştır (Anonim, 2019a).

Herculaneum: İtalya'nın batısında, Campania bölgesinde, Napoli'nin 8 km. güneydoğusunda yer alan antik kenttir. Kentten ilk bahseden antik yazar Theophrastos'tur (MÖ 6. yy). Efsaneye göre kurucusu Herakles'tir.M.Ö. 5. yüzyılın sonuna doğru bölge Samnitler tarafından işgal edilmiş, böylece bir Samnit kenti olan Herculaneum Samnit Savaşları'na dahil olmuştur. Daha sonra Müttefikler Savaşı'nda da yer aldı. Sulla'nın birliklerine yenildi, Roma hakimiyetine girdi ve kent oldu. M.S. 79'da Pompei ve Stabiae ile birlikte Vezüv Yanardağı'nın lavları altında kalmıştır. 1709'da keşfedilen kent, ortalama taban seviyesini 15 metre yükselten lav tabakası sayesinde, iyi durumda korunmuş pek çok arkeolojik kalıntı ele geçmiştir(Anonim, 2019b).

Torre Annunziata:İtalya'nın güneydoğusunda, Campania bölgesinde, Napoli Körfezinin güney yamacında yer almaktadır. Şehir, Vesuvius'un 79 ve 1631 yıllarında patlamasıyla iki kez tahrip olmuştur. Herculaneum ve Pompeii ile birlikte Torre Annunziata da 1997 yılında Dünya Miras Listesine alındı.

Önemli bir demiryolu merkezi olan yerleşme, kimyasal ve ateşli silah imalatını içeren sanayisi ve tersanelerin yanı sıra, demir ve çelikhanelere sahiptir. Şehir, adını 1319'da William Nocera tarafından yaptırılan veMeryem Ana'ya adanmış bir şapel ve hastaneden alıyor (Anonim, 2019c).

2.4.6.3. YÖNETİM PLANININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Hazırlanan yönetim planı on bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde neden yeni bir yönetim planına ihtiyaç duyulduğu, daha önce yapılan çalışmalar ve mibac (İtalya Kültür Bakanlığı)/Unesco anlaşması açıklanmıştır.

İkinci bölümde mülkiyete dair bilgiler, yanardağ bölgesi ve tampon alan sınırı, bu alan için stratejik planlar ile bölgenin güçlü ve zayıf yönleri anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, Korumanın amaçları, Riskleri, Öncelikleri belirleme - risk azaltma projeleri, bakım işlemleri, Bozulmayı belirlemek ve değerlendirmek, Arkeolojik mirasa yönelik müdahaleleri planlamaya ilişkin kurallar ve Hidrojeolojik riskleri azaltmak için kurallar açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, planının amaçları, mülkiyet, mevcut kullanım durumu, Pompei arkeolojik alanında iletişim, sürdürülebilir turizm sistemi için planlama, Vesuvia bölgesinde sürdürülebilir bir turizm sistemi açıklanmıştır.

Beşinci bölümde, alandaki başlıca risklerin belirlenmesi, doğal ve antropik alanların afet riskinin belirlenmesi, afet riskini önleme ve azaltma, volkanik bölgesinin acil durum planlarını güncelleme komisyonu ve 5 yıl boyunca doğal afet risklerinin önlenmesi için öngörülen eylem planı açıklanmıştır.

Altıncı bölümde, yönetim kavramı, yönetim hedefleri, yönetim Organı ve iç yönetim ve dış Yönetişim açıklanmıştır.

Yedinci bölümde, kapasite geliştirme eylemi, bu eylemin amaçları, alanın kapasite geliştirme eylem planı açıklanmıştır.

Sekizinci bölümde, para toplama, para toplama döngüsü, alanınbağış ve kitle fonlama yasası ve sponsorluklar açıklanmıştır.

Dokuzuncu bölümde, Dünya Mirası listesine alınan alanın korunma durumunu izleyen sistem, tampon bölgedeki varlıkların izlenmesi, mülkiyet için izleme göstergeleri, alanın yönetim planının izleme projesi ve gösterge sistemi açıklanmıştır.

Onuncu bölümde ise planın amaçları açıklanmıştır (Pompeii, Herculaneum ve Torre Annunziata Yönetim planı, 2016).

2.4.6.4. ALANIN VİZYON, AMAÇ VE HEDEFLERİ

Her ne kadar Pompeii, Herculaneum ve Torre Annunziata Dünya Miras Listesi'ne yazılsa da, 2010 yılına kadar uygun bir yönetim planı verilmedi. Listeye alınmadan önce, Pompei için kapsamlı bir plana ihtiyaç duyulmuş ve 1996 – 2005 yıllarını hedef alan bir plan çalışması yapılmıştır. Ancak, “Pompei Planının” ilk aşaması uygulanmamış ve yerine 77/2006 sayılı Yasa uyarınca 2008 – 2010 yılları arasında hazırlanan ve İtalyan Devleti tarafından finanse edilen Napoli Arkeolojik Alanı ve Pompei Yönetim Planı hazırlanmıştır (Pompeii, Herculaneum ve Torre Annunziata Yönetim planı, 2016).

Hazırlanan yönetim planında her üç yerleşme için swot analizi yapılmıştır. Yerleşmelerin swot analizleri şu şekildedir:

Tablo 2.3. Pompeii Swot Analizi

POMPEII			
GÜÇLÜ YÖNLER	<ul style="list-style-type: none"> • Arkeolojik sit alanı, şehrin antik bölümlerinin ve kendi orijinal özelliklerini büyük oranda korumuştur. • Kültürel anlamda uluslararası ilginin çekim merkezi. • (Napoli ve Salerno) ve komşu Vesuvya belediyeleri ile ulaşım ağının güçlü olması. • Pompeii alan için Arkeolojik bir CBS varlığı. • Gelen turistlere ilişkin verilerin toplanması. • Büyük Pompeii Projesi kapsamında uygulanan iç ve dış video izleme sistemi	<ul style="list-style-type: none"> • Arkeolojik alan olarak önemli ölçüde uzun bir alan. • Henüz kazılmamış alanların varlığı. • Güvenlik personelinin yetersizliği. • Lokalize yağmur suyu drenaj sorunları. • Bazı binalar nedeniyle erişilebilir değil • Bazı bölgelerde erişilebilirlik sorunu • Arabalar ve otobüsler için park alanı yetersiz.	ZAYIF YÖNLER

Tablo 2.3. Pompeii Swot Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER	<ul style="list-style-type: none"> • Büyük Pompeii Projesi (Bilgi Planı, Kullanım Planı, Kapasite Geliştirme Planı, İş Planı, Güvenlik Planı) kapsamında tamamlanan ve devam eden projeler. • Pompeii arkeolojik sit alanı ve • Napoli Arkeoloji Müzesi için yapılan etkinliklerde sponsor bulunması. • Kazıların girişinde bilgi • Mmateryallerinin (broşürler) dağıtımı. • Kimlik kullanımı ile gün boyu alanda cihazlara yeniden erişim ve çıkışlar izlenebilmekte. • Engelliler için kısmen erişilebilir olması		ZAYIF YÖNLER
FIRSATLAR	<ul style="list-style-type: none"> • Turizm açısından rekabetçi olan Sorrento, Capri ve Ischia, Amalfi, Napoli,vb. Komşu bölgelere yakın stratejik konum. • Alanı Vesuvio Milli Parkı'na bağlayan turist rotalarının olması. • AV hattı için uzatma önerisi ve Pompeii kazılarında bir demiryolu merkezinin oluşturulması. • Kamu hizmetleri komisyonunun hazırlanması süreci devam ediyor • Büyük Pompeii Projesinin Köprülenmesi. • Sarno kanalının arkeolojik alandaki suların tahliyesi için kullanılması muhtemeldir.	<ul style="list-style-type: none"> • Gelen turistlerin zarar verme olasılığı. • Bölgedeki turistlerin kişi başı harcamalarının sınırlı kalması ve düşük olması. • Kazıları içeren hidro-jeolojik risk. • Sismik ve volkanik risk. • Özellikle yaz aylarında yüksek ziyaretçi akışı.	TEHDİTLER

Tablo 2.4. Herculaneum Swot Analizi

HERCULANEUM			
GÜÇLÜ YÖNLER	<ul style="list-style-type: none"> • Circumvesuviana demiryoluna ve Demiryolu ağınlarına bağlantılar.. • Herculaneum Arkeolojik alanın CBS (Coğrafi Bilgi Sistemi)'nin varlığı. • HCP (CBS ve Herculaneum Tapuları) kapsamında yürütülen projelerin finansmanı sağlandı ve Roma'daki Enstitü ve İngiliz Okulu Packard Humanities tarafından yürütülmektedir. • Dahili video izleme sistemi. • Kazıların girişinde bilgi • materyallerinin (broşürler) dağıtımı. 	<ul style="list-style-type: none"> • Antik kent kalıntılarında modern kentin inşası ve daha fazla kalıntı ortaya çıkarmaması. • Siteye nasıl ulaşılacağı konusunda kentsel işaret yetersiz. • Diğer siteler ve Napoli Arkeoloji Müzesi ile bütünleşik olayların olmaması. • Arkeolojik alana entegre edilmiş bir genişleme alanının olmaması. • Site içerisinde entegre bir sokak mobilyası ve tabela sistemi bulunmaması. • Antiquarium halka açık değil. • Binalar güvenlik nedeniyle halka açık değil. • Site engelli kişilerin erişimine uygun değildir. 	ZAYIFL YÖNLER
FIRSATLAR	<ul style="list-style-type: none"> • Turizm açısından rekabetçi olan Sorrento, Capri ve Ischia, Amalfi, Napoli,vb. Komşu bölgelere yakın stratejik konum. • Vezüv Ulusal Parkı'na bitişik olması • Miglio d'Oro boyunca 18. Yüzyıla ait yirmiiki villaya yakınlık. • Gelen turist sayısı arttı. • Tarihi kimliğinden dolayı bir yer ile güçlü bir iş sektörünün varlığı. • Kamu hizmetleri komisyonunun hazırlanması süreci devam ediyor • Avrupa ekonomik planı çerçevesinde bir dizi kentsel projenin uygulanması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suç oranı yüksek olması, sosyal ve ekonomik sıkıntılar. • Zayıf kentsel kimlik ve yerel topluma ait olma duygusu. • Özellikle gençler arasında yüksek işsizlik oranı. • Gelen turist zarar verme olasılığı. • Turizm ve ilgili hizmetler için uzmanlaşmış alanların eksikliği. • Bölgedeki turistlerin kişi başı harcamalarının sınırlı kalması ve düşük olması. • Kentsel ve çevresel bozulma. • Sismik ve volkanik risk. 	TEHDİTLER

Tablo 2.5. Torre Annunziata Swot Analizi

TORRE ANNUNZIATA			
GÜÇLÜ YÖNLER	<ul style="list-style-type: none"> • Circumvesuviana demiryolu ile bağlantı. • Belediye ile işbirliği içinde tematik sergilerin organizasyonu.	<ul style="list-style-type: none"> • Antik kent kalıntılarında modern kentin inşası ve tamamen çözülememesi. • Villa B güvenlik nedeniyle kapalı. • Villa A'nın bazı bölümleri güvenlik nedeniyle kapalı. • Arkeolojik alan için bir CBS eksikliği • Siteye nasıl ulaşılacağı konusunda kentsel işaret yetersiz. • Dahili ve harici bir video gözetim sistemi eksikliği. • Ziyaretçiler için hizmet eksikliği. • Diğer siteler ve Napoli Arkeoloji Müzesi ile bütünleşik olayların olmaması. • Site içerisinde entegre bir sokak mobilyası ve tabela sistemi bulunmaması. • Bilgi materyalinin yokluğu. • Site engelli kişilerin erişimine uygun değildir.	ZAYIFLIKLAR
FIRSATLAR	<ul style="list-style-type: none"> • Turizm açısından rekabetçi olan Sorrento, Capri ve Ischia, Amalfi, Napoli,vb. Komşu bölgelere yakın stratejik konum. • Vezüv Ulusal Parkı'na bitişik. • Kıyımın yeniden geliştirilmesi önerildi.	<ul style="list-style-type: none"> • Turist sayısının az olması. • Kentsel ve çevresel bozulma. • Suç oranı yüksek olması, sosyal ve ekonomik sıkıntılar. • Zayıf kentsel kimlik ve yerel topluma ait olma duygusu. • Özellikle gençler arasında yüksek işsizlik oranı. • Gelen turistin zarar verme olasılığı. • Turizm ve ilgili hizmetler için uzmanlaşmış alanların eksikliği. • Yasadışı inşaat olayları. • Sismik ve volkanik risk.	TEHDİTLER

Yönetim planının nihai amacının bozulmasını önlemektir. Buna bağlı olarak planın amaçları şu şekilde tanımlanmıştır:

- Arkeolojik mirasın fiziki bozulma ve dış olaylardan kaynaklı tüm olası tehlikelerinden korunması ve topluluk tarafından erişilebilir kılınması;
- Alanların mevcut şartlarını ve kalitesini iyileştirerek ziyaretçiler için erişilebilirliği sağlamak;
- Kültürel miras ve çevresindeki yerel topluluklar ile arkeolojik alan arasındaki mümkün olan en geniş katılımın sağlanarak bölge kimliğinin oluşturulması ve alana olan ekonomik etkisini artırmak;

Bu amaçları gerçekleştirmek için gerekli eylemler aşağıda özetlenmiştir:

Koruma: Arkeolojik Miras'ın korunması için ihtiyaç duyulan eylemler ve uygulanacak müdahale öncelikleri;

Kullanım, Değerlendirme: Alanların kültürel miras ve turizm ile ilgili değerini ve ekonomik zincirin gelişmesini amaçlayan, mevcut koşulları ve kaliteyi iyileştirmeye yönelik müdahaleler;

Doğal afet risklerinin önlenmesi ve azaltılması: Riskleri önleme, azaltma ve yönetmeyi amaçlayan müdahaleler;

Yönetişim: UNESCO Planının paydaşları arasında, alanı yönetme ve sosyal diyalogu geliştirme prosedürleri;

İzleme: UNESCO Planının yanı sıra, Mülklerin korunma durumunu ve planlanan eylemlerin uygulanmasını kontrol etmek için araçlar.

5 Yıllık Plan, 2 aşamaya ayrılmıştır:

- 2017 ve 2019 yılları arasında halihazırda devam etmekte olan faaliyetleri içeren veya yönetim tarafından planlanan ve bütçelenen zaman dilimine sahip, orta vadeli bir aşama.

- Müdahalelerin birleştirilmesine yönelik faaliyetler ile ilgili uygulama protokolleri ve kılavuzları içeren uzun vadeli ikinci aşama.

Planın Orta Vadede Hedefleri Aşağıdaki Gibidir:

Tablo 2.2. Pompeii, Herculaneum, Torre Annunziata Yönetim Planı Orta Vadeli Hedefler

Orta vadeli hedefler	Şu anki durum	Finansman
Yazılı özelliklerin ve tampon bölgelerdeki özelliklerin korunması için, veri toplanması, müdahale yollarının belirlenmesi ve risk haritalarının çıkarılması.	Devam ediyor	Emeklilik faaliyetleri ve JES fonları
Tüm arkeolojik alanlarda planlı bakım faaliyetleri ile arkeolojik yapıların ve dekorasyonların fizyolojik bozulmalarının maksimum kontrolü	Planlanan	Memuriyet 2017/2019 fonları
Yazılı Özellikleri ve Tampon Bölgenin Arkeolojisi ve İlgili planlanan bakım için rehber geliştirilmesi	Devam ediyor	Müfettişlik faaliyetlerinin faaliyetleri - Ales
Birleştirme ve restorasyon faaliyetleri	Devam ediyor	Tüm siteler için Müfettişlik tarafından yapılan normal planlama, 2017/2019
Pompeii'nin arkeolojik alanı için Hidrojeolojik iyileştirme çalışmaları	Devam ediyor	CIPE fonları ve GPP fonları Superintendency 2017/2019 fonları
Yazılı sahalarda ve tampon zonun arkeolojik alanlarında planlı bakım faaliyetleri	Pompei ve Torre Annunziata için plandı	Ales Sözleşmesi, Müfettiş 2017/2019 fonları

Tablo 2.6. Pompeii, Herculaneum, Torre Annunziata Yönetim Planı Orta Vadeli Hedefler

Kültürel varlıklar için doğal afet önleme ve yönetme eylemlerinin tanıtılmasıyla birlikte Ulusal Vesuvius Acil Durum Tablosu çalışmalarının tamamlanması	Devam ediyor	Sivil Koruma Dairesi Faaliyetleri – MiBACT
Acil durum planının tamamlanması ve taşınır ve taşınmaz mallar üzerindeki risk azaltma yöntemleriyle ilgili çalışmaların etkinleştirilmesi, tatbikatların uygulanması	Devam ediyor	Üst yönetim planlama
Kültürel hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik müdahalelerin planlanması ve Pompeii için ana planın tamamlanması	Planın sonucu olarak, ikinci parçası planlandı.	Memuriyet 2017/2019 fonları
Ziyaretçi hizmetlerini adapte etmeye yönelik müdahalelerin planlanması, engelliler için daha fazla yolun yapılması, görme engelli ziyaretçiler için yolların düzenlenmesi, bir çocuk odası, dinlenme alanı, yaygın müzakere ve kabul alanlarının oluşturulması	Anaokulunun planlı inşaatı Engelliler için güzergahlar Forumun kurucuları mevduat Müzesi Diğer planlama müdahaleleri	Memuriyet 2017/2019 fonları
Tampon bölge için Stratejik Planın Tamamlanması	Devam ediyor	Büyük Pompeii Ünitesi
Alanın yerel topluluklar arasındaki değerinin bilincini ve farkındalığını arttırmayı amaçlayan eğitim programlarıyla “korumaya katılım ve sorumluluğu paylaşma” kavramının yaygınlaştırılması.	Henüz planlanmadı	
Bilimsel araştırmalar geliştirmek ve sonuçları İtalyan ve yabancı misyonların koordinasyonu ile sunmak.	Devam ediyor	Müfettişlik yapısının faaliyetleri

Tablo 2.6. Pompeii, Herculaneum, Torre Annunziata Yönetim Planı Orta Vadeli Hedefler

Dünyanın en önemli kültürel kurumlarıyla protokolleri imzalayarak ilişkilerin uluslararasılaşması.	Devam ediyor	Müfettişlik yapısının faaliyetleri
MiBACT tarafından kurulan arkeoloji okulu (Scuola Superiore di archaeologia) da dahil olmak üzere çok amaçlı bir restorasyon ve eğitim tesisi kurmak için Scafati'deki eski barut fabrikasının (Polverificio borbonico) restorasyonu.	Devam ediyor	Müfettisligi'ne 2017/2019 para kaynağı
Depolama tesislerinin bilim insanları ve ziyaretçiler tarafından kullanılabilirliği için yeniden düzenlenmesi ve bir kısmının müze yapılması.	Devam ediyor	Memuriyet 2017/2019 fonları CIPE fonları
Uygulamalı Bilimler Laboratuvarı'nın teknoloji ile ilgili olarak değerlendirilmesi ve orada korunan organik sergilerin müzakere edilmesi.	Devam ediyor	Müfettisligi'ne para kaynağı

İlk üç yıllık dönemdeki planlama faaliyetlerini göz önünde bulundurarak,

Planın uzun vadeli hedefleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Tablo 2.7. Pompeii, Herculaneum, Torre Annunziata Yönetim Planı Uzun Vadeli Hedefler

Uzun vadeli hedefler	şimdiki durum	Finansman	Alan
Yenileme ve konsolidasyon çalışmaları ile mirasın bozulma riskinin önlenmesi ve azaltılmasına yönelik müdahalelerin sistematik hale getirilmesi.	Devam ediyor	GPP, 2017/2019 Tamamlanması ve 2019/2021 Uygulanması	Koruma ve risk önleme
Planlanan bakım faaliyetleri için Rehberin geliştirilmesi ve ilgili şartnamelerin hazırlanması.		2017/2019 Tamamlanması ve 2019/2021 Uygulanması	Koruma ve risk önleme

Tablo 2.7. Pompeii, Herculaneum, Torre Annunziata Yönetim Planı Uzun Vadeli Hedefler

Doğal afet ve antropik risklerin önlenmesi ve azaltılmasına yönelik müdahalelerin sistematikleştirilmesi.		2017/2019 Gözetim Planlaması ve 2019/2021 Üst yönetim planlama	Risk önleme, azaltma ve yönetimi
Ziyaretçi kabul ve şantiye sunumu ve yorumlama hizmetlerinin sistematik hale getirilmesi.		GPP, 2017/2019 Tamamlanması ve 2019/2021 Utgulanması	Kullanım ve değerlendirme
Ana planda yer alan hükümlerin uygulanması.		2017/2019 Müfettişlik planlaması	Kullanım ve değerlendirme
Stratejik olarak ortaya konan müdahaleleri uygulayarak, Vesuvya bölgesinde turizm sisteminin yapılandırılması		UGP 2017/2019 ve 2019/2021 Müfettişlik planlaması	Kullanım, değerlendirme ve risk azaltma
Miras eğitiminin sistematik hale getirilmesi ve bilinçlendirme faaliyetleri.			Koruma, kullanım, değerlendirme ve risk azaltma
Bilgi alışverişi faaliyetlerinin sistemleşmesi ve yapılanması, Dünyadaki en önemli kültürel kurumlarla uluslararası ilişkiler sistemi kurulması.		Müfettişlik yapısının faaliyetleri 2017/2021	Koruma, kullanım ve değerlendirme
Çok amaçlı bir tesise ev sahipliği yapmak için Scafati'deki tarihi barut fabrikası binasının restorasyonu.		2017/2019 Tamamlanması ve 2019/2021 Uygulanması	Koruma, risk azaltma
Kültür Bakanlığı tarafından Arkeoloji Okulunun Kurulması.		müfettişliğine, Kültür Bakanlığı ve diğer kurumsal ortaklar	Koruma, kullanım, değerlendirme

BÖLÜM 3

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın temel materyalleri yazılı kaynaklar, eski fotoğraflar, gravürler, alana ilişkin hazırlanmış planlama çalışmaları ve bu planlara ait plan açıklama raporları ile birlikte saha araştırmasına dayalıdır. Saha araştırması kapsamında Rumkale arkeolojik sit alanı ve yakın çevresine ilişkin topografya, mülkiyet yapısı, toprak-zemin yapısı, arazi kullanım türleri ve benzeri analitik etütler yer almaktadır.

Araştırmanın yöntem kurgusu, stratejik mekânsal planlama yaklaşımına dayalı olarak, dört aşamalı bir süreçte ele alınmıştır.

Birincisi, arkeolojik, tarihsel ve doğal miras varlıklarının geleceğe dönük koruma–kullanma koşul ve ilkelerine ilişkin, planlama ve uygulama izlencesini tanımlayan, planlama ve uygulama araçlarına ilişkin yönetsel ve hukuksal çerçeve ile finansman olanaklarına ilişkin seçenekler sunan, “arkeolojik alan koruma–geliştirme stratejisi” oluşturulmasıdır.

İkincisi; Rumkale arkeolojik sit alanına ilişkin tarihi yazılı kaynaklar, arkeolojik–mimari yapı buluntuları ve alan tespit çalışmaları ile 1/1.000 ölçekli hâlihazır harita ve imar planları kullanılarak elde edilen bulguların, tarihsel topografya ve yapısal devinim açısından “kentsel bilgi birikim matrisi” eşliğinde irdelenmesidir.

Üçüncüsü, “arkeolojik alan etki ölçme–değerlendirme matrisi” hazırlanmasıdır. Bu matris, Rumkale arkeolojik, tarihsel ve doğal miras varlığının yakın etkilenme alanı ile birlikte bugüne dair koruma–kullanma sorunlarının “SWOT çözümlenmeleri” yoluyla irdelenmesi ve kentsel yaşam ile bütünleşme olanakları açısından “bütünleşik sentez” üzerinden değerlendirilmesine dayanmaktadır.

Dördüncüsü, Rumkale arkeolojik sit alanı’nın arkeolojik ve tarihsel miras varlıkları eşliğinde biçimlenen mekânsal yapısının, koruma–kullanma durumuna

ilişkin, geleceğe dönük planlama ve uygulama ilkelerini tanımlayan
“arkeolojik alan yönetim modeli” üretilmesidir.

BÖLÜM 4

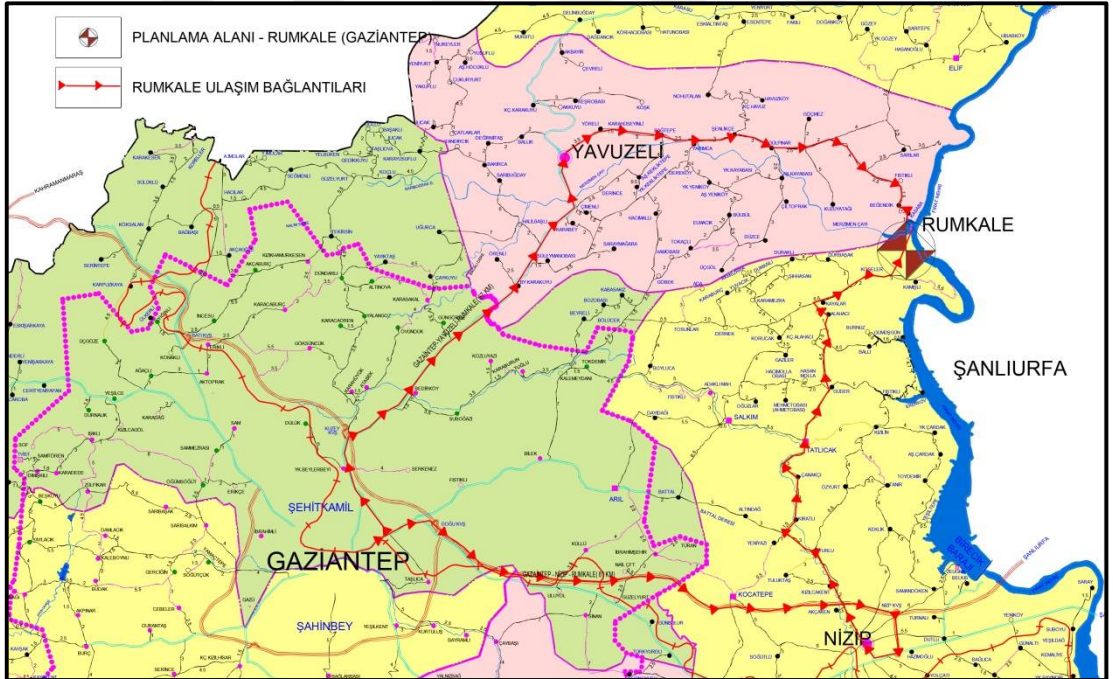
4. ARKEOLOJİK ALAN YÖNETİM PLANI: RUMKALE

4.1. ANALİTİK ETÜD

Çalışmanın analitik etüd kısmında, daha önce hazırlanmış olan arkeolojik kazılar, restorasyon projeleri ve koruma amaçlı imar planlarından faydalanılmıştır.

4.1.1. KONUM ÖZELLİKLERİ

Rumkale, Gaziantep ili Nizip ilçesi idari sınırında, Birecik barajı ile Atatürk barajı arasında yer almaktadır. Bağlı bulunduğu Gaziantep şehir merkezine 62 km, Nizip ilçesine 81 km, Yavuzeli ilçesine ise 25 km mesafede yer almaktadır (Şekil 4.1.).

Şekil 4.1. Rumkale Ulaşım Bağlantıları

Fırat nehrinin batı kıyısında bulunan Rumkale, Yavuzeli İlçesinden gelen Merzimen çayının Fırat'a katıldığı Kasaba köyünün karşısında bulunmaktadır. İdari

sınır açısından Gaziantep ili Nizip ilçesine bağlı bulunmasına rağmen, Birecik Barajı'nın dolmasıyla 2000 yılında yarımada haline gelmiş ve Nizip tarafından gelen patika yol haricinde ilçeden ulaşım kalmamıştır. Kaleye ulaşım Yavuzeli ilçesi tarafından Kasaba Mahallesi ve Eski Halfeti'den (Şanlıurfa) suyolu ile teknelerle sağlanmaktadır (Atölye Şehir Planlama, 2013).

Her ne kadar kale olarak adlandırılrsa da geçmişte bir kale – şehir olan Rumkale'nin çevresinde yoğun yerleşim alanları bulunmaktaydı. Gerek Fırat vadisinde bulunan yolları (su ve karayolu) kontrol etmesi, gerekse çevresindeki önemli geçit yerlerinden (Samsat, Zeugma, Ayni, Birecik) dolayı da stratejik bir öneme sahipti (Yelken, 2017).

Rumkale'nin kuzeyinde, Karasu Çayı'nın Fırat ile birleşme noktasından başlayan ve yine bölge açısından son derece önemli olan Habeş Kanyonu bulunmaktadır.

4.1.2. ALANIN ÖNEMİ ve ÜSTÜN EVRENSEL DEĞERİ

Rumkale, dünyanın en değerli topraklarında, mezapotamyanın merkezinde bulunan, ülkesel ve bölgesel ölçekte stratejik bir konumda yer alan Gaziantep İl'inde yer almaktadır. Ayrıca ülkenin su potansiyeli en yüksek nehri olan ve yolculuğunu Basra körfezinde tamamlayan Fırat nehri ile bütünleşmiş, arkeoloji, tarih ve suyun birleşme noktasında bulunan bir değerdir. Birecik barajı sonrası, nehir kanyonlarının baraj gölüyle dolması sonucu bir yarımada haline dönüşmesi ile su ve tarihin birlikteliği daha da ön plana çıkmıştır. Üzerinde bulunan Aziz Nerses kilisesi, Barşavma Manastırı bu alanın tarihte dini anlamda da önemli bir yerleşim olduğunu göstermektedir. M.Ö. IX yüzyıla kadar tarihlenen kale, dini öneminin yanında bir savunma alanı özelliği de taşımaktadır. Birçok medeniyete ev sahipliği yapan kale, tam anlamıyla görkemli bir arkeopark niteliğindedir.

Bununla beraber Unesco'nun Dünya Miras Listesine girme kriterleri açısından değerlendirildiğinde;

Rumkale, M.Ö. IX. yüzyıldan M.S. XIX. yüzyıla kadar farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış, bu medeniyetlere ait geleneksel yaşam biçimini yansıtan insan eserlerinin olduğu, önemli bir tarihe tanıklık etmiş muhteşem bir görsel sanat eseridir.

(Kriter ii. Mimari veya teknoloji, abidevi sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmeler üzerine bir zaman zarfı içinde dünyanın belli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alışverişi sergiler.)

(Kriter iii. yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai tanıklık üstlenir.)

- Rumkale, yaklaşık 1.5 asır bir inancın merkezi olmuş, Aziz Nerses Kilisesi, bu inanç merkezine ev sahipliği yapmış, bir başka yüzyılda Barşavma Manastırı ile inanç merkezi olmayı devam ettirmiş, bu döneminlerin yaşam biçimini sade ama heybetli görüntüsüyle hala hissettirmektedir.

(Kriter vi. istisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler ile veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilişkili olur.)

- Rumkale, 21. Yüzyıla kadar kara ile bağlantısı olan ve yaşam biçimi buna göre gelişen bir şehir iken, baraj gölünün oluşması ile bu bağlantının ulaşılabilir seviyesi yok olan, 19. Yüzyılda merkezinin Halfeti'ye taşınması ile insan yaşamının son bulunduğu bir su şehri özelliği taşımış yarımadadır.

(Kriter ix. kara, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerinin ve bitki ve hayvan topluluklarının evrim ve gelişimindeki devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri temsil eden istisnai örnekler olurlar.)

4.1.3. YASAL STATÜ VE PLANLAMA DENEYİMLERİ

4.1.3.1. YASAL STATÜ

Türkiye’de korumaya esas kanun, 1983 tarih ve 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanun ile söz konusu kanunda yapılan değişiklik ile 2004 tarihli 5226 Sayılı Kanun’dur. İlgili kanun, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları tanımlar. Söz konusu kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılacak işlem

ve faaliyetleri düzenlemesi ve bu konuda gerekli ilke kararları - uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit eder.

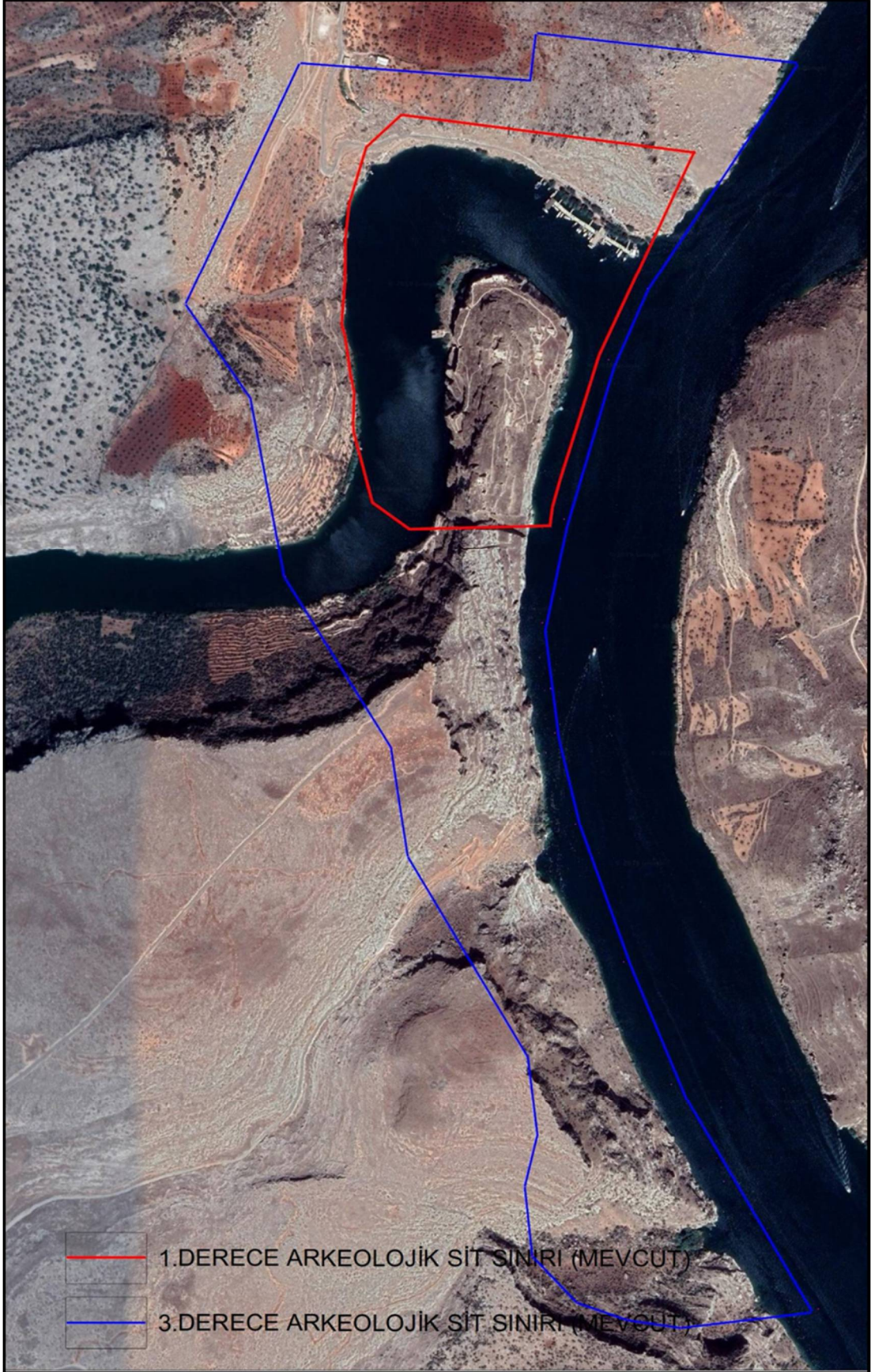
İlgili kanun 3. Maddede geçen tanımlar kısmında sit alanını şöyle tanımlamıştır: *“tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır”*(ResmiGazete, 2004).

Rumkale, 1975 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Yüksek Kurulu'nun (G.E.E.A.Y.K.), 8747 nolu kararı ile aynen korunması gerekli eser olduğuna, emniyeti bakımından gerekli tedbirlerin alınması kararı verilmiştir. 2003 yılında Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun (A.K.T.V.K.B.K.) 5340 nolu kararı ile sit sınırı ve sit haritasının güncellenmesine ve I. ve III. Derece arkeolojik sit alanı genişletilmesine karar kılınmıştır. Gaziantep Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun (G.K.T.V.K.B.K.) 2010 tarihli, 292 nolu kararı ile sit sınırlarının düzenlenmesine, 2011 yılında ise 456 nolu kararı ile I. ve III. derece arkeolojik sit alanının genişletilmesine karar vermiş, ve sit alanı son şeklini almıştır (Şekil4.2).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 tarihli ve 658 nolu İlke Kararına göre 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı *“korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır”*. 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı'na yapılacak, bilimsel araştırmalarla ilişkili olmayan yapılaş ya da tarımsal faaliyetler ve ağaç dikimi de dahil tüm müdahaleler yasaklanmıştır. 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda ise, alanın arkeolojik değerlerinin korunması dikkate alınarak, hazırlanması gereken yapılaşma faaliyetlerine koruma - kullanma koşulları kapsamında izin verilmiştir. Bu durumda, alanın 1. ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmesi dolayısıyla, her türlü müdahale için ilgili koruma bölge kurulunun izninin alınması gerekmektedir. Rumkale'de bulunan sit sınırlarının zaman içerisinde şekillenmesinde etkili olan kurul kararları aşağıdaki tabloda sıralamasına göre verilmiştir.

Tablo 4.1. Rumkale Sit Alanına İlişkin Kurul Kararları

Kurul	T ve No	KARAR
G.E.E.A.Y.K.	15.11.1975 8747	Nizip ilçesi hudutları içerisinde, Fırat nehri ile Merzimen Çayı'nın kesiştiği noktada bulunan Rumkale'nin aynen korunması gerekli eser olduğuna, emniyeti bakımından gerekli tedbirlerin alınması kararı verilmiştir.
A.K.T.V.K.B.K.	26.09.2003 5340	Gaziantep ili, Nizip ve Yavuzeli ilçeleri, I. ve III. Derece arkeolojik sit alanı içerisinde yer alan Rumkale'nin, Gaziantep kültür ve tabiat varlıkları koruma kurulu müdürlüğü ve Gaziantep müze müdürlüğü uzmanlarınca sit sınırı ve sit haritasının güncelleşmesine ilişkin; müdürlüğü uzmanlarınca, I. ve III. Derece arkeolojik sit alanı genişletilerek hazırlanan kararımız eki 1/10000 ölçekli harita ve koordinat listesinin uygun olduğuna (OLUMLU) kararı verilmiştir.
A.K.T.V.K.B.K.	26.04.2007 2547	Gaziantep ili, Nizip ve Yavuzeli ilçelerinde bulunan, I. ve III. derece arkeolojik sit alanı olarak tescilli rumkale ören yerinin sit sınırları ve derecelendirilmesine yönelik değişikliklere ilişkin Gaziantep müze müdürlüğü uzmanlarınca hazırlanan rapor ve eki öneri sit haritasında uyumsuzluk olduğunun anlaşıldığına, müze müdürlüğü uzmanlarınca konunun yeniden incelenerek hazırlanacak rapor, sit fişi ve sit haritasının değerlendirilmek üzere kurulumuza getirilmesine karar verildi.
G.K.T.V.K.B.K.	29.06.2010 292	Gaziantep ili, Nizip ve Yavuzeli ilçeleri, I. ve III. Derece arkeolojik sit alanı içerisinde yer alan Rumkale'nin, Gaziantep kültür ve tabiat varlıkları koruma bölge kurulu müdürlüğü ve Gaziantep müze müdürlüğü uzmanlarınca sit sınırı ve sit haritasının güncellenmesine, güncellemeden sonra yapılması düşünülen düzenlemelerin projelendirilerek kurulumuza sunulduktan sonra görüşüleceğine karar verildi.
G.K.T.V.K.B.K.	27.01.2011 456	Gaziantep ili, Nizip ve Yavuzeli ilçeleri, I. ve III. Derece arkeolojik sit alanı içerisinde yer alan Rumkale'nin, Gaziantep Kültür Ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü ve Gaziantep müze müdürlüğü uzmanlarınca sit sınırı ve sit haritasının güncelleşmesine ilişkin; Gaziantep kültür ve tabiat varlıkları koruma bölge kurulu müdürlüğü ve Gaziantep müze müdürlüğü uzmanlarınca, I. ve III. derece arkeolojik sit alanı genişletilerek hazırlanan kararımız eki 1/10000 ölçekli harita ve koordinat listesinin uygun olduğuna(olumlu) karar verildi.

Şekil 4.2.Rumkale Arkeolojik Sit Alanı Sınırları

4.1.3.2. ALANDA YAPILAN PLANLAMA ÇALIŞMALARI

Gap Bölgesi Turizm Master Planı

Plan Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsamaktadır.

Planda Gaziantep İli için; tarihi ve kültürel önemi olan alanlar anlatılmış, planlama alanı içinde yerli turistlerin en çok ziyaret ettiği yerler olarak Rumkale ve Halfeti öngörülmüştür. Birecik Baraj Gölü'nün turizm açısından su sporları ve rekreasyon faaliyetlerine açılmasını öngörmekte. Bunun için yapılan tekne turlarına olan talebi ve baraj çevresinde yer alan Zeugma, Rumkale, Halfeti ve Savaşan Mahallelerinin tanınırlığını referans göstermektedir. Planda ayrıca GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanmış ve 31.05.1999 tarihinde onanmış, Birecik Barajı'nın 1/25.000 ölçekli Alt Bölge Gelişme Planı'nda da Rumkale'nin turizm potansiyeli yüksek bir alan olduğuna vurgu yapılmıştır.

Tekne turuyla bölgeyi gezen turistlerin, yaya olarak Rumkale'ye çıkışlarının zorluğu nedeniyle ancak yarısının gezebildiği ve kazı ve restorasyon çalışmaları yapılırken, bir yandan da çevre düzenlemesi yapılması gerektiği önerilmiştir. Bu doğrultuda çevre düzenleme projesi hazırlanmış, ancak henüz tamamı uygulanmamıştır.

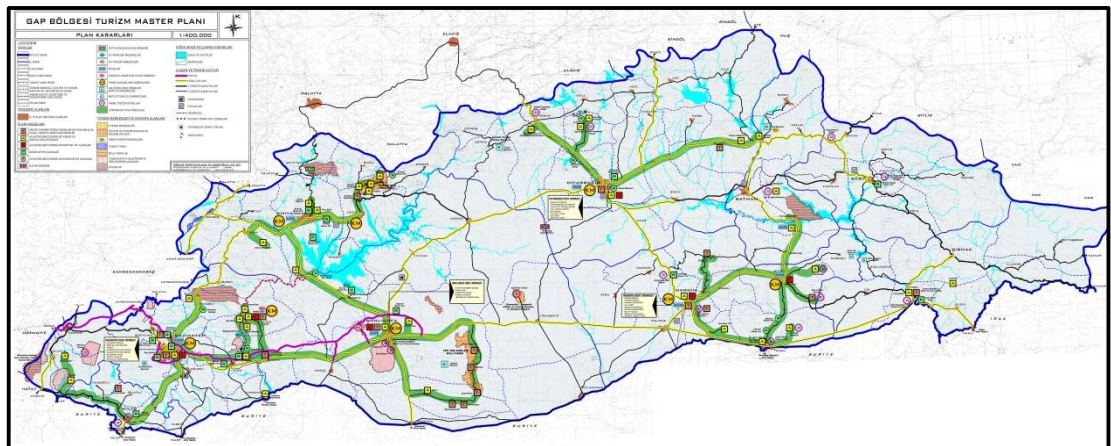
Savaşan Mahallesi için talebin artması yönünde bir beklenti ile tekne turları ve Yavuzeli tarafında günübirlik tesis alanlarının yetersiz kalması ile bu ihtiyacın buradan karşılanması öngörülmüş ve bu sebeple mahalle için ilave iskele yapılması veya rıhtımla desteklenmesi öngörülmüştür.

Plan kararlarında dokuz şehrin sorumluluk alanında olduğu kalkınma ajansları dikkate alınarak, bu ajansların geometrik olarak orta noktasına gelen Şanlıurfa İl'inde markalaşma ofisi kurulması önerilmiştir. Önerilen tek örgütlenme biçimi olan bu ofis, kalkınma ajansı idarecileri ile görüşerek sorunları bildirecek ve gerekli durumlarda valilikler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile koordinasyonu sağlayacaktır.

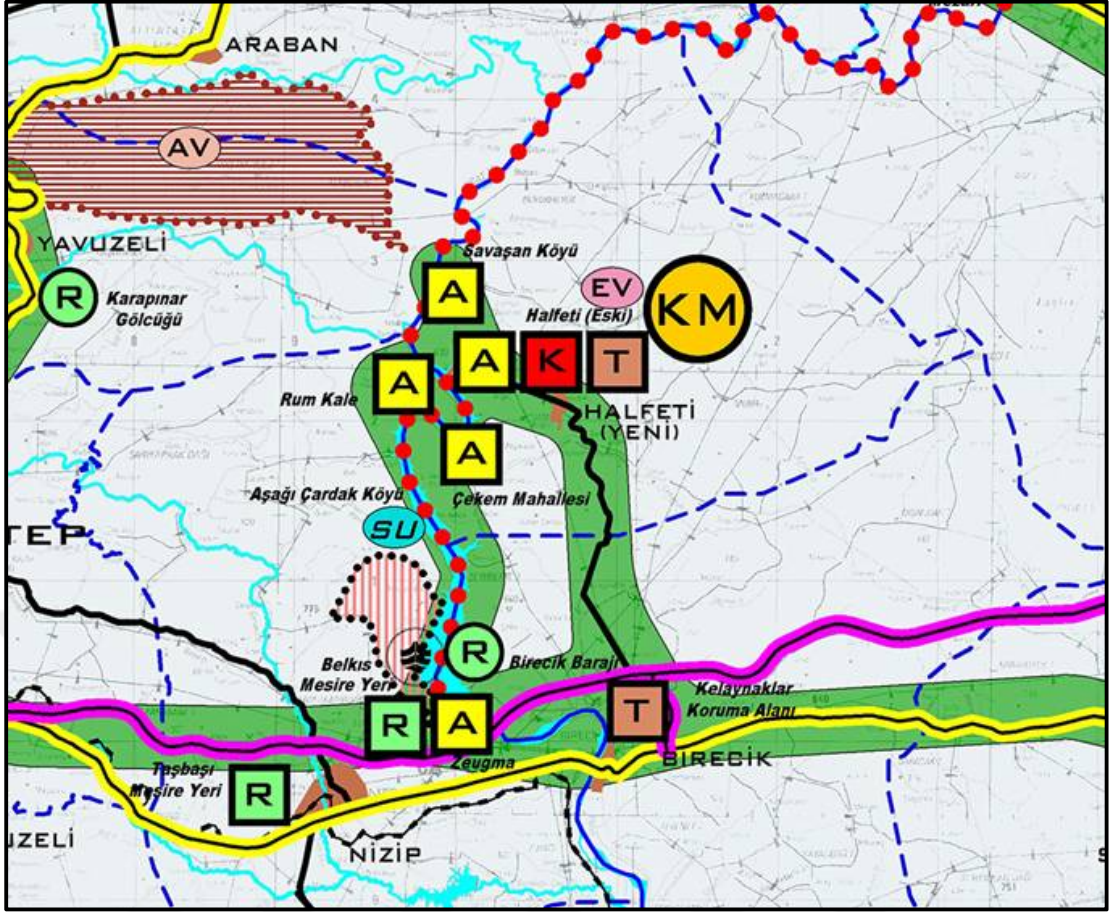
Plan kararları içinde Rumkale ve etkileşim alanı için önerilen özel bir çalışma olmayıp, yerli turistin çoğunlukla ziyaret edeceği, su sporları önerilen ve tekne turlarını destekleyen bir yaklaşım söz konudur.

Tablo 4.2. Gap Master Turizm Planı Rumkale ve Çevresi Vizyonu (2010)

İLLER	PROJE ADI	İŞ TANIMI	SORUMLU KURULUŞLAR
Gaziantep Şanlıurfa	Birecik Baraj Gölü	Birecik Baraj Gölü kıyısındaki arkeolojik, tarihi, mimari, doğal değerlerin geliştirilerek baraj gölünün ülkenin tek nehir odaklı turizm alanı olmasının sağlanması	Gaziantep Valiliği Şanlıurfa Valiliği Halfeti Kaymakamlığı Halfeti Belediyesi Yavuzeli Kaymakamlığı İl Özel İdare Gen. Sek. Kültür ve Turizm Bakanlığı

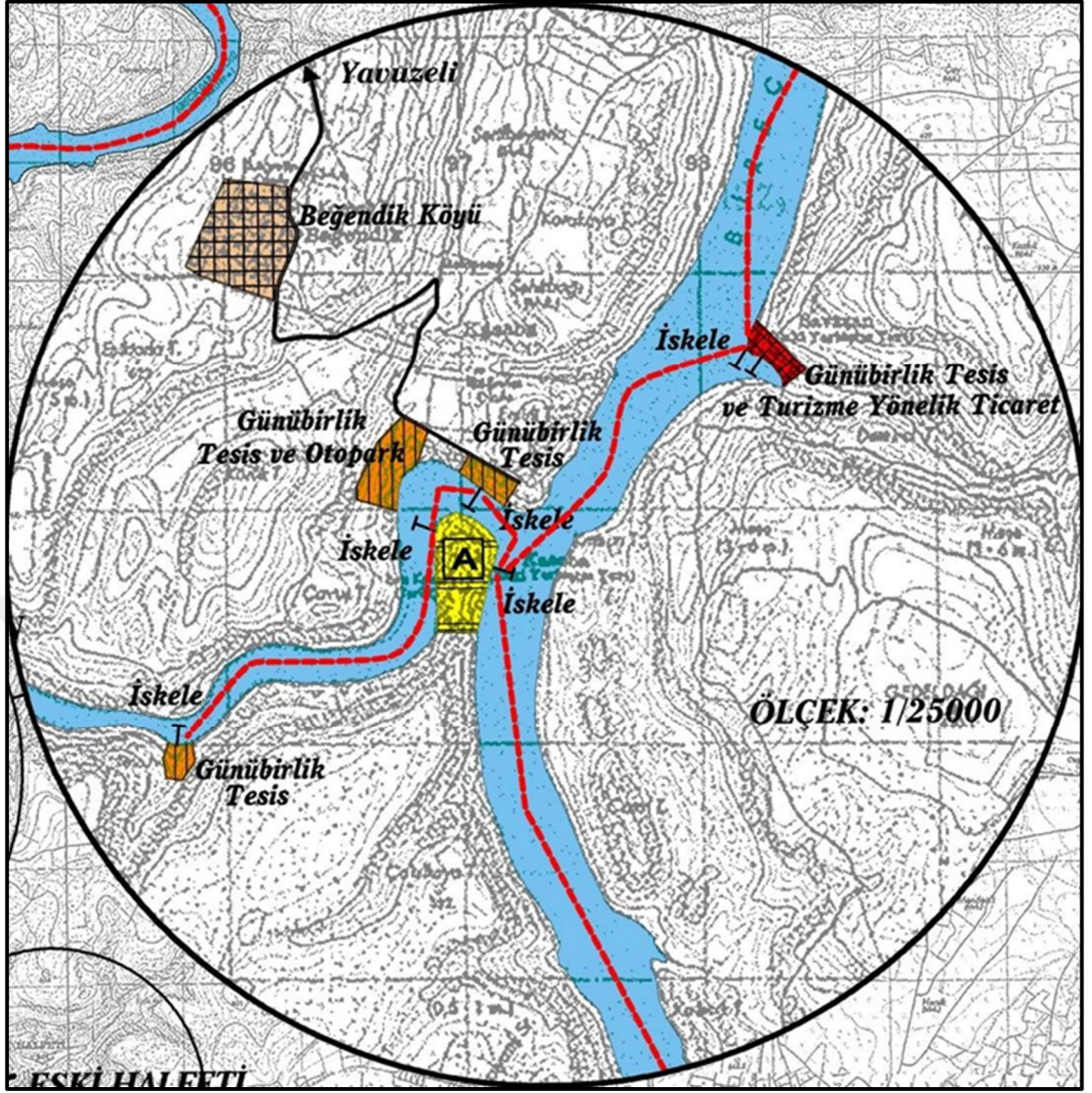

Şekil 4.3. Gap Bölgesi Turizm Master Planı Genel Görünüm (Gap Master Planı, 2010)

Şekil 4.4. Gap Bölgesi Turizm Master Planı, Birecik Baraj Gölü Çevresi (Gap Master Planı, 2010)

Planda Rumkale ve yakın çevresine yönelik olarak iskeleler, günübirlik tesis alanı ve otopark alanı önerilmiştir. Günübirlik tesis alanları mevcutta teknelerin demirlediği alanda, kalenin batısında bulunan karşı yamaca ve merzimen çayının iç kesimlerinde önerilmiştir. İskele alanı olarak mevcutta bulunan iskeleler yanında, merzimen çayının iç kesimlerinde önerilen günübirlik tesis alanına hizmet verecek şekilde, iskele alanları önerilmiştir. Bu iskelelerin Şanlıurfa kıyısında bulunan iskeleler ile bağlantıları kurulmuştur. Planda önerilen otopark alanı ise kalenin batısında karşı kıyısında bulunan alanda önerilmiştir.

Şekil 4.5.Gap Bölgesi Turizm Master Planı, Rumkale (Gap Master Planı, 2010)

Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru Ve Eylem Planı

Plan İpekyolu Kalkınma Ajansı bünyesinde, Adıyaman, Gaziantep ve Kilis illerini kapsamakta ve 2014 – 2023 yılları arasını kapsayan ve söz konusu illerde belirlenen tarih aralığında yapılması öngörülen eylem ve sorumlu kuruluşların belirlendiği bir eylem planıdır.

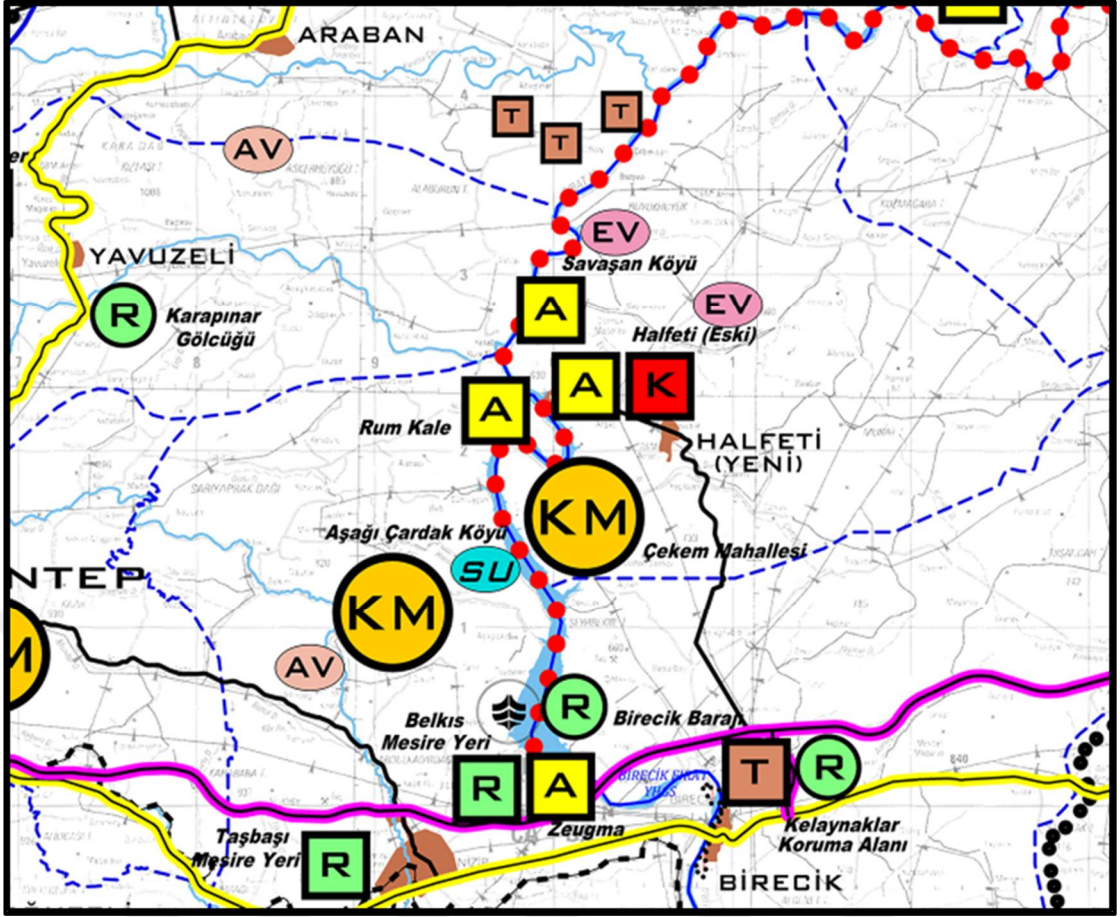
Planda Rumkale, Eski Halfeti Kıyı Düzenlemesi, Savaşan ve Yavuzeli İskele ve Günübirlük Tesis Düzenlemesi ile ilgili kararlar ve tarihleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 4.3. Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı (Çalışma Alanı-2014)

PLANLAMA KARARLARI									
EYLEMLER /SORUMLU KURULUŞLAR									
YILLAR	ESKİ HALFETİ KIYI DÜZENLEMESİ GBB			YAVUZELİ İSKELE VE GÜNÜBİRLİK TESİS DÜZENLEMESİ GBB			SAVAŞAN KÖYÜ GBB		
	PLAN	PROJE	YAPIM	PLAN	PROJE	YAPIM	PLAN	PROJE	YAPIM
2014									
2015									
2016									
2017									
2018									
2019									

Tablo 4.4. Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı (Rumkale-2014)

YILLAR	RUMKALE Gaziantep Büyükşehir Belediyesi			YATIRIM İŞLETME PLANI HAZIRLANMASI GBB	İŞLETME SORUNLARININ GİDERİLMESİ GBB
	PLAN	PROJE	YAPIM		
2014-2015					
2016-2017					
2018-2019					
2020-2021					
2022-2023					

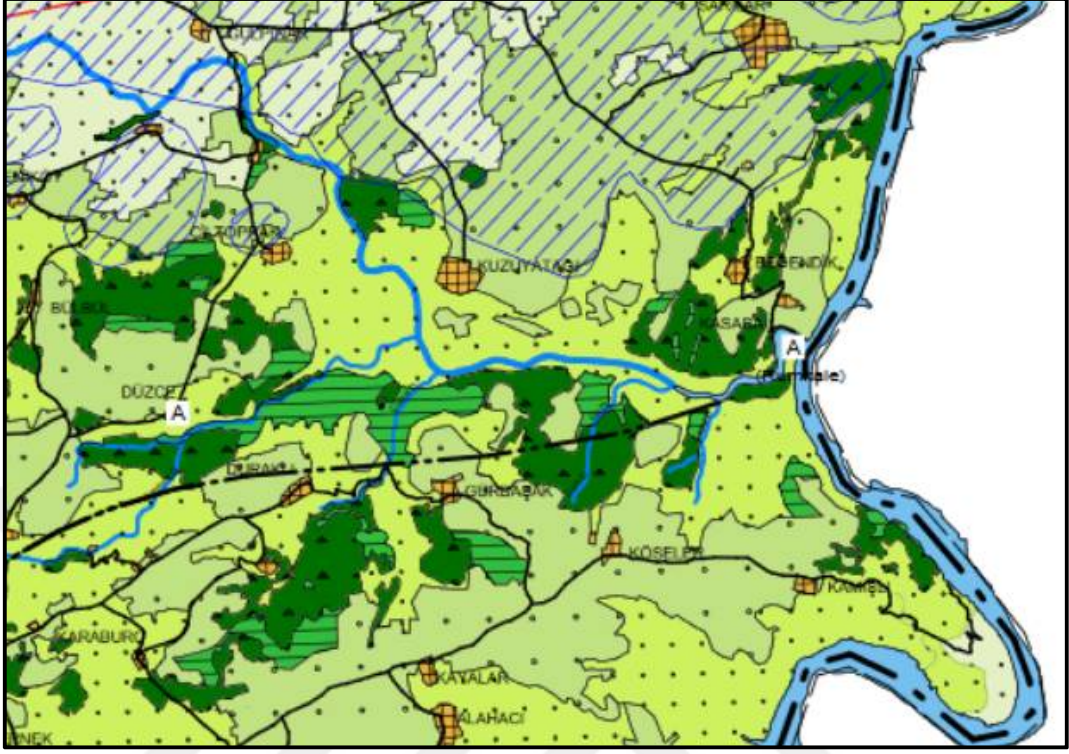
Şekil 4.6. Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planında Rumkale (2014)

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Üst Ölçekli Planlar

Gaziantep 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı 16/06/2017 tarihinde, 1/25000 ölçekli nazım imar planı ise 18/05/2018 tarihinde uygun görülerek Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nce onaylanmıştır. Çevre düzeni planı ile Rumkale ve yakın çevresi için öneri getirilmemiş, ancak alt ölçekli nazım imar planında değerlendirileceği belirtilmiştir (Şekil4.7.).

1/25000 ölçekli Nazım İmar Planı ile Rumkale I. ve III. derece Arkeolojik Sit Alanları korunmuş, çalışma sınırlarımız içinde olan Kasaba Mahallesi Turizm Ticaret Alanı önerisi getirilmiştir. Kasaba'nın Fırat Nehri ile buluşan sahil bandı Rekreasyon Alanı olarak planlanmıştır. Bu alanın Yavuzeli tarafından gelen karayolu ile ulaşım bağlantısı güçlenmiştir. Rumkale, Zeugma Antik Kenti, Birecik ve Halfeti ile beraber düşünülmüş, bölgenin gerek Gaziantep ve gerekse Şanlıurfa il sınırları

içinde kalan bölümlerini kapsayan bir turizm merkezi ilan edilmesi görüşü benimsenmiştir (Şekil4.8.).

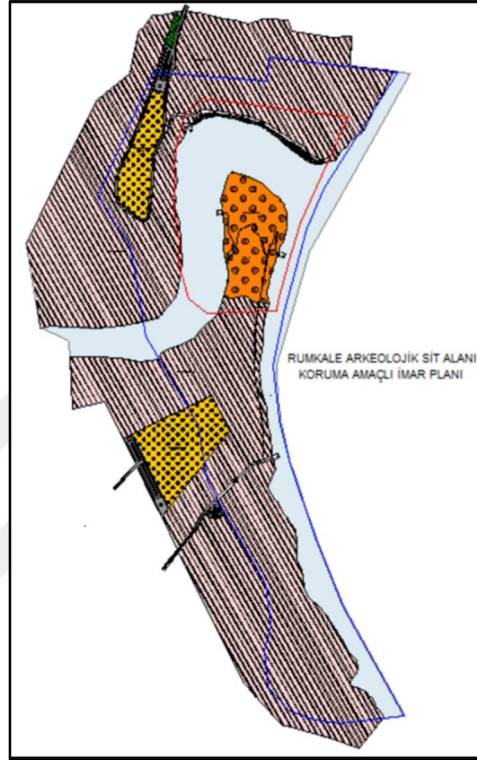
Şekil 4.7. 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planında Rumkale(2017)

Şekil 4.8.1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planında Rumkale (2018)

Rumkale I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı

Rumkale ve yakın çevresini kapsayan koruma amaçlı imar planı yapımına 2012 yılında başlanmış, 2013 yılında plan tamamlanmıştır. Gaziantep İl Özel idaresi tarafından yaptırılan plan Gaziantep Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulutarafından onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir (Şekil. 4.9.).

Şekil 4.9. Rumkale Koruma Amaçlı İmar Planı (2013)

Plan çalışmasında I. Derece sit alanı olan kale için tamamen yapı yasağı getirilerek arkeopark alanı olarak planlanmıştır. III. Derece sit alanı içinde, otopark ve ile Yavuzeli ve Nizip tarafına gezi ve dinlenme alanları planlanmış, bu alanların da doğal ve karakteristik özelliği bozulmadan seyir terası olarak kullanılması önerilmiştir. Seyir teraslarında hiçbir şekilde yapılaşmaya izin verilmemiş, büfe ya da kafe kullanımları için otopark alanlarının değerlendirilmesi öngörülmüştür. Nizip tarafında seyir terası dışında, kaleyi yaya olarak gezmek isteyenler için, araçlarını bırakabilecekleri ikinci bir otopark önerilmiştir.

Rumkale'nin kuzeyinde Yavuzeli kıyısında özel proje alanı belirlenmiş, burada su yüzeyinin değerlendirilerek lokanta vb. fonksiyonların yer alması öngörülmüştür.

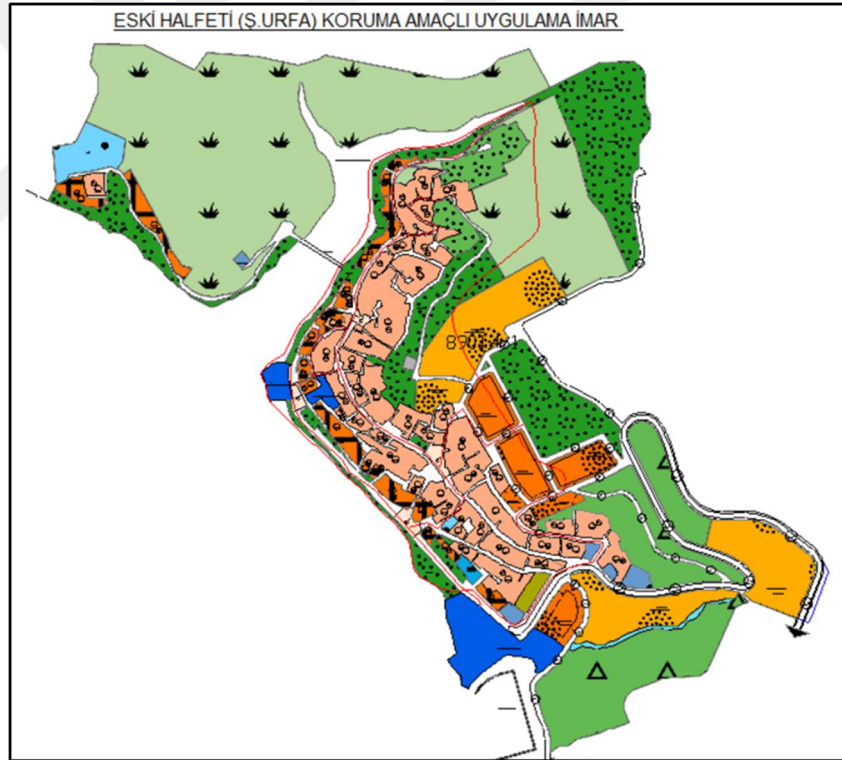

Bu amaçla yapılan yapılar, doğa ile uyumlu, sökülüp – takılabilen malzemelerin kullanıldığı tek katlı yapılar olacaktır. Ayrıca Gap Turizm Master Planın'da Birecik Baraj Gölü'nün Yataklı Tekne Turizm Alanı olarak planlanması dikkate alınarak, Yavuzeli tarafında uygun büyüklükte iskele yapılması önerilmiştir.

Arkeopark (kale) alanı için, üzerinde bulunan tarihi yapılara zarar vermeden, ziyaretçilerin kullanımına yönelik çevre düzenlemesi yapılması öngörülmüştür.

Eski Halfeti Koruma Amaçlı İmar Planı

Eski Halfeti Kentsel Sit Alanı ve çevresini kapsayan Koruma Amaçlı İmar Planı Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 28.03.2019 tarih ve 4452 sayılı kararı, Şanlı-urfa Büyükşehir Belediye'sinin 16.05.2019 tarih ve 115 sayılı kararı ile onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir (Şekil.4.10.).

Şekil 4.10. Halfeti Koruma Amaçlı İmar Planı (2019)

Planda Eski Halfeti kıyı şeridi, turizm – ticaret – konut alanı olarak planlanmış ve yükseklik sınırı 2 kat olarak belirlenmiştir. Bu alanda mevcut durumda var olan yapılar için, yapının niteliğine bağlı olarak cephede sağlıklılaştırma, yapıda bütünsel sağlıklılaştırma, eklenti kat ya da kanadı kaldırılıp cephede iyileştirme yapılacaktır.

Cephelerde geleneksel cephe uygulaması ile tarihi dokuya uyumlu hale gelmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca kıyı boyunca 3 adet özel proje alanı ve yeşil alanlar planlanmıştır. Özel proje alanlarında; mağaraların olduğu kısımda çiçek sergisi şeklinde yeşil alan olarak tasarlanması ve hiçbir yapı yapılmayacak, diğer kısımlarda kentsel tasarım projeleri Halfeti merkez cami çevre düzenlemesi yapılacaktır.

Kıyıya paralel ikinci kısımda, konut alanları ve diğer sosyal donatı alanları planlanmıştır. Alanın güney ucunda, yerleşmenin başlangıç noktasında yat limanı öngörülmüştür, ancak kaç yat kapasiteli yada işlevi ilse ilgili detay bulunmamaktadır.

4.1.4. TARİHSEL ARKA PLAN

Güneydoğu Anadolu bölgesi, tarih boyunca önemli bir jeopolitik konuma sahip olmuş, bu sebeple farklı kültürlerle sahip medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Rumkale bulunduğu coğrafyanın tarihi ile yaşıt bir şehirdi. Tarihi çok eskilere dayanan Rumkale'nin stratejik konumundan ötürü M.Ö.855'te Asur Kralı III.Salmanassar tarafından alınan Şitamrat şehri olarak kabul edildiği kitabelerden öğrenilmektedir (Gül, 2002).

Rumkale'nin de içinde bulunduğu Urfa ve çevresi, M.Ö. I. yüzyılda Abgar krallığını teşkil etmiş, Güneydoğu Anadolu, Roma İmparatorluğu döneminde Orshoene eyaleti içinde yer almaktadır ve Rumkale bu eyaletteki önemli şehirlerden birisidir ((İşıltan, 1998).

Urfa ve çevresi Hz.Ömer döneminde fethedilmesine ve uzun süre İslâm toprakları içerisinde kalmasına rağmen, Rumkale stratejik konumdan dolayı Müslüman topraklarının dışında kalmıştır. I. Haçlı seferi sonucu 1098 yılında Urfa Haçlı kontu Boudovin de Boulogne Rumkale'yi 1116 yılında Ermeni Prensi Gog-Vasil'in elinden aldı. 1144 yılında zenginlerin Urfa'yı ele geçirmesi üzerine, kalan toprakları koruyamama kaygısıyla, Urfa kontesi Beatrice 1150 yılında, birçok kaleyi Bizans imparatoruna sattı. Ancak savunmaya elverişli konumu nedeniyle Rumkale'yi satmamış ve Ermeni katolikosuna teslim etmiştir. Bu kale bir buçuk asır Türk hâkimiyetinde, Ermeni katolikosluğunun merkezi olarak kalmıştır (Gül, 2002).

1113'ten 1292'ye kadar Rumkale Ermenilerce katolikosluk makamı olarak kullanılmıştır. 1173'te ünlü Şair ve Patrik Aziz Nerses burada ölmüştür (Başgelen, 2000).

13. Yüzyılda Rumkale'de bir çok Yakubi bulunmaktaydı. Yakubiler Kilise Hristyanlığı'nı benimsemişlerdi ve Yakubi patriği II. Ignacesıra Rumkale'de muhteşem bir manaster yaptırmıştır. Yakubi patriği III. Ignace öldükten sonra Rumkale'li Yakub 1283'te yeğeni Philoxenos'u patrik atadı. Patriğin Barşavma'da 1292'de ölmesiyle, Yakubi Patrikliği çökmüş ve Rumkale'deki varlıkları sona ermiştir.

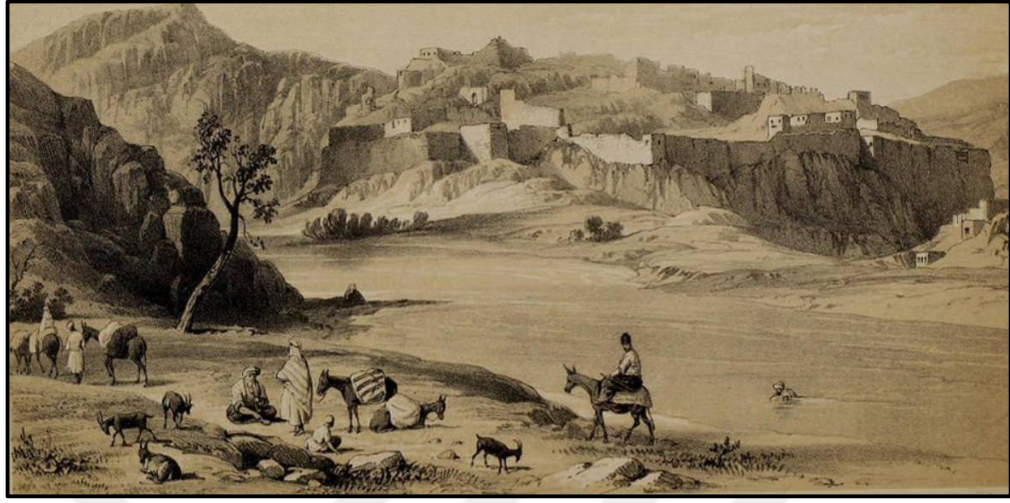
Rumkale, 1260 yılında Moğollar'ın, 1292 yılında Memluk'ların eline geçmiştir. Memluk sultanı Kalavun, Rumkale'yi kuşatarak kıymetli eşyaları Biracik'e götürmüş, ancak kalenin içine girememiştir. Memluklar, 1293 yılında Sultan el-Eşref Halil zamanında, ikinci defa Rumkale'yi kuşatarak, şehri ve kaleyi ele geçirip buradaki Ermeni katolikosluğuna son verdiler. Bu dönemde kale tamir ettirildi ve Kat'atü'l-Müslimîn ismi verildi. Memluk Sultanı buranın idaresini savaşlarda yardımcı olan Türkmen beylerine verdi. Rumkale civarı yarım asır kadar Halep valisine bağlı olarak Türkmen beyleri tarafından idare edildi. Daha sonra da Dulkadiroğulları'nın eline geçti. (Yılmaz, 1999).

Yavuz Sultan Selim, 1516 yılında Mercidabık savaşında Memlûk ordusunu yenmiş Haleb'e tabi bütün kale ve şehirlerle beraber Rumkale'yi de Osmanlı ülkesine katmıştır. Her birine hakimler ve kadılar tayin edilip Osmanlı nizamının uygulanması sağlandı (Yılmaz, 1999).

Rumkale Osmanlılar döneminde Fırat kıyısında önemli bir lojistik merkezi durumundaydı. Birecik Tersanesine yakınlığı ve Fırat Nehri üzerinden Basra'ya yapılan nehir taşımacılığı için önemli bir lokasyonda bulunuyordu. Basra ve Birecikte yapılan gemiler için gerekli kerestenin bir kısmı Rumkale ormanlarından temin edilirken, diğer ihtiyaçların büyük bir kısmı da Rumkale aracılığıyla sağlanıyordu. Ayrıca Basra Körfezine gönderilen askeri malzemelerin de deposu konumundaydı (Yelken, 2017).

XVI. yüzyılda dört mahalleden meydana gelen şehir, kalenin batısında yer almaktadır. Vakıf kayıtlarına göre, şehir merkezinde Ulu Cami (Cami-i Kebir),

medrese, medreseye vakfedilen dükkanlar bulunmaktadır. Fetih sonrasında, çocuklar için sıbyan mektepleri, gençler için medreseler açılmıştır (Yılmaz, 1999).

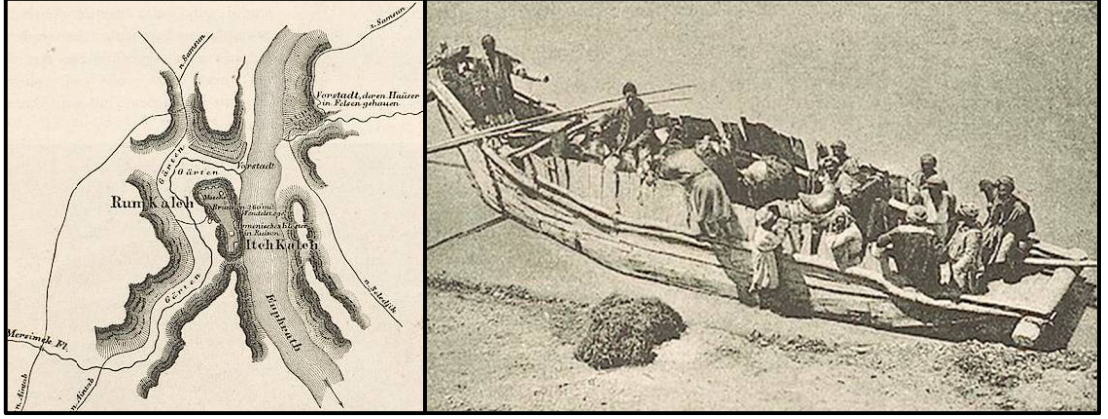
Şekil 4.11.1800 Yıllara Ait Gravür (Arkeolog Ali Korkmaz)

XIX. yüzyılda Rumkale ilçesi, Eski Halfeti'ye taşınmış ve 1954 yılında ilçe merkezi olmuştur. 1906 salname kayıtlarına göre Halfeti kasabasında; 1 hükümet konağı, 1 telgraphane, 1 cami, 1 rüştiye mektebi, 1 Sıbyan mektebi, 1 iptidai mektebi, 1 medrese, 600 hane, 65 dükkân, 1 fırın, 1 hamam, 1 debbaghane ve 2 kahvehane bulunmaktadır. Köyler de dâhil edildiğinde kasabada 50 değirmen, 945 bahçe, 2.192 bağ, 4 zeyt masarası ve 3 kilise bulunur (Eroğlu,C., vd., 2012).

19. yüzyılda (1838 yılında) Rumkale'yi ziyaret etmiş olan FeldmareşalHelmuth Von Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları* isimli kitapta Rumkale için şu cümleleri söyler;

“Rumkale’de kayanın nerede bittiği ve insan eserinin nerede başladığını kestirmek çok zor. Bir yanı Fırat, iki yanı Merzimen Çayı ile çevrili, yarımada gibi ileri çıkmış bir dağ parçası, 40 ile 100 ayak yüksekliğinde dikey yamaçlarla kesilmiş, bu kaya duvarının üstünde yine aynı beyazımtırak taştan 60 ayak yüksekliğinde, mazgallar ve burçlarla donatılmış surlar ve yukarıdaki kırk eve giden biricik yol birbirini ardı sıra altı kale kapısından geçerek dolanıyor. Bütün bunların hepsi büyük bir parça tebeşir oyar gibi şekillendirilmiş bir kayaya benziyor.”

Moltke'nin Rumkale haritası ve Fırat Nehri üzerinde su taşımacılığı yapan kayık (kelek) aşağıdaki gibidir.

Şekil 4.12. Moltke'nin Rumkale Haritası

Şekil 4.13. Su Taşımacılığında Kullanılan Kayık (Kelek)

1882 -1883 yıllarında bölgeyi gezen Alman İnşaat Mühendisi Karl Humann ve Otto Puchstein, bu geziyi kaleme aldıkları *Reisen in Kleinasien und Nordsyrien (Küçük Asya ve Kuzey Suriye`de Geziler)* kitabında, Moltke'nin 1838 Nisan başında yaptığı geziden bu yana çok az değişiklik olduğu, sadece kırk kadar kulübeden altı tanesinin kaldığı belirtilmiştir. Aynı kitapta Moltke'nin, içinde katırların suyu taşıdığı kayaya oyulmuş spiral bir merdivenin kısmen gömüldüğü (su sarnıcı) kudretli, geniş elli metre derinliğindeki kuyunun kuruduğu ve görkemli duvarları kalenin hala ayakta kaldığı ve ve bir yüzyıl boyunca daha ayakta kalacağı yazılmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında Rumkale hemen hemen terk edilmiştir. Yakın tarihte Rumkale turizm amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. 2000 yılına kadar kalenin etrafını çevreleyerek Fırat'a katılan Merzimen Çayı sayesinde Rumkale çevresi yeşillik alan olup mesire alanı olarak kullanılabilirdi.

Şekil 4.14. Rumkale Baraj Öncesi (Arkeolog Ali Korkmaz Arşivi)

Şekil 4.15.1900'lü Yılların Başında Lawrance Tarafından Çekilmiş Görüntüler (Arkeolog Ali Korkmaz Arşivi)

İnşasına 1993 yılında başlanan ve 2000 yılında tamamlanan Birecik barajının su tutması ile oluşan baraj gölü, Rumkale'nin sular altında kalmasına neden olmuş, Kale etekleri ile baraj öncesinde mesire alanı olarak kullanılan alanlar günümüzde sular altında kalmıştır.

Şekil 4.16. Rumkale Baraj Sonrası (Arkeolog Ali Korkmaz Arşivi)

4.1.5. ETKİLEŞİM ALANI

ESKİ HALFETİ

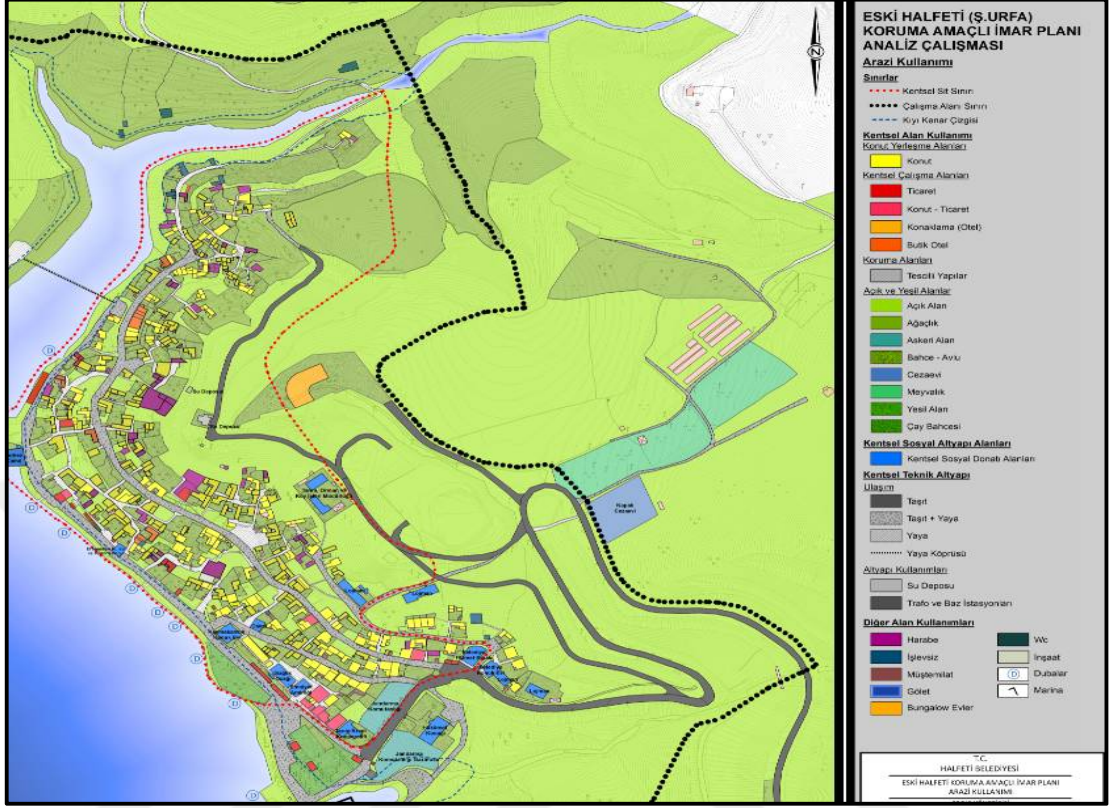
Şanlıurfa İli'ne bağlı olan Halfeti, Fırat Nehri'nin doğusunda yer alır. Batısında Gaziantep iline bağlı Araban, Yavuzeli ve Nizip ilçeleri, kuzeyinde Adıyaman iline bağlı Besni ilçesi, doğusunda Bozova, güneyinde ise Birecik ilçesi bulunmaktadır. Bağlı bulunduğu Şanlıurfa İl merkezine yaklaşık 160 km., Gaziantep İl merkezine ise 100 km. mesafededir. Gerek tarihi'nin Rumkale ile ortak olması, gerekse, Gaziantep'e yakınlığı sebebiyle, sosyal – ekonomik ve kültürel anlamda Gaziantep ile bağları güçlüdür. Çalışma alanı olarak değerlendirilmesinin en önemli sebebi de budur. Cumhuriyetle birlikte il sınırları çizilinceye kadar, Rumkale'ye bağlı idi. Kaledeki yerleşimin dağılmasıyla birlikte, kalenin önde gelen aileleri olan beyler Kalemeydanı'na ve Halfeti'ye, ağalar ve efendilerin tamamı ise Halfeti'ye yerleşmiştir (Yelken, 2017). 1924 yılından itibaren Şanlıurfa İli'ne bağlı ilçe konumuna geçti.

Şekil 4.17. Eski Halfeti Genel Görünüm

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), kapsamında yapılan Birecik Barajı'nın yapılmasıyla birlikte Halfeti'liler, 2000 yılında bugünkü yeni yeri olan Karaotlak'a taşınmıştır. 2002 yılında Kentsel Ve Arkeolojik Sit Alanı ilan edilen Halfeti'de, kültürel mirasın korunması amacıyla yapıların tescil işlemleri yapılmaya başlanmıştır. 2013 yılında Cittaslow Uluslararası Komitesi tarafından “yavaş şehir” ilan edilmiş, böylece ulusal ve uluslararası ölçekte tanınırlığı artmıştır. (Topalan ve Dağtekin, 2018)

Eski Halfeti için yapılan Koruma Amaçlı İmar Planına (2019) görebugünkü arazi kullanımında hala konut olarak kullanılan yapılar mevcuttur.

Şekil 4.18.Eski Halfet Arazi Kullanım (2A PlanlamaTasarım, 2019)

SAVAŞAN MAHALLESİ

Savaşan, eski adıyla Bilesur Mahallesi Barajın su tutmasıyla boşaltılmış ve yukarı kısma taşınmıştır. Mahalle su altında kalmış camisinin, yarıya kadar batmış minaresi ve görsel değeri sayesinde Birecik Barajı tekne turlarının Rumkale'den sonra en önemli uğrak noktası haline gelmiştir. Mahalle tamamı kamulaştırılmış olmasına karşın, yaz aylarında faaliyette olan ve tekne turlarına hizmet veren 4 adet 300 kişi kapasiteli günübirlik tesis oluşmuştur. Tekneler yüzer iskelelere yanaşmak sureti ile günübirlik tesislerden faydalanmaktadır (Barlas Planlama, 2014).

Baraj öncesi 84 hanenin bulunduğu mahallede, eski zamanlarda mağaralarda yaşanırken, nüfusun artmasıyla evler yapılmıştır. Bu evlerin birkaç tanesinin altında ibadet yapılan kilise mağaralar bulunmaktadır. Bunlardan birisi Aslanlı Mağara olarak bilinir (Yelken, 2017)

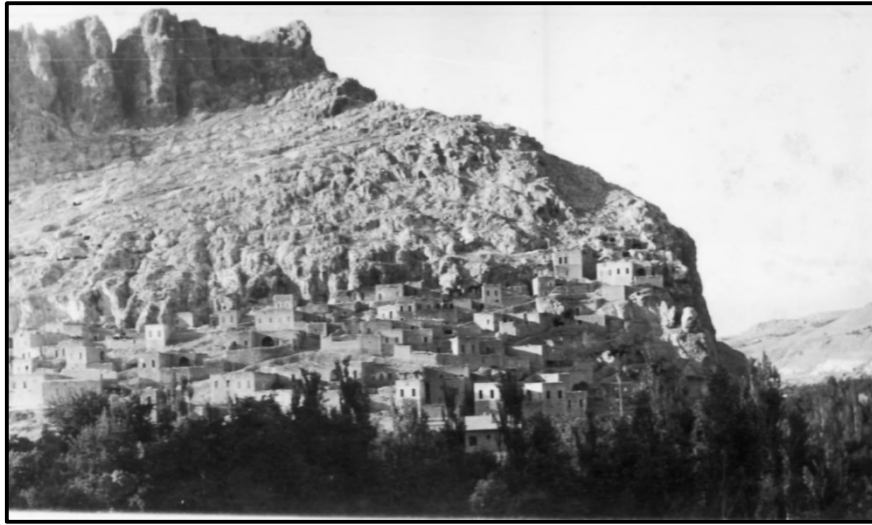

Şekil 4.19. Savaşan Mahallesi Genel Görünüm (Aekeolog Ali Korkmaz Aşivi)

KASABA MAHALLESİ

Kasaba Mahallesi, Yavueli İlçesine bağlı, Rumkale'nin kuzeyinde yer almaktadır. Mahallenin isminin halk arasındaki hikayesi, aynı zamanda tarihi hakkında da bilgi veriyor. Asur Kralı III.Salmanassar kaleyi yaptırdığında, görkemli görüntüsü ve güzelliği ile herkesi büyülemiştir. Kraliçenin kendi adıyla bir mekanın olmadığını söylemesiyle, kral Merzimen Çayı'nın karşı yakası Helen Kasabası olsun demiş. Yerleşme böylece adını almış ve günümüze sadece Kasaba adı kalmış. Mahalle, sırtını verdiği dağ yıkılıp tehlike altına girince, yukarıya bugünkü yerine taşınmıştır (Yelken, 2017).

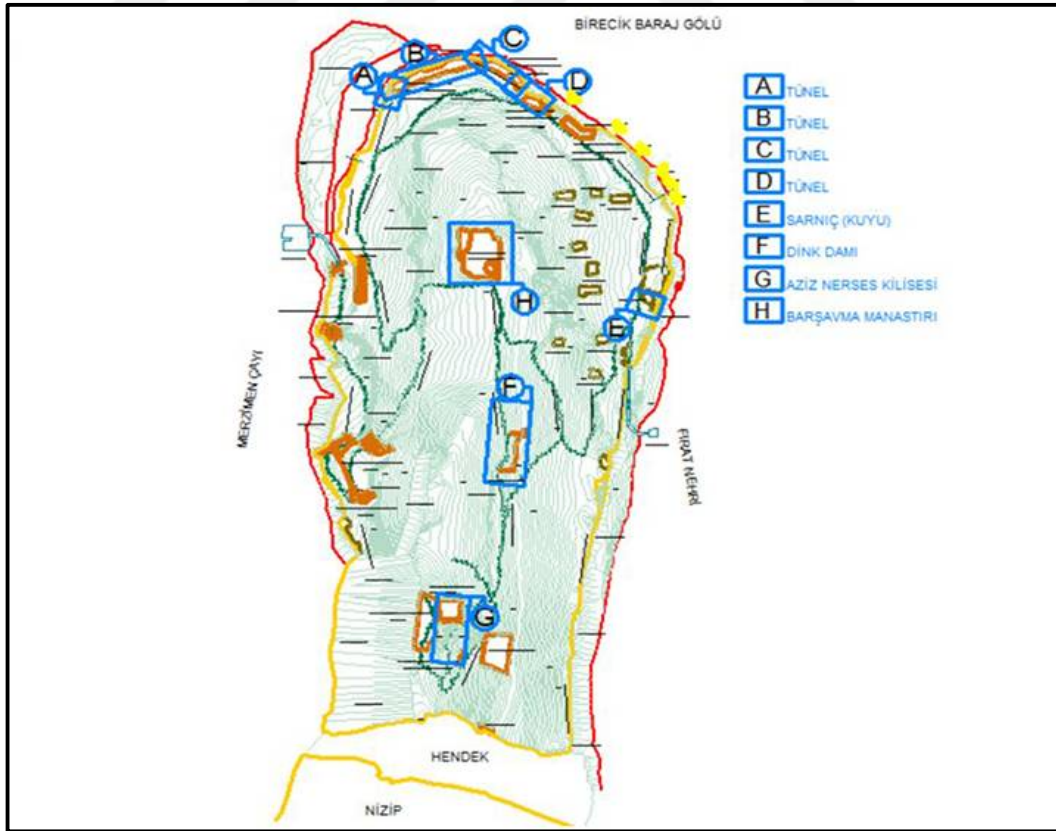

Şekil 4.20. Kasaba Mahallesi Taşınmadan Önceki Görünüm (Arkeolog Ali Korkmaz Arşivi)

4.1.6. MİMARİ YAPILAR

Yaklaşık 120x230 m boyutlarında olan kalenin kuzey, doğu ve batısı kısmında bulunan duvarlar yüksek kayalarla çevrilidir. Kalenin üzerinde Aziz Nerses Kilisesi, Barşavma Manastırı, su sarnıçları, bir adet kuyu, Dink Damı ve muhtemelen barınma amaçlı kullanılan yapılara ait kalıntılar bulunmaktadır. Kuzey kısmında güney yönünde 30 metre yüksekliğinde, 20 metre genişliğinde savunma amaçlı kayaya oyulmuş bir hendek bulunmaktadır. Hendeğin doğusunda taşocağı bulunmaktadır. (Acara, 1999)

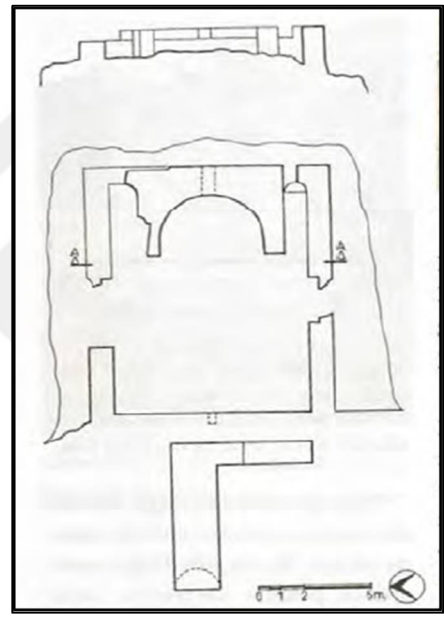
Kalenin, doğusunda bir adet, batısında ise beş adet kapısı bulunmaktadır. Kuzeyinde ve doğusunda surlarla beraber yedi adet burç bulunur. Köln Üniversitesi Bizans Çalışmaları Bölümü'nden Arkeolog Hansgerd Hellenkemper kalenin eteklerinde bulunan evlerin 1292 kuşatmasında tümüyle tahrip edildiği kanaatindedir. Yapı tekniği tümüyle aynı olduğundan, tarihlendirilmeleri oldukça güçtür. Ancak genellikle Memlûklüler yerleştikten sonra inşa edildiklerinden, 12. ve 14. Yüzyıllar arasına aittirler (Acara, 1999).

Şekil 4.21. Rumkale Günümüzdeki Vaziyet Planı

Aziz Nerses Kilisesi

Kilise, sur içinde kalenin güneyinde yer alır. Ermeniler 1113 - 1292 yılları arasında Rumkale’yi katolikosluk makamı olarak kullanmışlardır. Sur içinde kale’nin güneyinde yer alan kiliseyi 1173 yılında ölen Patrik Nerses’in yaptırdığı veya onun anısına yapıldığı kabul edilmektedir. Bu durumda kilise’nin inşa tarihi olarak 12. yüzyılın sonları denilebilir. Rumkale Türklerin eline geçtikten sonra 17. yüzyılda camiye çevrilmiştir. Richard Pococke 18. Yüzyılda kiliseyi ziyaretinde, küçük ancak oldukça iyi işçilik gösterdiğini söyleyerek yapıyı “gotik” olarak adlandırmıştır (Acara, 1999).

Şekil 4.22. Aziz Nerses Kilisesi Genel Görünüm
(Gören Tasarım, 2013)

Şekil 4.23. Aziz Nerses Rölöve
Planı (Acara, 1999)

Şekil 4.234. Aziz Nerses Kilisesi Doğu Cephesi Süslemeleri (Acara, 1999)

Şekil 4.25: Rumkale Üst Kat Genel Görünüm (Nuran Demirtaş)

Şekil 4.26. Kuzeydoğu Cephesi Hac Kabartması (Acara,1999)

Kilise duvarlarında genel olarak kesme taş kullanılmış, alt kotlarda ise bossage taşlara rastlanmıştır. Duvarlarda, taş profilli slime, hac sembolü kabartması ve çerçevesi dışında süsleme bulunmamaktadır (Demirtaş, 2012).

Barşavma Manastırı

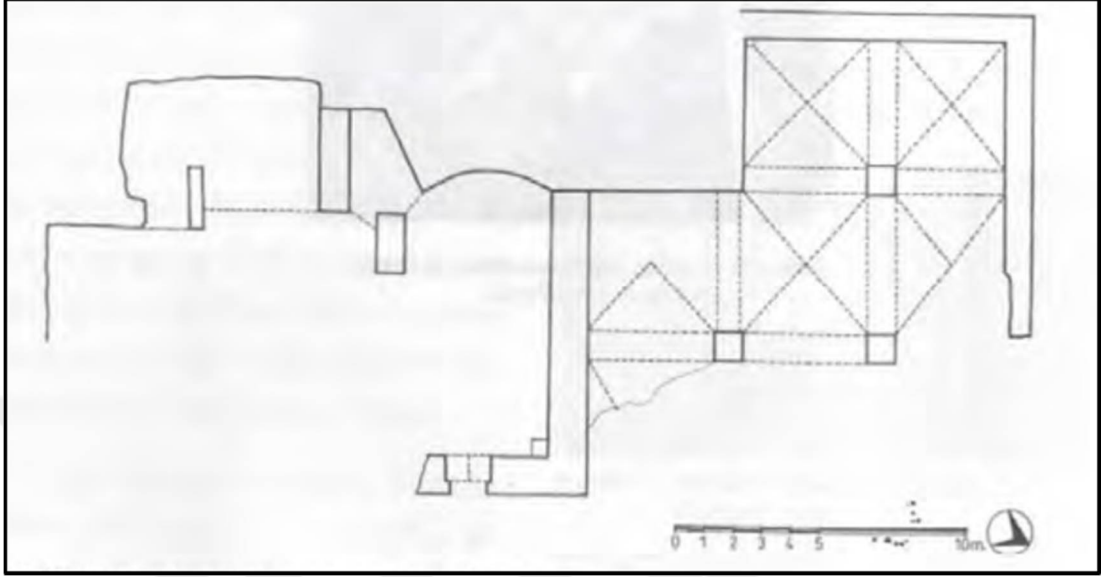
Barşavma Manastırı, kalenin kuzey kısmında yer alır. 13 yüzyılda Yakubi azizi Barşavma kendi adına inşa ettirmiştir (Acara, 1999).

Kalenin batı yamacına yönelik olarak doğal mağaralarla bağlantılı düzenlenen Manastırı kısmen ayaktadır. Kuzeyinde ve kuzeydoğusunda cami kalıntıları bulunmaktadır (Sevencan, C. Sevencan, 2012).

Şekil 4.27. Barşavma Manastırı Genel Görünüm (Arkeolog Ali Korkmaz Arşivi)

Manastır birbirine yapışık iki yapıdan oluşmaktadır. Kare planlı olan yapı, kare kesitli üç serbest paye ve duvarlara atılan sivri kemerler ile kare birimlere ayrılmış ve haç tonozlarla örtülmüştür. (Acara, 1999)

Şekil 4.28. Barşavma Manastırı Rölöve Planı (Meryem Acara)

Mekanların yapım tekniği ve kullanılan malzeme dikkate alındığında daha geç bir dönemde yapıldığı düşünülmektedir. Kuzey-Güney doğrultusunda inşa edilen manastırın doğusunda ana kaya kütesi bulunmaktadır. İbadet alanının doğu duvarını oluşturan ana kaya kütesi üzerinde oyularak yapılmış nişler bulunmaktadır.

Manastırın inşasında iri ve düzgün kesilmiş taşlar kullanılmış, bu taş bloklara, taş ustalarınca konulan işaretlerden bir sistem ve düzen ile örüldüğü anlaşılmaktadır. Tavan örgüsünde kullanılan sıvadan günümüze çok az örnek kaldığından bir süslemenin varlığı tespit edilememiştir. İç duvarlarda ya da tavan örtüsünde Hristiyanlıkla ilgili herhangi bir sembol, ikon ya da resme rastlanmamış, yalnız güney yöne bakan mekanların kazılarında, kapı lentolarında veya eğitim gören kişilerin kapılarında kullanıldığı zannedilen işlemeli taşlar bulunmuştur (Demirtaş, 2012).

Dink Damı

2011 yılında Barshavma Manastırı'nda restorasyon için yapılan kazı ve temizlik çalışmaları sırasında bulunmuştur. Yapı burada yaşadığı varsayılan ve adı adı Dink olan kişiden dolayı çevredeki köyler tarafından Dink Damı olarak bilinmektedir. 2014 yılında yapılan kazılarda, maden cürufunun bolluğu, geçmişte burada madencilik faaliyetlerinin gerçekleşmiş olabileceğini göstermektedir. Dink Damı'nın tarihi hakkında yazılı bir veri bulunmamaktadır. Ancak kazılarda ele geçirilen sikke ve seramiklerin Memluk döneminde inşa edildiği ve Memluk döneminde küçük bir sikke baskı yeri olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Sonrasında Osmanlı döneminde zindan olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Şekil 4.249. Dink Damı İç Alan
(N, Demirtaş)

Şekil 4.30. Dink Damı Dış Cephe
(N, Demirtaş)

Kalenin doğusunda bulunmaktadır. Giriş kısmı kuzeyde bulunmakta ancak bitişiğinde bulunan kayaya saplanmış. Giriş önünde hemen solda yıkılmış duvar izleri mevcuttur.

Arazi oturumu dikkate alındığında yaklaşık olarak 24 m. x 10 m. ölçülerindedir. Yapının güney kısmında toprak ile kapanmış, daha önce kapı olarak kullanıldığı düşünülen bir açıklık bulunmaktadır. Yapının batısında kaya kütesine yapışık şekilde taş kemerler saplanmış. Doğu, kuzey ve güney duvarlarında kesme taş kullanılmıştır. Güneydoğu köşesindeki duvarlarda insan eliyle oluşturulmuş

hayvan figürleri bulunmaktadır. Doğu duvarında ise belirli bir ölçü düzeninde oyuklar yer almaktadır (Demirtaş, 2012).

Su Sarnıcı

Kalenin doğusunda girişie yakın bölgede bulunmaktadır. Çevresi güvenlik açısından metal korkuluklarla çevrilidir. Taş merdivenlerle alt kısımlara ulaşılmaktadır.

Şekil 4.31. Sarnıç Genel Görünümü
(Arkeolog Ali Korkmaz)

Şekil 4.32. Sarnıç İç Duvarları
(Arkeolog Ali Korkmaz)

6.50 metre çapında dairesel plana sahip olan sarnıcın alt kotlara inildikçe ölçüsü giderek büyümektedir. Merdivenlerden inerken taş kemerli kısma kadar, kesme taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Bu kısımdan sonrası alt kotlara doğru kaya oyularak devam etmektedir. Alt kotlarda ters payanda benzeri kaya ayakları görülmektedir. Üst örtüsü mevcutta olmamakla birlikte tonozla örtülü olduğu düşünülmektedir (Demirtaş, 2012).

19. YÜZYIL YAPILARI (SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ)

Kalenin doğu yamacına 19.yy'dan sonra yapılan evler, eğimli arazi şartlarına göre şekillenmiştir. Eğimden dolayı alt katların yarısı toprağa gömülü şekilde inşa edilmiştir. Yapılarda belirli bir tipoloji mevcut değildir. Genel itibari ile alt katlar bodrum olarak kullanılmıştır.

Yapıların üst örtüsü ahşap sırik döşeme olup, bunun üzerine betonarme döşeme yapılmıştır. Yapılarda görülen en belirgin ortak özellik ise yapıların köşelerinde kapı ve pencere kenarlarında kesme taş kullanırken diğer bölümlerde daha kaba taşlar ve moloz taş kullanılmıştır (Gören Tasarım, 2012).

Şekil 4.33.19. Yüzyıl Yapıları Genel Görünüm (Gören Mimarlık)

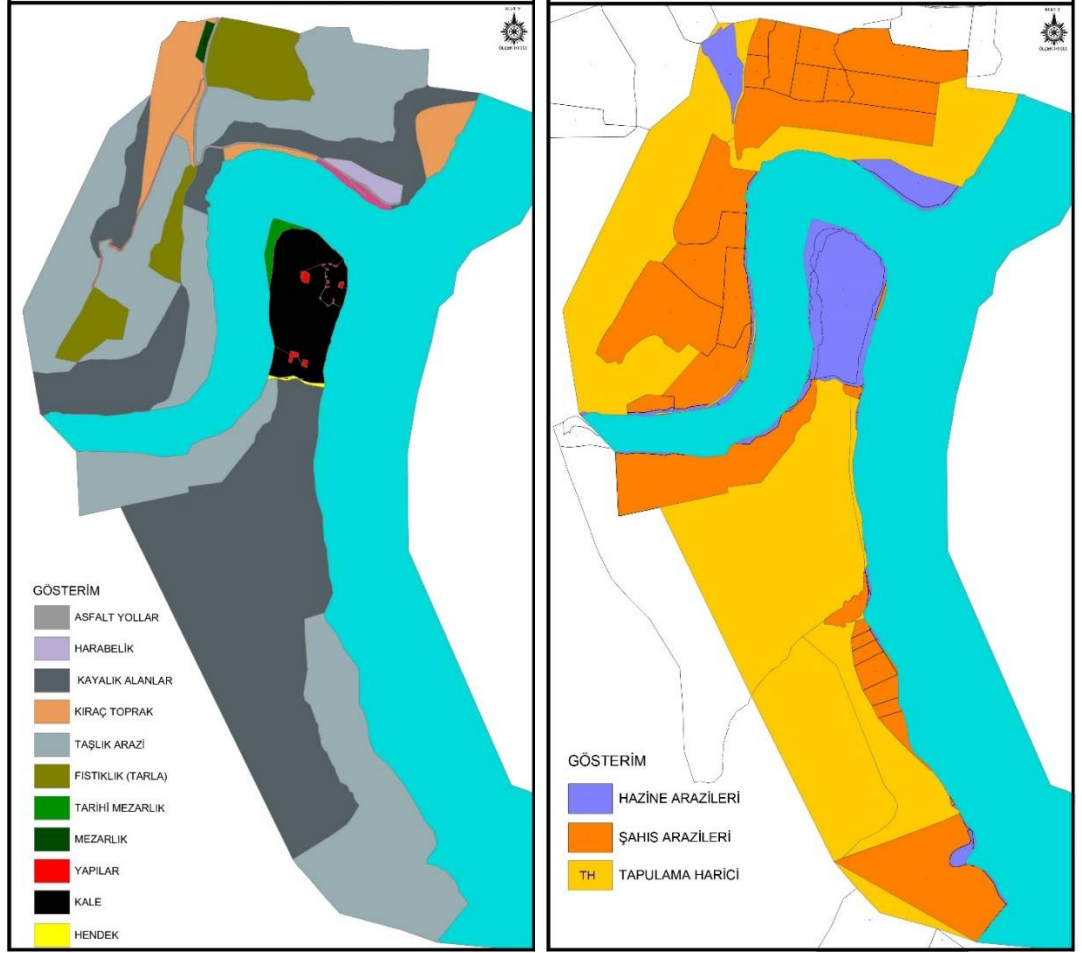
4.1.7. ARAZİ KULLANIMI VE MÜLKİYET YAPISI

Arazi kullanım ve mülkiyet yapısı, daha alt ölçekte incelenmesi gereken bir konu olsa da, alanın yapılaşmaya yönelik ve mülkiyet desenine yönelik risklerini belirlemek amacıyla incelenmesi gerekmektedir.

Rumkale mevcut arazi kullanımını incelendiğinde, alanın büyük ölçüde kayalık ve taşlık alanlar ile kıraç topraklar oluştuğu görülmektedir. Topoğrafyanın eğimi de düşünüldüğünde, alanın yapılaşmaya uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Alan içinde kültürel peyzaj olarak fıstık tarlaları bulunmaktadır. Eğimin manzara noktaları açısından olumlu katkısı olduğu gibi, yerleşmeye uygun olmaması açısından da, koruyucu doğal eşik oluşturmuştur.

Mülkiyet yapısı incelendiğinde, tapulama harici alanlar ile şahıs arazilerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Baraj sonrası su altında kalan şahıs arazilerinin kamulaştırması yapılmıştır.

Şekil 4.34. Rumkale Mevcut Arazi Kullanım Durumu

Şekil 4.35. Rumkale Mülkiyet Deseni

4.1.8. GÖRSEL – ÇEVRESEL DEĞERLER

Yavuzeli ilçesinden Rumkaleye ulaşımın sağlandığı kırsal mahallelerde dikili tarımın büyük bir kısmı Antep fıstığı, son zamanlarda teşviklerin etkisiyle kısmen zeytinliklerdir. Bölgenin bir bakıma en önemli tarım unsuru olan fıstık bahçeleri, karayolu ile ulaşımında dikkat çekmektedir. Karasal iklimin hakim olduğu bölgede, yer yer dere yataklarına doğru mutlak tarım arazileri bulunmakla birlikte, bitki örtüsü açısından zengin değildir. Nizip ilçesi ile karayolu ulaşımı mümkün değildir. İlçenin Rumkale ile bağlantısını sağlayan kısımlar genellikle sarp ve kayalık alanlardır.

Rumkale Gaziantep ili ile Şanlıurfa İl sınırını belirleyen ve bu anlamda “sınır belirleyen”, Türkiye’den Suriye’ye geçmesi sebebiyle “sınıraşan su” özelliği bulunan Fırat Nehri kenarında konumlanmıştır. Aynı zamanda içme suyu havzası olan Fırat Nehri üzerinde, çalışma alanının güneyinde kalan Birecik Barajı ile çalışma alanının kuzeyinde kalan Atatürk Barajı yer almaktadır. Fırat Nehri’nin, sınır belirleyen ve sınıraşan özellikleri ile içme suyu havzası olması, nedeniyle bölgede yapılacak çalışmalarda koruma-kullanma dengesinin dikkate alınması, bölgenin önemli tarımsal gelir kaynağı ve kültürel peyzaj ögesi olarak fıstık bahçelerinin korunması, Rumkale ve çevresinde yapılacak çalışmalarda büyük önem taşımaktadır.

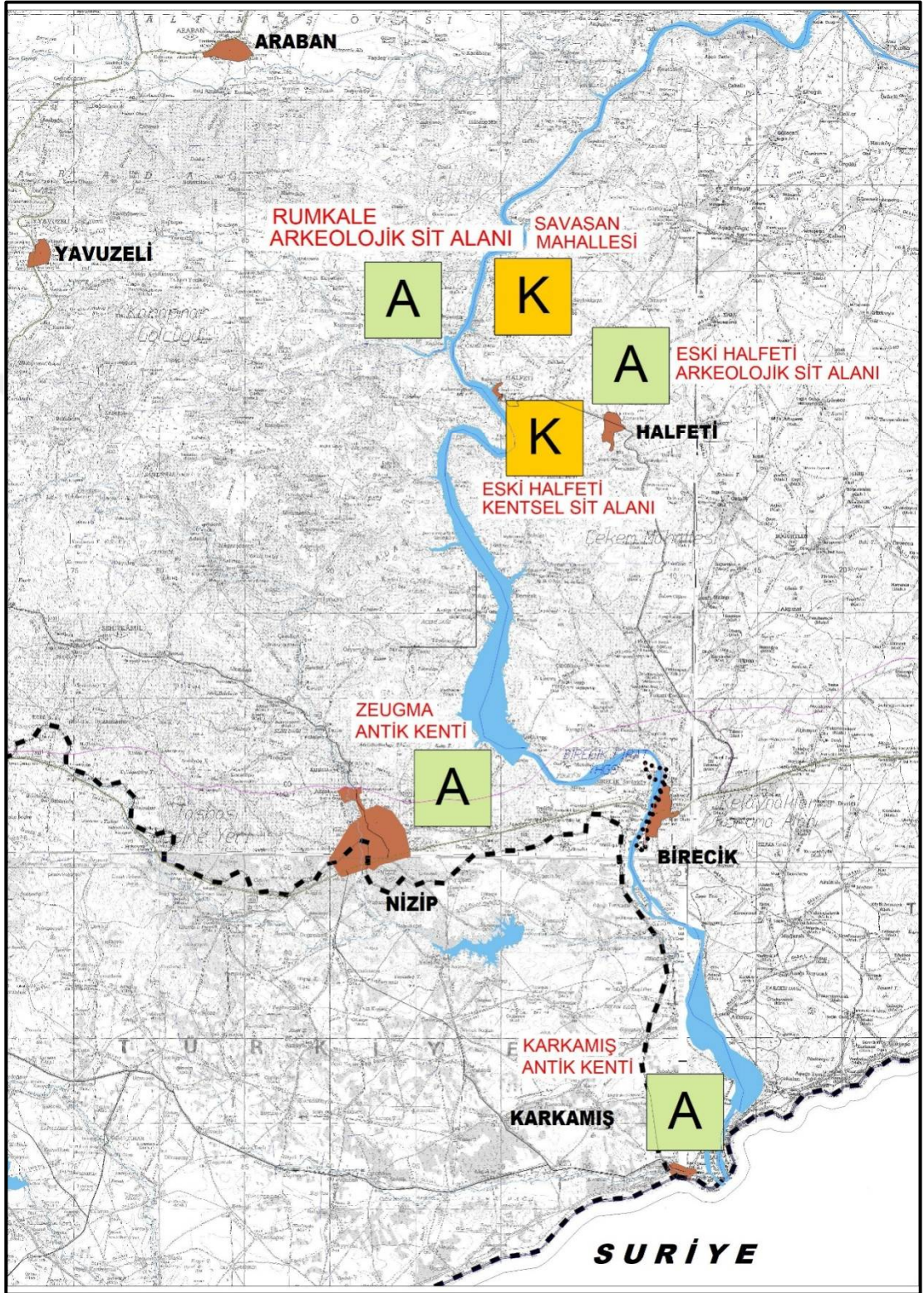
Ayrıca Rumkale ile Yavuzeli ilçesi arasında bulunan Merzimen Çayı’nın etkiliyle, yarımada halini alan kale ve çevresi için, görsel değerler açısından en belirgin ve göze çarpan özelliğin su ile buluşan eşsiz coğrafyası olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 4.36 Rumkale’nin Halfeti Tarafından Görünümü

Rumkale, tarih boyunca dünyanın gözbebeği bir bölgede ve Fırat Nehrikenarında olması sebebiyle, kendisi gibi korunmaya değer arkeolojik veya kentsel sit alanları ile komşudur. Fırat Nehri üzerinde, Gaziantep sınırları içinde Rumkale’nin karşısında (batısında) Savaşan Mahallesi Kentsel Sit Alanı yer almaktadır. Ancak alana dair koruma süreci başlamamıştır. Güneybatısında Halfeti Kentsel ve Arkeolojik Sit alanları bulunmaktadır. Güneyinde Fırat’ın aynı yakasında

önemli iki antik kent olan Zeugma ve Karkamış Antik Kent'leri bulunmaktadır. Dolayısıyla önemli bir turizm koridoru üzerinde yer almaktadır.

Şekil 4.37. Rumkale Görsel ve Çevresel Değerler

4.1.9. BÜTÜNLEŞİK SENTEZ

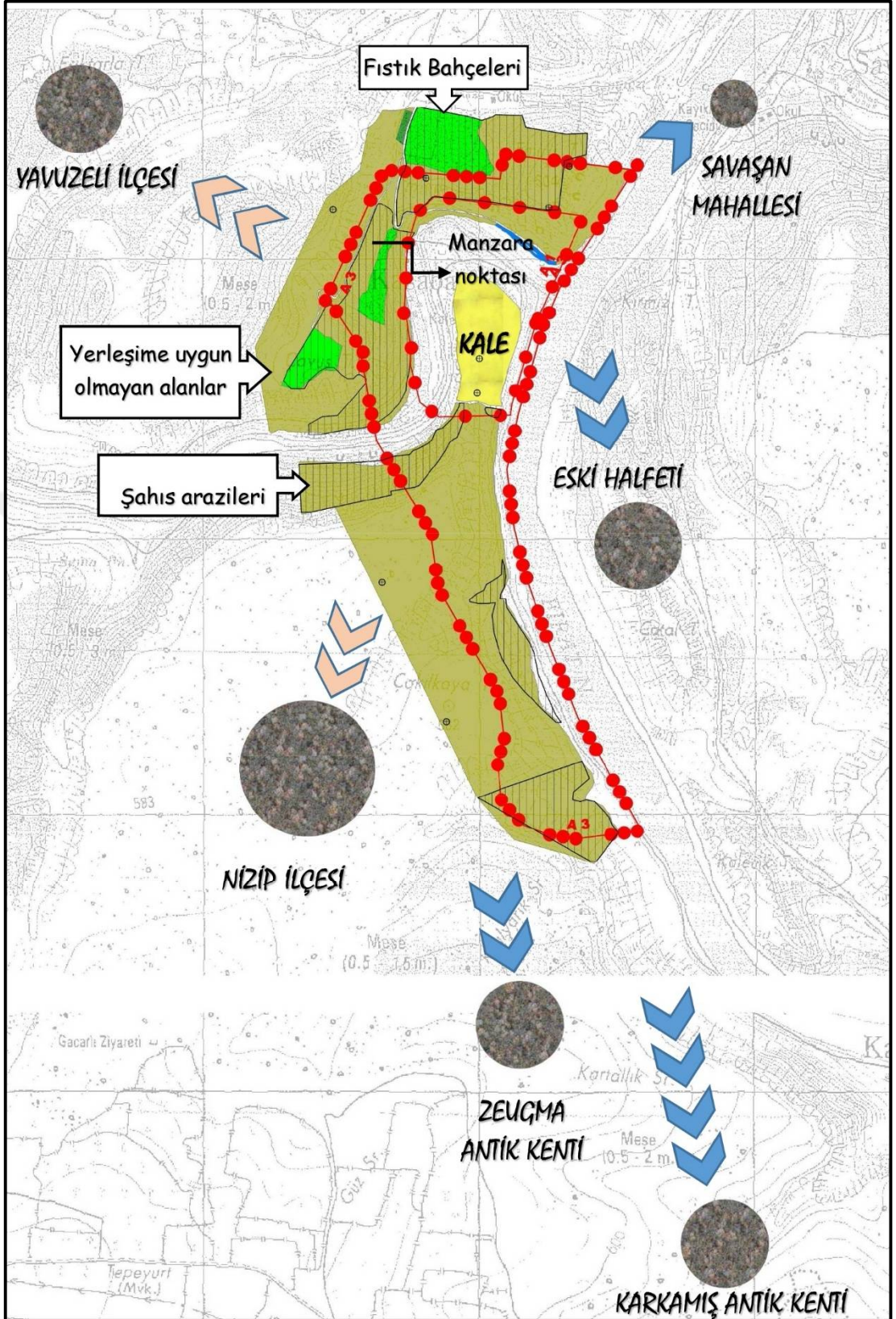
Nizip sınırları içinde yer alan Rumkale, Fırat Nehri kenarında konumlanmış ve Yavuzeli İlçesinden kara ve su ulaşımını sağlamaktadır. Bununla beraber Savaşan Mahallesi ve Eski Halfeti İlçesi'nden su yolu ile ulaşım sağlanmaktadır. Su yolu ile ulaşım mevcutta yer alan iskele ile ve yerel teknecilerle yapılmaktadır. İdari sınırlar bakımında bağlı olduğu Nizip İlçesi'nden topoğrafya nedeniyle ulaşım sağlanamamaktadır.

En yüksek kotu su seviyesinden 540 kotu olsa da, manzaraya hakim olan alan 440 – 450 kotları arasında bulunan alandır.

Mülkiyet desenine göre şahıs arazileri bulunsa da, bu alanların Kasaba Mahallesi tarafında fıstık bahçesi olarak kullanılması, kalenin güneyinde yer alan kısımların ise yerleşilemez alan olması sebebiyle, günümüze kadar yapılaşma konusunda bir tehdit söz konusu olmamıştır. Fıstık bahçeleri, yöresel bir ürün olması sebebiyle kültürel peyzajın bir parçası olarak alana değer katmaktadır.

Koyu yeşil renkli alan, eğiminde katkısıyla kayalık ve taşlık alan olması sebebiyle yerleşmeye uygun değildir.

Konulandırıldığı Fırat Nehri üzerinde, Eski Halfeti Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanları, koruma süreci başlamamış olsa da Savaşan Mahallesi Kentsel Sit Alanı, Zeugma Antik Kenti, Karkamış Antik Kenti gibi değerlerle önemli bir turizm koridorunda yer almaktadır.

Şekil 4.25. Rumkale Bütünlük Sentez

4.1.10. ALANIN GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ İLE FIRSAT VE TEHDİTLERİ

Tablo 4.5. Rumkale ve Çevresi Güçlü Yönleri

GÜÇLÜ YÖNLERİ	
MEKANSAL YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası düzeyde turizm potansiyeline sahip olması • Coğrafyanın su ile birleşmesiyle birlikte bölgede önemli bir görsel değer ortaya çıkması • Bölgenin su açısından fakir olması, çalışma alanının su ile buluşması • Alanda tarihi ve doğal değerlerin bir arada bulunması sebebiyle, tarih ve doğa turizminin birarada olması • Alana gelen turist profilinin çeşitli olması. • Alanda kısmen turizm alt yapısının bulunması • Halfeti İlçesi, Savaşan Mahallesi, Kasaba Mahallesi'nden ulaşılabilir olması • Farklı zaman dilimlerinde yapılmış yapıların restore edilmesi • Tarihi tur güzergahlarında bulunması • Coğrafyanın ve yasal sınırlamaların etkisiyle yapılaşmanın olmaması • Toprak, su, hava kirliliğinin ve buna sebep olabilecek faktörlerin bulunmaması • Gürültü kirliliğinin ve buna sebep olabilecek faktörlerin bulunmaması • Zeugma Antik Kenti turizm destinasyonunda olması
SOSYAL KÜLTÜREL YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • İki farklı il sınırlarını kapsamaması sebebiyle, kültürel zenginlik • Rumkale ve Halfeti'nin ortak tarihi geçmişinin olması • Sosyal farklılıkların olmaması ve mekana yansımaları • Hırsızlık, darp gibi suç unsurlarının olmaması sebebiyle güvenli olması
EKONOMİK YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Su sporları yapıyor olması • Turist potansiyelinin yüksek olması

Tablo 4.6. Rumkale ve Çevresi Zayıf Yönler

ZAYIF YÖNLERİ	
MEKANSAL YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Alan Üzerinde Birden fazla İdarenin (İlçe Kaymakamlıkları, İlçe Belediyeleri, Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Büyükşehir Belediyeleri gibi) Uygulama Yapma İsteği Sonucu Ortaya Çıkan Koordinasyon Sorunu • Eski Halfet Kentsel Sit Alanında birden çok yapının bakımsız oluşu, bir kısmının ise yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya olması • Alana Gelen Ziyaretçilerin Güvenliğini Sağlayacak Personel Eksikliği • Teknik Altyapı Donatılarının Eksikliği (Ziyaretçilerin Anlık Ve Günlük İhtiyaçlarını Karşılatabileceği, Lavabo-WC, Dinlenme ve Yemek Mekanlarının Eksikliği)) • Geçmişten Bugüne Yapılan Uygulamaların Sorunlara Günlük Çözüm Önerileri Getirmesi, Alana özel Üst Ölçekli Plan Ve Projelerin Yapılarak Uygulamaya Konmaması, • Rumkale'nin Ziyarete Kapalı Olması, • Özellikle Rumkale'de Tarihi Yapılardaki Restorasyon çalışmalarının bitmesine rağmen işlevlendirilmemesi • Çevre düzenleme projesinin tamamlanıp uygulanmaması
SOSYAL KÜLTÜREL YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal – Kültürel aktiviteler için yeterli tesis bulunmaması

EKONOMİK YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Alanın tam olarak turizme açılmaması • Yerel halka yönelik ekonomik kalkınma programının olmaması • Alana yönelik yatırım programlarının yavaş ilerlemesi
----------------------	---

Tablo 4.7. Rumkale ve Çevresi Fırsatlar

FIRSATLAR	MEKANSAL YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Devlet Kurumlarının Bölgede Yatırım Yapma İsteğinin Yüksek Olması • GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığınca Hazırlanan ve Kalkınma Bakanlığınca Yatırım Programına Alınan Aşağı Fırat Havzası Turizm Master Planında Rumkale'nin Havza Üzerindeki En Önemli Turizm Odağı Haline Getirilmesi • Ülkemizde Artan Turizm Potansiyeli İle Birlikte Yabancı Turist Sayısında Yıllara Göre Meydana Gelen Artış. • GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığınca Hazırlanan Turizm Master Planında Atatürk Barajı İle Birecik Barajı Arası Yataklı Tekne Turu Güzergâhı İçerisinde En Önemli Durak Noktası Olması • Söz Konusu Yataklı Tekne Turu Önerisinin Ülkemizde Örneği Olmayan Bir Turizm Fırsatı Olması • Bir Diğer Kara Ulaşımı Olan Gaziantep, Nizip, Rumkale Bağlantısının Rumkale'nin Üst Kısımlarına Kadar Uzatılmasının Düşünülmesi • Planlama Alanının yakın çevresinde Hıristiyanlarca Kutsal Sayılan Yapı Ve Öğelerin Bulunması • Eski Halfeti Kentsel Sit Alanı içerisinde birçok yapının günümüze kadar bozulmadan gelmesi • Kentsel Sit Alanı içerisinde, belirli bölgelerde topografya nedeni ile de kentsel peyzaj açısından olumlu öğelerin bulunması
------------------	----------------------	--

	SOSYAL KÜLTÜREL	<ul style="list-style-type: none"> • Sivil toplum örgütlerin bulunması • Halkın tarihi yapıyı sahiplenmesi • Farklı Turist profillerinin sosyal yapıyı hareketlendirmesi
	EKONOMİK YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomiyi kalkındıracak öğelerin bulunması • Gastronomi turizminin alana yansımaları • Halkın ekonomik kalkınmasına katkısı

Tablo 4.8. Rumkale ve Çevresi Tehditler

TEHDİTLER	MEKANSAL YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Arazi Değerlerinin Yükselmesine Bağlı Yapı Talebinin Artması • Fırat Havzasında İşletilen Eski Ve Bakımsız Teknelerin Çevre Kirliliğine sebep olması • Bölgeye Olan Turizm Talebinin Artması İle Koruma Kullanma Dengesinin Bozulabilecek Olması • Yetki karmaşasından dolayı sorumluluk ve yetki konusunun tanımlı olmaması • Yakın çevresinde Göbeklitepe ile rekabet • Çalışma alanı içindeki Rumkale ve Halfeti'nin birbirini yeterince destekleyememesi
	SOSYAL KÜLTÜREL YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Alanın çevresinin tanımlı olmaması sebebiyle, sosyal yapının bozulma riski
	EKONOMİK YAPI	<ul style="list-style-type: none"> • Halfeti ve Göbekitepe'nin baskısı

4.2. YÖNETİM ALANI VE TANIMI

Yönetim alanı, Rumkale Arkeolojik Sit Alanı ve onun etkileşimde olduğu, Kasaba (Gaziantep) Mahallesi ile Eski Halfeti (Şanlıurfa) ve Savaşan Mahallesi (Şanlıurfa) kapsamaktadır.

4.2.1. ALANIN YÖNETİM PLANI İHTİYACI

Rumkale Arkeolojik Alanı, Gaziantep Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 2011 tarihli, 456 numaralı kararı ile 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nı çevreleyen III. derece Arkeolojik Sit alanı son şeklini almıştır.

Yönetim planları sadece Dünya Miras Alanı olarak aday gösterilmiş alanlar için değil, aynı zamanda 14/072004 tarih ve 5226 Sayılı Kanun olarak değiştirilen, 23/071983 tarihli 2863 Sayılı Kanun'da yapılan değişikliklerle, tüm koruma alanları için de zorunlu kılınmıştır. Rumkale ve etkileşim alanını da kapsayan farklı idarelerce yapılmış planları disipline etmek, korunmasını sağlamak, kültürel önemini ön plana çıkarmak ve gelecek kuşaklara bırakmak amacıyla, sit alanının yönetimini amaçlayan bir yönetim planına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu plan modeli, Rumkale'nin mevcut durumunu yansıtan ve değerlendirmesini yapan, ileriye yönelik yönetim süreci için rehberlik eden ve yönetim sisteminin işlevini tam olarak yerine getirmesini sağlamayı amaçlayan bir araçtır.

Bu Yönetim Planı ile Rumkale'nin kendisiyle etkileşim halinde olduğu Kasaba Mahallesi (Gaziantep), Eski Halfeti (Şanlıurfa) ve Savaşan Mahallesi (Şanlıurfa) ile beraber değerlendirilip, iki farklı yerel idare tarafından yönetilen yerleşmelerdeki, planlama, karar alma ve uygulama sürecinin yönetişimini sağlanacaktır. Rumkale ve çevresi için farklı idarelerce hazırlanan planların eylem kararları, bu eylemlerin uygulama mekanizmaları ve uygulama zamanları arasındaki farklılar, aynı kararların tekrarı ve zaman kaybının önüne geçilmesi ise uygulama mekanizmalarındaki yetki

karmaşasının önlenmesi için, alanda yönetim planı hazırlanması zorunlu hale gelmiştir.

4.2.2. SINIRLAR VE YÖNETİMSEL YAPI

Çalışma alanı olan Rumkale arkeolojik sit alanı sınırları ve yakın çevresi Gaziantep ili sınırları içerisinde yer almaktadır. İdari sınır olarak Nizip İlçesine bağlıdır. Etkileşim alanında olan Kasaba Mahallesi ise Yavuzeli İlçe sınırlarında bulunmaktadır. Fırat'ın karşı yakası olan Eski Halfeti Şanlıurfa İli sınırları içinde yer almaktadır. Savaşan Mahallesi de Şanlıurfa İl sınırları içinde, Halfeti İlçesine Bağlıdır. Bu durumda çalışma alanı Gaziantep ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyeleri ile her iki ilin valilikleri, Nizip, Yavuzeli ve Halfeti ilçe belediyeleri ile kaymakamlıklarının yönetim alanında bulunmaktadır.

Şekil 4.39.Rumkale İdari Sınırlar

4.2.3. PLANIN AMACI

Rumkale ve çevresini kapsayan plan çalışmaları incelendiğinde, birden çok ili kapsayan ya da ölçeği itibarıyla çalışma alanı ile ilgili genel kararlar içerdiği gözlenmiştir. Rumkale gibi tarihi M.Ö IX. yüzyıla dayanan, farklı medeniyetlerin

yaşadığı bir kültür mozağının, sadece tekne tur güzergahı üzerinden anlatılan ve yerli turistlerin tercih ettiği bir alan olması elbette tarihin izlerini taşıyan bu alan için yeterli değildir. Hazırlanan Yönetim Planı modeli ile, coğrafi yapısı ve ortak geçmişi etkileşiminde olduğu Eski Halfeti, Savaşan ve Kasaba Mahalleleri beraber düşünülmüş ve genel olarak;

Alanın ulusal düzeyde olduğu gibi, uluslararası düzeyde de tanınırlığını arttırmak ve ziyaretçi kitlesinde uluslararası düzeye ulaşmak,

Alanın ortak tarihi ve kültürel önemini beraber değerlendirmek,

Alanın değerini korurken, paydaşların çıkarlarını da düşünerek korumak, bu anlamda yerel halkın katılımını sağlamak,

Alanın koruma/kullanma dengesi göz önüne alınarak, sürdürülebilir koruma anlayışını geliştirmek,amaçlanmıştır.

4.2.4. YÖNETİM PLANI SÜRECİNDEKİ PAYDAŞLAR ve FAYDA SAĞLAYACAK GRUPLAR

Yönetim planının hayata geçirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması adına, ilgili paydaşların sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Rumkale'nin tarihi ve kültürel önemi ile değerinin etkili ve sürdürülebilir korunması adına, paydaşların sürecin içinde olması hem sahiplenme duygusu, hem sorumluluk duygusunu besleyecek, hem de süreç içinde yetki/sorumluluk karmaşasını çözecektir.

Tablo 4.9. Yönetim Planı Paydaşlar

Paydaş Grupları	Temel Faydalar/Yasal Yükümlülükler
Türk Resmi Kurumları: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Rumkale'nin korunması, yönetimi ve garanti altına alınması Rumkale'nin ulusal uluslararası düzeyde turizm noktasına dönüştürülmesi Rumkale'nin UNESCO Dünya Mirası Listesine girmesi Bölgesel ve Toplumsal Kalkınma

Tarım ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	
Ulusal, Bölgesel ve Yerel Düzeyde Sorumlu Devlet Kurumları: Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İl Milli Eğitim Müdürlüğü İl Tarım Müdürlüğü Gaziantep Arkeoloji Müzesi Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	

Tablo 4.9. Yönetim Planı Paydaşlar

Gaziantep Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yavuzeli Kaymakamlığı Yavuzeli Belediyesi Nizip Kaymakamlığı Nizip Belediyesi Kasaba Mahallesi Muhtarlığı İpekyolu Kalkınma Ajansı Gaziantep Ticaret Odası Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Gaziantep Bölgesel Yürütme Kurulu	
Bilim Camiası: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Anadolu Arkeoloji Enstitüsü HKU Arkeoloji Merkezi	Rumkale'nin korunması Gerekli görüldüğünde kazı ve araştırma yapılması Alan hakkında bilgi toplama ve derleme Bilgi yayma
Yerel Topluluklar: Meslek odaları, Gaziantep şubeleri Sivil toplum kuruluşları	Ekonomik imkanlar Sosyal fayda, eğitim ve kapasite geliştirme imkanı Aidiyet hissi oluşturma
Yerli ve yabancı turistler	Rumkale'yi görme ve bilgi edinme

4.2.5. ALANIN VİZYON TANIMI

Rumkale'nin bugünkü kullanımı ile gelecekteki durumunun da, sadece mekânsal ölçekte değil, mekanı doğrudan etkileyen ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etmenlerin de dikkate alındığı, yere özgü ve bölge halkının katılımını ve çıkarlarını korumayı sağlayan, ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası düzeyde de bölgesine katkı sunan, geçmiş yaşamın etkisiyle oluşan mekânsal ruhu yansıtabilen, bölge açısından çok önemli olan Fırat nehri ile bütünlük sağlayan ve bölgesel gezilerin odak noktası olmasıdır.

4.2.6. RUMKALE YÖNETİM PLANI; AMAÇ – HEDEFLER

Yönetim planı modeli, kültürel mirasın korunması ile alakalı ulusal ve uluslararası düzeydeki hukuki düzenlemeler, sözleşme ve tüzüklerle uyumlu olarak hazırlanmıştır.

Ulusal düzeyde, 14/07/2004 tarih ve 5226 Sayılı Kanun ile değişik 23/07/1983 tarihli 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Alan Yönetimi ile 27/11/2005 tarih ve 26006 sayılı Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik doğrultusunda çalışılmıştır.

Uluslararası düzeyde faydalanılan sözleşme ve tüzükler;

ICOMOS Anıtların ve Kültürel Alanların Restorasyonu ile ilgili Anlaşma (Venedik Tüzüğü 1964)

• ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi ile ilgili Tüzük (ICAHM Tüzüğü, 1990)

• ICOMOS Anıtların, Alanların ve Toplulukların Korunması için Eğitim ve Öğretim ile ilgili ilkeler (1993).

• Nara Özgünlük Belgesi (ICOMOS, 1999)

• ICOMOS Uluslararası Kültürel Turizm Anlaşması: Kültürel Miras Alanlarında Turizm Yönetimi (1999)

- ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü 2008
  - Koruma İlkeleri: Tarihi Çevrenin Sürdürülebilir Yönetimi için Politikalar ve Rehberlik (English Heritage 2008)
  - Avustralya ICOMOS Kültürel Önem Sahip Yerler için Tüzük (Burra Tüzüğü, 2013)
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (UNESCO 1972)

Amaç ve Hedefler

Rumkale için belirlenen vizyon doğrultusunda hazırlanan yönetim planının genel amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

1: Rumkale ve çevresinin, yönetim planının hazırlandığı dönemde belirlenmiş özelliklerinin, özgünlüğünün bütüncül ve sürdürülebilir bir yaklaşımla yönetildiğinin güvence altına alınması,

2: Rumkale ve çevresinde yapılacak yeni altyapı çalışmaları ve turizm tesisleri için standartlar belirlemek.

3: Alanın tarihi ve kültürel değerinin farkındalığını arttırmak için sürdürülebilir turizmi teşvik etmek.

4: Rumkale ve çevresinin somut olmayan değerlerinin sürece dahil edilerek, katılımcı ve bütünsel yaklaşımla korunması, geliştirilmesi, tanıtılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması,

5: Yerel toplumun katılımını sağlamak amacıyla ekonomik sürece dahil edilmesi

6: Arkeolojik alanda planlı bakım faaliyetleri ile fizyolojik bozulmalarının kontrolü

7: Alanların mevcut durumunu iyileştirerek ulusal ve uluslararası ziyaretçiler için erişilebilir kılmak

Rumkale ve çevresi için hazırlanan yönetim planı, yönetişim, bilişim, mekan sosyal – kültürel yapı ve ekonomik yapıya yönelik olmak üzere beş ana başlıkta ele alınacaktır. Buna göre belirlenen amaç ve hedefler ile bu hedeflere ulaşmak için gerekli eylem planında, eylemin orta yada uzun vadeli oluşu ile paydaşlar ele alınacaktır.

Yönetişime (Birlikte Yönetim)Yönelik Amaç ve Hedefler

AMAC1: Alan Yönetim Planı'nın, uygulanması ve planın periyodik aralıklarla gözden geçirilmesi, etkili ve eş güdümlü bir biçimde uygulanmasını sağlamak.

Amacı gerçekleştirmek üzere belirlenen hedefler;

1: Mali kaynakların kısıtlı olması durumunda, alanın önemini ve değerini en iyi temsil eden alanlarda koruma olmalıdır.

2: Yönetim planları, alana dair tüm ihtimalleri değerlendirerek hazırlansa da, gelecek yıllarda, mevcut planın eksik kalması söz konusu olduğunda, mevcut yönetim planında alınan kararların değerlendirmesi, planı hazırlayanlarla görüşülmesi gerekmektedir.

3: Tüm müdahale ve eklemeler, disiplinlerarası ve eş güdümlü bir yaklaşım ile uzun vadede sürdürülebilir olmalı ve gerekli mali kaynaklar temin edilmelidir.

AMAC2: Rumkale için oluşturulan alan yönetimi sisteminin sürdürülebilir olması için gerekli insani, maddi ve entelektüel kaynağın sağlanması.

Amacı gerçekleştirmek üzere belirlenen hedefler;

1: Tüm faaliyetler başlamadan önce alanın ve çevresinin etkili yönetimi için gerekli olan insani kaynaklar sağlanmalıdır.

2: İdari ve teknik personelin eğitimi için yerel, bölgesel ve uluslararası eğitim kurumlarından destek alınmalıdır.

3: Alan ve çevresi periyodik aralıklarla (3 yada 5 yıl) denetlenmelidir.

Bilişime Yönelik Amaç ve Hedefler

AMAC 3: Rumkale ve çevresinde, teknolojik gelişmeler ve bilim insanları aracılığıyla Kültürel Miras arşivi oluşturmak,

Amacı gerçekleştirmek üzere belirlenen hedefler;

1: Tüm çalışmalara ait veri kaydı, veri karmaşasını önlemek amacıyla tek yerde derlenmeli ve kopyası bulunmalıdır. Planın güncellenmesi söz konusu olduğunda mevcut veriler değerlendirilmelidir.

2: Alana dair herhangi bir müdahale yapılmadan önce, gerekli inceleme ve araştırmalar yapılarak veriler kayıt altına alınmalıdır.

Mekana Yönelik Amaç ve Hedefler:

AMAC4: Rumkale ve çevresinin tarihi ve kültürel değerini gelecek kuşaklara taşıyacak ve güvence altına alacak koruma programı oluşturmak.

Amacı gerçekleştirmek üzere belirlenen hedefler;

1: Rumkale ve çevresi için yapılması düşünülen her türlü ekleme, alanın tarihi ve kültürel önemi ile değeri dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

2: Alanda yapılacak düzenlemeler, alanın değerini arttıracak yönde olmalıdır.

3: Alana dair koruma ve kullanma politikaları, ulusal ve uluslararası kanun ve sözleşmelere uygun olmalıdır.

6: Rumkale üzerinde bulunan yapıların restorasyon çalışmaları yapılmış olmakla birlikte, herhangi bir bozulmanın olması durumunda, onarımda geleneksel malzemeler kullanılmalıdır.

7: Restorasyonu yapılmış yapılar, tarihi ve kültürel değerleri dikkate alınarak işlevlendirilmelidir.

8: Çevre düzenleme projesi tamamlanarak, kale üzerinde ve çevresinde yayaların ulaşımı sağlanmalıdır.

9: Alanın bakım ve temizliğinin sağlanması için alanda sürekli olarak görev yapacak yeterli sayıda güvenlik ve temizlik personeli istihdam edilmelidir.

10: 1/25.000 ölçekli nazım imar planında belirtilen günöbirlik tesis alanı için alanın özgün yapısına uygun mimaride ve alanın silüetini olumsuz etkilemeyecek şekilde, yine alanda bulunan tarihi yapıların malzemeleri dikkate alınarak yapılaşmaya gidilmelidir.

11: Yeni çalışmalar için tüm alternatifler değerlendirilerek plan bütünlüğünde ele alınmalıdır.

12: Yeni çalışmalar çağdaş ihtiyaçları giderek şekilde ancak, alanın özgünlüğünü ve kültürel değerini korumalıdır.

13: Arkeolojik mirası tehdit edebilecek doğal yada insan kaynaklı tüm riskler değerlendirilmelidir.

14: Alana sonradan eklenmiş ya da alanın tarihi ve kültürel değeri üzerinde olumsuz etkisi bulunan tüm elemanlar kaldırılmalıdır.

15: Mevcut bitki örtüsü korunmalı, çevresinde bulunan fıstık bahçeleri, Gaziantep için özel ürün olması sebebiyle değerlendirilmelidir. Yeni dikilecek ağaçlar için alanın karakteristik bitki örtüsü dikkate alınmalıdır.

AMAC5: Rumkale'nin tarihi ve kültürel önemi ile değerini güvence altına almak için, etkileşim içinde olduğu çevresinin uygun ve bütüncül şekilde korunması.

Amacı gerçekleştirmek üzere belirlenen hedefler;

1: Rumkale ve çevresinde bulunan arazilerde, planlama, arazi kullanım ve kalkınma faaliyetleri koruma politikaları ile uyumlu olmalı.

2: Rumkale ile ilgili arkeolojik ve çevresel incelemeler, belgeleme, etki analizi gibi çevresel etki çalışmaları yapılarak, çevresinde yapılacak projelere temel teşkil etmesi sağlanmalıdır.

3: III. Derece sit alanı dışında bir tampon bölge belirlenmeli ve bu bölgenin de korunması sağlanmalıdır.

4: Yakın çevresinde bulunan Savaşan Mahallesi'ndeki yapıların restorasyonu tamamlanıp, Rumkale – Halfeti bütünlüğünde işlevlendirilmelidir.

5: Rumkale ile beraber çevresinin de Halfeti ve Savaşan Mahallelerini kapsayacak şekilde, sonradan ve izinsiz olarak eklenen, alanın tarihi kültürel önemi ile değeri üzerinde olumsuz etkisi olan tüm öğeler kaldırılmalıdır.

6: Rumkale yakınında bulunan Habeş kanyonu, tıpkı Fırat Nehri'nde yapılan su sporları gibi, Rumkale'ye değer katacaktır. Bu sebeple uluslararası ölçekte tanınır hale gelmelidir.

7: Rumkale'de olduğu gibi, Savaşan Mahallesi ve Halfeti'de de ziyaretçi güvenliği ve temizlik konusunda yeterli çalışan istihdam edilmelidir.

Ekonomik Yapıya Yönelik Amaç ve Hedefler:

AMAC 6: Rumkale ve çevresinde, alanın tarihi ve kültürel önemi ile değerini koruyarak, sürdürülebilir ve ekonomiye katkı sağlayacak turizm çalışmalarının teşvik edilmesi.

Amacı gerçekleştirmek üzere belirlenen hedefler;

1: Rumkale ve çevresinde, alanın tarihi ve kültürel önemi ile değerini dikkate alarak turizmin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

2: Turizme yönelik yapılacak çalışmalar ziyaretçilerin, engelli, yaşlı, yerli yada yabancı olmaları dikkate alınarak, alana zarar vermeden en iyi düzeyde ihtiyacı karşılayacak şekilde olmalıdır.

3: Yeni eklemeler söz konusu olacağından, alanın mevcut değerine katkı sunacak turizm tesisleri yapılmalıdır.

4: Yerli ve yabancı turiste alanın kültürel ve tarihi önemi ile değerini, geçmişini ve gelecek ile kurulacak bağlantısının tanıtımı yapılmalıdır.

5: Alanın doğru algılanması amacıyla, ziyaretçilerin gezi öncesi bilgilendirilmesinin ortak dille yapılması ve alan üzerinde olumlu etki bırakması hedeflenmelidir.

Sosyal ve Kültürel Yapıya Yönelik Amaç ve Hedefler:

AMAC 7: Rumkale ve çevresinin yönetimine yerel halkın katılımını sağlamak suretiyle toplumsal katılım ile sürdürülebilir toplumsal kalkınmayı sağlamak.

Amacı gerçekleştirmek üzere belirlenen hedefler;

1: Alanın ve çevresinin gerek yönetimi gerekse korunmasına destek olunması amacıyla, çeşitli aktivitelerin yapılması.

2: Yerel halkın bilgilendirilmesi sağlanmalı.

3: Toplumsal katılımı sağlamak amacıyla, yerel halkın alanın ekonomik kalkınmasında sürdürülebilir rolünün sağlanması.

4.3. KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİM PROGRAMI

Rumkale yönetim planı modeli oluşturulma sürecinde incelenen konular ve tespitler değerlendirilerek, “**Arkeolojik Alan Yönetimi**” sürecinde faydalanmak üzere, yönetim programı geliştirilmiştir. Oluşturulan program, Kentsel Sit Alanları için de düzenlenebilecek şekilde düşünülmüştür.

Program; beraber yönetim (yönetişim), bilişim, mekana yönelik koruma, sosyal - kültürel yapı ve ekonomik yapı başlıkları altında oluşturulmuştur. Program hazırlanırken, Doç. Dr. Serhat Yenice'nin Yesemek Arkeolojik Alanı için Kültürel Miras Yönetim Modeli isimli makalesi referans alınmıştır.

Yönetişim Programı

Alan yönetimi sürecinin sağlıklı ve sürdürülebilir olmasının en temel noktası birlikte yönetimi sağlayabilmektir. Alan yönetimi sürecinde en önemli problemlerden biri olan, farklı kurumların yetki – sorumluluk sahibi olması bu şekilde çözüme ulaşacaktır. Kamu kurumları, özel sektör yatırımcıları, sivil toplum örgütleri, akademik çevre ve alanda yaşayan halkın yönetime katılımı ile; söz sahibi yada bilgi sahibi olan farklı grupların, alana dair kararlarda uzlaşması, aynı işin farklı kurumlarca tekrar yapılmasını önleyerek zamandan kazanım, şeffaflık, veri akışı ve her müdahale sonrası geri bildirim yapılabilmesi sağlanacaktır.

Tablo 4.10. Arkeolojik Alan Yönetişim Programı

ARKEOLOJİK ALAN YÖNETİŞİM PROGRAMI	
PROGRAMIN AMACI	Farklı gruplar arasında dayanışma, iş birliği, uzlaşma, zamandan kazanım, şeffaflık, geri bildirim sağlanması.
KOORDİNATÖR	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ - VALİLİK
PAYDAŞLAR	
KAMU SEKTÖRÜ	Merkezi ve Yerel Yönetim Temsilcileri: <ul style="list-style-type: none"> • Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile alanın yapısına özgü diğer ilgili bakanlıklar. • İlgili belediye, valilik, bölge koruma kurulları ve yerel yönetimlerle ilgili diğer birimler
ÖZEL SEKTÖR	Yatırımcılar - Sermaye Temsilcileri
SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	Meslek odaları, Dernekler
BİLİMSEL DANIŞMANLAR:	Mimarlık, Planlama, Sanat tarihi ve Arkeoloji branşlarından oluşacak bilimsel çalışma grupları
YEREL TEMSİLCİLER	Muhtarlar, Yerel Halk

Bilişim Programı

Bilişim; bilginin özellikle elektronik makineler aracılığıyla düzenli ve akla uygun bir biçimde işlenmesi olarak tanımlanır. Kültürel Miras'ı korumanın yanısıra gelecek nesillere aktarmak da büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, Kültürel Miras öğesinin bilinen ilk hali ve süreç içinde yaşanan değişiminin bilgi, belge ve üç boyutlu modellerle arşivlenmesi yani canlandırılması yoluyla sözlü ve görsel kültürel bellek değerleri yeni nesillere aktarılacaktır.

Tablo 4.11. Bilişim Programı

BİLİŞİM PROGRAMI	
PROGRAMIN AMACI:	Farklı kurum ve grupların ortak bir platform oluşturması. Kültürel miras değerlerinin arşivlenmesi, kültür hafızası oluşturulması.
KOORDİNATÖR	ARKEOLOJİ VE YEREL TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU
ARKEOLOJİ VE TARİHİ ARAŞTIRMA BİRİMİ	BİLGİ SİSTEMLERİ BİRİMİ
Arkeolojik alan ve yüzey kazıları yapmak	Koruma ve Kalkınma Planı Bilgi Sistemi oluşturmak
Kültürel Miras Araştırmaları yapmak	Alan geliştirme-değiştirme-izleme ve denetleme sistemi oluşturmak
Restorasyon ve Restitüsyon çalışmaları yapmak	Anıt, heykel, grevür sorgulama ve bilgi edinme
Mesleki eğitimler düzenlemek	Modelleme, görselleştirme ve sanal gerçeklik
Sergi, çalıştay, sempozyum ve bilimsel toplantılar yapmak	Miras alanı turizm haritası üretimi

Mekansal Koruma ve Geliştirme Programı

Yönetim planının hazırlanmasında, alt ölçekte hazırlanmış olan çalışmalar yönlendirici ve belirleyici olacaktır. Koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması, alanın yönetim planının oluşması ve uygulanması sürecinde bilgi anlamında katkı sağlayacağı gibi, alanın korunması da sağlayacaktır.

Bununla birlikte, alanın çevresi ile beraber değerlendirilmesi, doğal eşiklerin ve görsel zenginliklerin belirlenmesi, gelişme eğiliminin takibi ve alanın gelecek vizyonunun tanımlanması, bu program doğrultusunda sistemli bir şekilde yürüyecektir.

Tablo 4.92.Mekansal Koruma Ve Geliştirme Programı

MEKANSAL KORUMA VE GELİŞTİRME PROGRAMI	
AMAÇ	Koruma-Kullanma Dengesi, Yeni Fonksiyonel Kullanımlar İçin Alternatiflerin Belirlenmesi.
SORUMLU BİRİM	Arkeolojik Alan Koruma ve Geliştirme Planlama Ofisi
ANALİTİK ÇALIŞMA	MEKANSAL PLANLAMA ve TASARIM
Araştırma <ul style="list-style-type: none"> • Mekansal • Ekonomik • Sosyal - Kültürel 	Master Planlama Yaklaşımı <ul style="list-style-type: none"> • Alanın yakın çevre ilişkileri ve genel ilkeleri • Ülkesi ve bölgesi içindeki rolü
Görsel-Çevresel Değerlerin Analizi <ul style="list-style-type: none"> • Manzara alanları • Etkileşim alanları • Ulaşım bağlantıları 	Koruma Amaçlı İmar Planı <ul style="list-style-type: none"> • 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlama çalışmaları.
SWOT Analizi <ul style="list-style-type: none"> • Güçlü yönler ve zayıflık yönler • Fırsatlar / Tehditler 	Öncelikli Müdahale Alanları <ul style="list-style-type: none"> • Açık sergi alanı • Ziyaretçi merkezi • Yaya gezinti rotaları
Entegre Sentez <ul style="list-style-type: none"> • Gelişme eğilimleri 	Detaylı Kentsel Tasarım Alanları

<ul style="list-style-type: none"> • Çevresel baskılar • Doğal ve Yapay eşikler • Mekânsal ve fonksiyonel kullanım • Talepler, Beklentiler, 	<ul style="list-style-type: none"> • 1/20 - 1/100 Ölçekli çevre düzenleme projeleri • Açık alan tasarımları • Kentsel mobilyalar • Aydınlatma ve peyzaj çalışmaları
► VİZYON TANIMI ► AMAÇ ► HEDEFLER	

Sosyal - Kültürel Yapıya Yönelik Program

Yerel halkın, Kültürel Miras ögesinin korunması konusundaki duyarlılığı ve ziyaretçi kitlesinin tercihi korumanın sürdürülebilir ve sağlıklı olması konusunda önemli etmenlerden biridir. Karşılıklı fayda düşüncesiyle, yerel halkın sosyal ve ekonomik çıkarları doğrultusunda, verilecek hizmetin kalitesinin artırılması ile kültürel mirasın korunması bilincinin oluşturulması ve sürekliliği sağlanacaktır.

Tablo 4.103.Sosyal - Kültürel Yapıya Yönelik Program

SOSYAL - KÜLTÜREL YAPIYA YÖNELİK PROGRAM	
AMAÇ	Sosyal & Kültürel ve Ekonomik Kalkınmayı Sağlamak
KOORDİNATÖR	Yerel Kalkındırma Ajansı
SOSYAL-KÜLTÜREL RESTORASYON	SOSYAL-EKONOMİK RESTORASYON
Çevre, ekipman uyumluluğunun ve yaşamın iyileştirilmesi	Alandan kaynaklı iş imkanlarının artırılması
Kültürel miras bilinci oluşturulması	Mesleki eğitim sağlanması
Sosyal dayanışmanın sağlanması	Yerel kalkınma fırsatları oluşturulması

Sanat ve kültürel faaliyetlerin yapılması	Girişimciğin sağlanması
---	-------------------------

Ekonomik Yapıya Yönelik Program

Kültürel Miras'ın korunması amacıyla oluşturulacak projeler ve bu projelerin uygulanması için ekonomik altyapının oluşturulması gerekmektedir. Bu destek uluslararası hibe yada fonlarla sağlanabileceği gibi, özel sektör ve kamunun fayda – risk ortaklığıyla da mümkün olacaktır.

Tablo 4.114. Ekonomik Yapıya Yönelik Program

EKONOMİK YAPIYA YÖNELİK PROGRAM	
AMAÇ	Alan Yönetim Planı Ve Uygulanması İçin Ekonomi Modellerinin Geliştirilmesi
PROGRAM KOORDİNATÖRÜ	Arkeolojik Saha Koruma Ve Geliştirme Bütçesi
KAYNAKLAR	
YEREL KAYNAKLAR	ULUSLARARASI KAYNAKLAR
Kamu - Özel Sektör Ortaklığı	AB Kalkınma Bankası, Kültürel Gelişim Fonu
Kamu Kurumları Araştırma Geliştirme Fonu	AB Kültürel Miras Fonu
STK Fonları	Dünya Anıtlar Fonu
Yerel yönetimlerin bütçeleri	Unesco,Çevre Koruma Hibeleri
Mesleki Eğitim Kursları	Avrupa Geliştirme Bankası, Kültürel Miras Fonu

Belirlenen program çerçevesinde, Rumkale Arkeolojik Alanı'nda yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Alanın arkeolojik çalışmaları ile restorasyon çalışmaları tamamlanmış, koruma amaçlı imar planı onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Daha alt ölçekte çevre düzenleme projesi hazır olup, projenin tamamı uygulanmamıştır. Ancak söz konusu çalışmaların her biri farklı kurumlarca yapılmış olması, onay mercilerinin

farklı olması, projelerin uygulanması ve finansmanın sağlanması noktasında süreç aksamıştır.

4.4. EYLEM PLANI

Alan için yapılan SWOT analizi doğrultusunda tespit edilen, güçlü ve zayıf yönler fırsatlar ve tehditler dikkate alınarak, alanın tarihi ve kültürel önemi ile değeri doğrultusunda belirlenen temel amaçlar ile bu yönde belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesine dair süreci tanımlamak üzere eylem planı hazırlanmıştır. Faaliyetin varmak istediği hedef, öncelik sırası, paydaşları ve finansmanı ile ilgili öneriler bu bölümde belirlenmiştir

Tablo 4.125. Amaç 1

AMAÇ 1:						
Alan Yönetim Planı'nın, uygulanması ve planın periyodik aralıklarla gözden geçirilmesi, etkili ve eş güdümlü bir biçimde uygulanmasını sağlamak						
YÖNETİŞİME YÖNELİK EYLEM	Faaliyet	Yönetim Hedefi	Öncelik	Zaman Aralığı	Paydaşlar	Finansman
	Yönetim planına dair bir Denetim Planı oluşturulması	Eylem Planı'nın uygulanmasının denetimini yapacak görevlilerin tanımlanması	Yüksek	0 – 3 yıl ve sonrası	KTB, Alan Başkanlığı Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu	KTB
	Eylem planının her yıl kontrol edilmesi ve gerektiğinde güncellenmesi	Yönetim planının uygulamasının izlenmesi	Yüksek	1 – 5 yıl	KTB Alan Başkanlığı	KTB
	Alan başkanlığınca düzenli raporlamanın yapılması	Denetimin sağlıklı yapılabilmesi	Yüksek	0 – 5 yıl ve sonrası	KTB Alan Başkanlığı	KTB
	Alan ve çevresinin korunması adına paydaşların periyodik olarak toplanması	Yönetim planının işlerliği ve güncelliğinin sağlanması	Yüksek	0 – 1 yıl	Tüm Paydaşlar	Valilikler Büyükşehir Belediyeleri

Tablo 4.136. Amaç 2

AMAÇ 2:						
Rumkale için oluşturulan alan yönetimi sisteminin sürdürülebilir olması için gerekli insani, maddi ve entelektüel kaynağın sağlanması						
YÖNETİŞİME YÖNELİK EYLEM	Faaliyet	Yönetim Hedefi	Öncelik	Zaman Aralığı	Paydaşlar	Finansman
	Yönetim planının uygulanması amacıyla gerekli teknik, idari ve hizmetli personelinin belirlenmesi.	Gerekli ve yeterli personelin sağlanması	Yüksek	0 – 1 yıl ve sürekli	KTB Alan Başkanlığı AAKME	KTB AAKME
	Teknik ve idari personel arasında bilgi aktarımına yönelik eğitimler	Kapasite artırma faaliyetleri Yönetim planının uygulanmasına yönelik personelin bilgisini arttırmak	Orta	1 – 5 yıl ve sürekli	Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü HKÜ AAKME Alan Başkanlığı	HKÜ AAKME
	Yönetim sürecinin aksamadan yürütülebilmesi için mali kaynakların temin edilmesi	Yönetim sürecinin sürdürülebilirliği	Orta	0 – 3 yıl ve sürekli	KTB AAKME	KTB AAKME Özel Sektör

Tablo 4.147. Amaç 3

AMAÇ 3:						
Rumkale ve çevresinde, teknolojik gelişmeler ve bilim insanları aracılığıyla Kültürel Miras arşivi oluşturmak						
BİLİŞİME YÖNELİK EYLEM	Faaliyet	Yönetim Hedefi	Öncelik	Zaman Aralığı	Paydaşlar	Finansman
	Alanın 3D modelleme ile taranması	Ziyaretçi sunumu, alanda müdahale gerekmesi durumunda geri bildirim.	orta	6 – 12 ay	Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü GBB	GBB
	Reklam panolarında ve diğer reklam araçlarında Rumkale ile ilgili tanıtımın yapılması	Alanın tanıtımı ve alana dair farkındalığın artırılması	orta	6 – 12 ay	Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü GBB	GBB
	Alanda ve müzelerde sunulmak üzere tanıtım materyallerinin hazırlanması	Alanın tanıtımı ve alana dair farkındalığın artırılması	orta	6 – 12 ay	Gaziantep Arkeoloji Müzesi Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü GBB AAKME	GBB AAKME
	Alanın tanıtımının ulusal ve uluslararası daha fazla kitlelere ulaşması için ulusal TV'lerde, sosyal medyada yayınlanmak üzere kısa film çekilmesi	Alanın tanıtımı ve alana dair farkındalığın artırılması	orta	6 – 12 ay	Gaziantep Arkeoloji Müzesi Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü GBB AAKME	GBB AAKME

Tablo 4.158. Amaç 4

AMAÇ 4:						
Rumkale ve çevresinin tarihi ve kültürel değerini gelecek kuşaklara taşıyacak ve güvence altına alacak koruma programı oluşturmak						
MEKANSAL YAPIYA YÖNELİK EYLEM	Faaliyet	Yönetim Hedefi	Öncelik	Zaman Aralığı	Paydaşlar	Finansman
	Alan için oluşturulan yönetim planının kapsamının değerlendirilmesi	Mevcut koruma durumunun değerlendirilmesi Alanın özelliklerini tehdit eden doğal ve insani tehditlerin belirlenmesi Olası tehditlere yönelik risk analizi ve tedbirlerin belirlenmesi Eylem planının uygulanması için gerekli kaynakların ve öngörülen zaman dilimi içinde tahsis edilmesi	Yüksek	0 – 1 yıl	KTB Arkeoloji Müzesi HKÜ BDK AAKME Alan Başkanlığı	KTB AAKME
	Yönetim Planının yönetim sürecine dahil edilmesi ve uygulanması	Alanın koruma ve sürdürülebilir gelişimi için eş güdümlü karar alma mekanizması. Alanda bütüncül bir koruma sağlanması.	Yüksek	Sürekli	KTB Arkeoloji Müzesi, AAKME HKÜ BDK Alan Başkanlığı	KTB AAKME

Tablo 4.19. Amaç 5

AMAÇ 5:						
Rumkale'nin tarihi ve kültürel ve önemi ile değerini güvence altına almak için, etkileşim içinde olduğu çevresinin uygun ve bütüncül şekilde korunması						
MEKANSAL YAPIYA YÖNELİK EYLEM	Faaliyet	Yönetim Hedefi	Öncelik	Zaman Aralığı	Paydaşlar	Finansman
	Alan ve çevresinin peyzajı için, iklim ve coğrafya koşulları doğrultusunda, alanın karakteristik özelliklerini yansıtan ortak çalışma yapmak.	Alanın özgünlüğünü yansıtacak tasarımı yapılması	Orta	1 – 3 yıl	KTB GBB ŞBB KKA İKA	KKA İKA
	Alan ve çevresinde yapılacak yapılar için standartların belirlenmesi	Alanın yapı bütünlüğünün sağlanması Alanın özgünlüğüne ve bütünlüğüne dair tasarım yapılması Alanın kültürel öneminin vurgulanması	Orta	0 – 2 yıl	KTB GBB ŞBB Gaziantep Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	
	Rumkale üzerinde bulunan yapıların işlevlendirilmesi	Alanın bütünlüğünün sağlanması ve tanımlanması	Yüksek	0 – 1 yıl	GBB	GBB
	Halfeti İlçesi ve Savaşan Mahallesi'nde işlevsiz yapıların işlevlendirilmesi	Alanın bütünlüğünün sağlanması ve tanımlanması	Yüksek	0 – 1 yıl	ŞBB	ŞBB

Tablo 4.19. Amaç 5

Yapıların işlevi konusunda konaklama, yeme içme, ticaret amaçlı yapılandırmanın her iki ilin koordinasyonunda yapılması	Alanın kendi içinde rekabetini ortadan kaldırıp, bütüncül bir şekilde değerlendirerek birbirini desteklemesi	Yüksek	0 – 1 yıl	GBB ŞBB	
Rumkale çevre düzenleme projesinin uygulanması	Alanın turizm potansiyelini arttırmak	Yüksek	0 – 1 yıl	GBB	GBB
Kasaba Mahallesi Günübürlük konaklama tesisinin yapılması	Turizme hizmet etmesi	Orta	0 – 3 yıl	Özel Sektör	Özel Sektör
Gastronomi ile ilgili standartların belirlenmesi	Gaziantep ve Şanlıurfa yemek kültürünün, kendi sınırları içinde yansıtılması	Orta	0 – 3 yıl		
Fırat Nehri ve Merzimen Çayı için klimatolojik su analizlerinin yapılması	İklim değişikliğinin, alanın en önemli görsel değeri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi	Orta	0 – 5 yıl	DSİ	
Alanda olası yangın için su deposu ve pompa istasyonlarının oluşturulması	Alanın doğal veya insani risklere karşı korunması	Orta	0 – 3 yıl	GBB ŞBB	GBB ŞBB

Tablo 4.20. Amaç 6

AMAÇ 6:						
Rumkale Ve Çevresinde, Alanın Tarihi ve Kültürel Önemi İle Değerini Koruyarak, Sürdürülebilir Ve Ekonomiye Katkı Sağlayacak Turizm Çalışmalarının Teşvik Edilmesi						
EKONOMİK YAPIYA YÖNELİK EYLEM	Faaliyet	Yönetim Hedefi	Öncelik	Zaman Aralığı	Paydaşlar	Finansman
	Alan girişinde ziyaretçi verilerinin kaydının tutulması	Ziyaretçi yönetiminin yapılabilmesi için gerekli istatistiki bilginin sağlanması	Yüksek	0 – 6 ay	Gaziantep Arkeoloji Müzesi Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü GBB	GBB
	Alanın ziyaretçi ve taşıt kapasitesinin belirlenmesi	Ziyaretçi yönetiminin yapılabilmesi için Gerekli istatistiki bilginin sağlanması	Yüksek	0 – 12 ay	Gaziantep Arkeoloji Müzesi Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü GBB	GBB

Tablo 4.20. Amaç 6

Ziyaretçi yönetim planı hazırlanması	Potansiyel turizm baskısının olumsuz etkilerinin azaltılması ve risklere karşı hazırlık	Yüksek	6 – 12 ay	KTB Gaziantep Arkeoloji Müzesi Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, AAKME Alan Başkanlığı	KTB AAKME
Çocuk ziyaretçilere uygun eğitici aktiviteler yapmak ve çocuk rehberler yetiştirmek	Çocukların mekanı tanınması ve sahiplenmesi Çocuk algısının mekana yorum katkısı	Orta	Sürekli	GBB İl Kültür Turizm Müdürlüğü	İKA Valilik
Alanın yaşlı ve engelli ziyaretçiler için uygun düzenlenmesi	Geniş ziyaretçi profili ve ihtiyaçların karşılanması	Yüksek	0 – 1 yıl	GBB	GBB
Bilgilendirme amaçlı kullanılan araçlar için verilerin güncellenmesi	Ziyaretçilerin güncel bilgiye erişiminin sağlanması	Yüksek	6 - 12 ay	Gaziantep Arkeoloji Müzesi Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, AAKM	GBB AAKME

Tablo 4.20. Amaç 6

Aziz Nerses Kilisesi ve Barşavma Manastırı'nın model olarak fonksiyonlarını koruması	İnanç turizmini desteklemesi	Yüksek	0 – 1 yıl	GBB	GBB
Dink Damı olarak adlandırılan yapının, alanın karakteristik özelliklerini yansıtan hediyelik ürünlerin satışı için düzenlenmesi.	Alanda ziyaretçi ilgisini arttırmak	Orta	Sürekli	GBB	GBB
Ziyaretçi güzergahının düzenli bakımının yapılması	Alanda ziyaretçilerin sağlığı ve güvenliğinin sağlanması	Yüksek	Sürekli	GBB	GBB
Ziyaretçi merkezindeki tuvaletlerinin temizlik ve bakımının yapılması	Alanın iş güvenliğinin sağlanması	Yüksek	Sürekli	GBB	GBB
Turist rehberleri için Rumkale ile ilgili eğitim programları düzenlenmesi	Ziyaretçilerin doğru bilgilendirilmesi	Orta	6 – 12 ay	Gaziantep Arkeoloji Müzesi Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü TURSAB	AAKME

Tablo 4.21. Amaç 7

AMAÇ 7: Rumkale ve çevresinin yönetimine yerel halkın katılımını sağlamak suretiyle toplumsal katılım ile sürdürülebilir toplumsal kalkınmayı sağlamak						
SOSYAL KÜLTÜREL YAPIYA YÖNELİK EYLEM	Faaliyet	Yönetim Hedefi	Öncelik	Zaman Aralığı	Paydaşlar	Finansman
	Yerel halkın ihtiyaçlarının tespit edilmesi	Sosyal – ekonomik yapının güçlenmesi	Orta	0 – 12 ay	İKA KKA Yavuzeli Belediyesi Halfeti Belediyesi Kasaba ve Savaşan Mahalle Muhtarlığı	İKA KKA
	Yerel halkın alana ilişkin beklenti ve endişelerinin tespit edilmesi	Katılımcı planlama anlayışının benimsenmesi	Orta	0 – 12 ay	İKA KKA Yavuzeli Belediyesi Halfeti Belediyesi Kasaba ve Savaşan Mahalle Muhtarlığı	İKA KKA

Tablo 4.21. Amaç 7

Yerel halka, çevre okullara ve yerel kurumlarda çalışan ilgili personele yönelik periyodik dönemlerde bilgilendirme yapılması	Yerel halkın alana ilişkin farkındalığını arttırmak	Orta	1 – 3 yıl	GBB ŞBB İl Kültür Turizm Müdürlükleri İl Milli Eğitim Müdürlükleri Alan Başkanlığı	GBB ŞBB Valilikler
Uygulamadan sorumlu idarelerde çalışan personelin Dünya Miras Sözleşmesi ve Uygulama Rehberi konusunda bilgilendirilmesi	Uygulamada Miras Alanlarına ilişkin farkındalığın oluşması			KTB Şanlıurfa ve Gaziantep Arkeoloji Müzesi AAKME Alan Başkanlığı	KTB AAKME
Alanın özelliklerini yansıtan el sanatları ve hediyelik eşyaların üretilmesi amacıyla eğitimlerin verilmesi	Alanın yerel halkın kalkınmasını sağlamak ve sürece dahil etmek	Orta	1 – 3 yıl	İKA KKA GBB ŞBB	İKA KKA GBB ŞBB
Üretilen ürünlerin satışı için gerekli düzenlemelerin yapılması	Alanın yerel halkın kalkınmasını sağlamak ve sürece dahil etmek	Orta	1 – 3 yıl	İKA KKA GBB ŞBB	İKA KKA GBB ŞBB

BÖLÜM 5

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

“Kültürel Miras ve Alan Yönetimi: Gaziantep Rumkale Arkeolojik Sit Alanı Örneği” başlığı ile hazırlanan yüksek lisans tezi ile; kültürel miras, yönetim planı, alan yönetimi kavramları araştırılmış, koruma kavramının tarihsel süreç içinde dünyada ve ülkemizde yaşadığı gelişmeler ile dünyadan ve ülkemizden yönetim planlarının incelenmesiyle Rumkale Arkeolojik Sit Alanı için Yönetim Planı Modeli oluşturulmuştur.

Dünyada koruma anlayışının gelişmesine paralel olarak, koruma kavramının içeriği de konuşulur olmuş ve korumanın mekan kapsamında olması gerekliliği benimsenmiştir. Uzun yıllar tarihi yapıları yada alanları, özellikle yerel halk ekonomik anlamda risk olarak görmüşken, turizmin önemli bir parçası olması ve korumanın steril alandan çıkıp, yaşayan dinamik bir yapıya kavuşmasıyla beraber değer kavramı daha tanımlı hale gelmiştir. Mekana yönelik korumanın ilk ve önemli adımı koruma amaçlı imar planyken, korumanın nasıl yapılacağı, ne zaman ve kimler tarafından yapılacağı gibi konular bu anlamda eksik kalmaktaydı. Yönetim planları bir bakıma bu soruları cevaplarken bir bakıma da koruma amaçlı imar planlarını desteklemektedir.

Unesco Dünya Kültürel Miras Listesi’ne girme şartı olarak, gereklilik halini almış olan Yönetim planları, alanın temelde tarihi ve kültürel önemini vurgulayan ve bu vizyon doğrultusunda alanın koruma – kullanma dengesini ve bunun sürdürülebilir olmasını amaçlayan hedeflerin ve uygulanması noktasında eylem planlarının belirlendiği bir süreçtir. Bununla beraber ekonomik kalkınmanın önünde engel olarak görülmüş olan tarihi alanların, yasal sınırlar doğrultusunda kullanımını ve işlerliğini de sağlamaktadır.

Somut Kültürel Miras’ın önemli bir parçası olan Arkeolojik alanlar insan yaşamına, geleneklerine, inanç sistemine, ekonomik yapıya ve bunların mekana yansımalarına dair kalıntılar ile önemli bir tarihi arşiv görevini de görmektedir. Söz

konusu alanların; gerek korunması, gerekse gelecek kuşaklara bırakılması ile beraber,bugünün ihtiyaçlarını da karşılaması önemlidir. Bu noktada, alana yönelik kazıçalışmaları, restorasyon ve uygulamaları, koruma amaçlı imar planı konuları koruma ve gelecek kuşaklara bırakılmasında, kullanımı kısmında ise bugünün ihtiyaçlarını karşılama gerekliliği ve önemi söz konudur.

Gerek Fırat Nehri'ne olan sınırı, gerek Şanlıurfa İli ile olan etkileşimi, gerekse önemli tarihi ile Rumkale Arkeolojik Sit Alanı'nda,kazı ve restorasyon çalışmaları ile Koruma Amaçlı İmar planı yapılmış, plan doğrultusunda çevre düzenleme projesi de tamamlanmıştır. Alt ölçekte üzerinde çalışılmış bu önemli alan, henüz paydaşların sorumlulukları ve etkileşim alanı ile olan bağlantılarının netleşmemesi sebebiyle tam olarak turizmden payını alamamaktadır. Bununla beraber Unesco'nun Dünya Miras Listesine girme Kriterleri açısından değerlendirildiğinde, gerekli şartlara haiz olduğu ancak, söz konusu plan, projeler ve etkileşim alanı ile beraber değerlendirilmediği gözlenmiştir.

Önemli bir Arkeolojik Alan olan Rumkale için, korumanın gelişim süreci dikkate alınarak, koruma ile beraber kullanmayı hedefleyen, yasal boyutu ve paydaş sorumluluklarını tanımlayan, önceliklerin belirlendiği, yakın çevresi ile beraber değerlendirilen bir alan yönetim planı oluşturulmuştur. Oluşturulan plan ile, yönetim, bilişim, mekan, ekonomik yapıyı ve sosyal kültürel yapıya yönelik amaçlar ve hedefler belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda diğer tarihi alanlara katkı sunması amacıyla "**Kültürel Miras Yönetim Programı**" oluşturulmuştur. Oluşturulan program doğrultusunda, Rumkale Arkeolojij Sit Alanı'nın amaç ve hedefleri için eylem planı hazırlanmıştır. Aidiyet ve sahiplenme noktasında önemli bir rolü olan yerel dinamikleri önceleyen, ulusal ölçekte beraber uluslararası ölçekte tanınırlığı, geniş katılımlı ziyaretçi profili ve bu doğrultuda korumaya yönelik adımlar tanımlanmıştır.

Hazırlanan Alan Yönetim Planı modeli ile, yakın çevresinde bulunan Eski Halfeti, Zeugma Antik Kenti, Karkamış Antik Kenti gibi hem Arkeolojik hem de kentsel tarihi alanlara örnek olması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

2A Akademi - 2a Akademi Planlama Danışmanlık Eğitim Turizm Ve Tic.Ltd.Şti.
2017. Halfeti Belediyesi: Şanlıurfa

Ahunbay, Z. (2010). Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal Ve Yasal Açılardan Değerlendirme, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 8, 103 – 118.

Akdemir, H. (2017). Avrupa Ortak Kültür Ve Sanat Mirasının Korunmasında Avrupa Birliği'nin Çalışmaları: Avrupa Kültür Başkenti Programı Özelinde Bir İnceleme, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 7, 176 – 194.

Akipek, S. (2001). Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmenin Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 50, 13 – 39.

Alanyurt, U. (2009). Türkiye'de Koruma Ve Onarım Üzerine Analiz, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Masrop E-Dergi, 4, 19 – 55.

Alpaslan, İ, Uluslararası Hukukta Kültürel Mirasın Korunması Ve Unesco Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2018, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

Anonim, 2019a. Arkeolojik Haber. 2018. <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-pompeii-10408/>, 25.09.2019.

Anonim, 2019b. Arkeolojik Haber. 2018. <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-herculaneum-8574/>, 25.09.2019.

Anonim, 2019c. <https://www.britannica.com/place/Torre-Annunziata>, 25.09.2019.

Arabacıoğlu, F., P., Aydemir, I. (2007). Tarihi evrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, 2, 204 – 212.

Atalan, Ö. (2018). Importance Of Cultural Heritage And Conservation Concept In The “Architectural Education”, International Journal Of Human Sciences, 15, 1700 – 1710.

Atölye Şehir Planlama. 2013. Rumkale Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu. Gaziantep Valiliği: Gaziantep.

Aydeniz, N.E. (2009). Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi Ve Türkiyedeki Yansımaları, Journal of Yasar University, 4, 2501 – 2524.

Aygün, M., H. (2011), Kültürel Mirası Korumada Katılımcılık, Vakıflar Dergisi, 35, 191 – 213.

Belge, B. (2004). Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama, Planlama Dergisi Tmmob Şehir Plancıları Odası, 30, 48 – 56.

Bakırcı, M. (2002). Türkiye’de Baraj Yapımı Nedeniyle Yer Değiştiren Bir Şehir “Halfeti”, Coğrafya Dergisi, 10, 55 – 78.

Başlar, K. (2011). Kırkınıc Yılında Dünya Mirası Sözleşmesi (1972 – 2012), Uluslararası Hukuk ve Politika, 7, 25 – 52.

Bahçeci, M., (2004). İzmir Bölgesi, Urla-Limantepe Tunç Çağı Yerleşimi Koruma ve Alan Yönetim Modeli, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Bilgi, G., M. (2013). Türkiye’nin Sakin Şehirlerinde Permakültürel Koruma, Planlama, Yönetim ve Eğitim Pratikleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29, 45 – 59.

Can, C. (1993). Kentsel Koruma Alanları Ve Koruma Sorunları, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi, 36, 307 – 314.

Çakırca, D. (2015). Savaşın Savunmasız Düşmanı-Kültürel Miras, Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4, 416 – 35.

Çal, H. (1990). Türkiye'de Cumhuriyet Devri Taşınmaz Eski Eser Tahribatı Ve Sebepleri, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi, 34, 353 – 378.

Çal, H. (2005). Osmanlı'dan Cumhuriyete Eski Eserler Kanunları, Prof. Dr. Kazım Yaşar Koprman'a Armağan, 234 – 270.

Çokişler, E. (2019). Silahlı Çatışmalar Sırasında Kültürel Malların Korunması Rejimi: Tarihsel Gelişimin Analizi, Uluslararası İlişkiler, 16, 55 – 74.

Dalkılıç, N. (2007), Midyat-Kültürel Zenginliğin Korunması, ÇEKÜL Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul.

Dedehayır H. 2010. Yerelden Ulusala Ulusaldan Evrenselekoruma Bilincinin Gelişim Süreci. İstanbul: Stil Matbaacılık.

Dikilitaş, G. (2011). Arkeolojik Alanlarda Koruma, Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, 43 – 51.

Dinçer, İ. (2013). Alan Yönetimi Planların Gerçek Hayatla Buluşma Şansını Arttırır, Arkitera, Söyleşi.

Eceral, Ö.,T., Taciroğlu, A. (2017). Doğal ve Tarihi/Arkeolojik Değerlere Sahip Kentsel Kıyı Yerleşimlerinin Planlama Sorunu: Foça Örneği, Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi, 2, 68 – 84.

Ekinci, Y. (2010). Kentsel Korumada Yönetimsel Boyut: Alan Yönetimi, Edirne Belediyesi.

Erdem, M. (2018). Silahlı Çatışma Esnasında Kültürel Malların Uluslararası Toplum Yararına Korunması, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9, 185 – 216.

Erder, C. (1977). The Venice Charter under Review, Scientific Journal International ICOMOS 4, 24-31.

Erder, C. (1977). Tarihi Çevre Kaygısı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 3, Sayı 2.

Erder, C. (1977). Venedik Tüzüğü Tarihi bir anıt Gibi Korunmalıdır, O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Dergisi, 3, 167 – 190.

Europa, 2018. https://europa.eu/cultural-heritage/about_en.html, 26.09.2019.

Feilden BM, Jokilehto J. 1998. Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites. Rome: ICCROM.

Göğebakan, Y. (2018). Kültür Varlıklarının Korunmasının ve Algılanabilirliklerinin Sağlanması Yöneliminde Yönetimsel ve Hukuki Boyutu: Malatya Karakaş Konağı, Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 8 , 2 – 14.

Gül, M. (2002). Mısır Memlûklarının Hudud Kalesi Rumkale ve Anadolu’da Memlûk İzleri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 359 – 366.

Güneş, G. (2011). Korunan Alanların Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Katılımcı Yönetim Planları, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3, 47 – 57.

Gültekin, T., N., Uysal, M. (2018). Kültürel Miras Bilinci, Farkındalık ve Katılım: Taşkale Köyü Örneği, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8, 2030 – 2065.

Hoeven, A., V., D. (2018). Valuing Urban Heritage Through participatory Heritage Websites: Citizen Perceptions of Historic Urban Landscapes, Space and Culture, 1 – 20.

İşçi, C., Güzel, B., Ataberk, E. (2018), Mekana Ve Yerel Halka Bağlılık, Ültürel Mirasa Yönelik Tutumu Etkiler Mi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21, 583 – 605.

Jokilehto J. 1986. A History Of Architectural Conservation. England: The University Of York.

Jokilehto, J. (2006). Considerations On Authenticity And Integrity In World Heritage Context, City & Time, 2, 1 – 16.

Kaderli, L. (2014). Kültürel Miras Koruma Yaklaşımlarının Tarihsel Gelişimi, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 12, 29 – 41.

Kamacı, E. (2014). 2863 Sayılı Ktvkk'nın Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi, METU Journal of the Faculty of Architecture, 31, 1 – 23.

Kejanlı, T., Akın, C., T., Yılmaz, A. (2007). Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6, 179 – 196.

Kiper, P. (2006). Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması, Türkiye-Bodrum Örneği, Sosyal Araştırmalar Vakfı, 15.

Koçak, B., Can, H. (2018). Kültürel Mirasın Korunmasında Belediye Birliklerinin Rolü: Koca Yusuf Projesi Örneği, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 7, 148 – 164.

Köroğlu, Ö., vd., Kültürel Miras Kavramına İlişkin Algıların Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi, Turizm Akademik Dergisi, 5, 98-113.

Kurtar, C., Somuncu, M. (2013). Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü Örneği, Ankara Araştırmaları Dergisi , 2, 35 – 47.

Küçükaltın, D., vd., Kültürel Miras Yönetimi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2126, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1154

Lawless HT, Heymann H. 1999. Sensory evaluation of food. Principles and practices. Gaithersburg: Aspen.

Levent, S., L. (2009). Tarihi Çevre Koruma Mevzuatına Genel Bir Bakış, TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi Dosya Dergisi, 62 - 68.

Madran, E. Osmanlı İmparatorluğunun Batılılaşma Sürecinde Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Yasal Düzenlemeler.

Naycı, N. (2014). Arkeolojik Alan Yönetiminde Sürdürülebilir Yaklaşımlar: Aspat (Strobilos) Yönetim Planı Çalışmaları, METU Journal of the Faculty of Architecture, 31, 189 – 207.

- Nesli, A. (2018). Eski Eserlerin Korunmasının Hukuk Tarihi Yönüyle İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20, 431 – 478.
- Oğuz, M., Ö. (2018). UNESCO'nun 1972 ve 2003 Sözleşmelerinin Tavsiye Organları: Deneyimler ve Sorunlar, Millî Folklor Dergisi, 120, 46 – 58.
- Öz A. K, Güner, S. 2007. Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı, 2, İstanbul.
- Özcan, K. (2009). Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Olabilirliği Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi: Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği, METU Journal of the Faculty of Architecture, 26, 1 – 18.
- Özcan, K. (2017). Kırsal Miras Koruma Stratejisi Sandıma Köyü, Bodrum, Millî Folklor Dergisi, 113, 40 – 53.
- Özcan, K., San, K., D. (2011). Kültürel Miras Yönetimi: Birgi Bütünleşik Sit Alanları için Bir Model, BAÜ Fen Bil. Enst. Dergisi, 13, 97 – 111.
- Özcan, K., Yenice, M.S. (2008). Arkeolojik mirasın sürdürülebilirliği: Koruma–geliştirme stratejileri için bir yöntem önerisi Konya Alaaddin Tepesi, Türkiye örneği, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5, 1 – 16.
- Özdemir, N., Öger, A. 2019. Kültürel Miras Yönetimi, 978-605-2233-52-8, Ankara.
- Pearson, M., P. (2013). Researching Stonehenge: Theories Past and Present, Theories Past and Present. Archaeology International, 16, 72 – 83.
- Perry, B., Ager, L., Sitas, R. (2019). Cultural heritage entanglements: festivals as integrative sites for sustainable urban development, International Journal of Heritage Studies, ?, 1 – 16.
- Polat, O., E., E., Can, C. (2008). Modern Mimarlık Mirası Kavramı: Tanım Ve Kapsam, Ytü Mim. Fak. E-Dergisi, 3, 177 – 186.
- Prott, L.V., Strengths and Weaknesses of the 1970 Convention: An Evaluation 40 years after its adoption, Background paper, second edition, UNESCO, Paris, 2012, s.3.

Prott, L., V. (1983). International Control Of Illicit Movement Of The Cultural Heritage: The 1970 Unesco Convention And Some Possible Alternatives, Syracuse Journal of International Law and Commerce, 10, 333 – 351.

Resmi Gazete. 1951. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7853.pdf>, 11. 09.2019.

Resmi Gazete 2004. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>, 03.10.2019.

Resmi Gazete. 2005a.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9637&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 11.09.2019.

Resmi Gazete,

2005b. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9637&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 22.09.2019.

Saçlı, Ç., Avcıkurt, C. (2018). Destinasyon Tercihinde Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Önemi: Uluslararası Kültür Turistleri Üzerine Bir Uygulama, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 2, 1-13.

Savrum, M. (2011). Bademağacı Höyüğü'nde Arkeolojik Mirasın Korunması Değerlendirilmesi ve Sürdürülebilirliğine Yönelik Sorunlar, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4, 94 – 100.

Leo Schmidt, L., vd. (2017). Göbekli Tepe Alan Yönetim Planı, Brandenburg Teknoloji Üniversitesi Mimari Koruma Bölümü: Almanya

Somuncu, M., Turgut, Y. (2015). Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'ndaki Turizmin Sürdürülebilirlik Perspektifinden Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü.

Şakacı, B., K. (2015). Doğal ve Kültürel Mirasın Hayati Sorunu: İstisnai Evrensel Değer (UNESCO Dünya Mirası Listesi), Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6, 455 – 472.

Tanrıverdi, K., A., Demir, Z. (2015). Konuralp Arkeolojik Sit Alanlarındaki Değişim Ve Sorunlar, Ormancılık Dergisi, 2, 111 – 122.

Thomas, L., Middleton, J., (2003), Guidelines for Management Planning of Protected Areas

Topalan, M., Dağtekin, E. (2018). A Documentation Of Traditional Halfeti Houses, Gazi University Journal Of Science, 2, 354 – 366.

Tunçer, M., (2007). Korumanın Yasal, Yönetmelik, Planlama ve Kültürel Boyutları: Perge Antalya-Kaş Patara Koridorunda Korumanın Son 15 Yılına Değerlendirilmesi, Sonuçlar ve Öneriler, Meditology : Coastal Cities, Culture, Conservation, International Gazimağusa Symposium, Kuzey Kıbrıs: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.

Ulusan, E. (2016). Türkiye’de Kültürel Miras Alanlarında Yönetim Planlaması Deneyimi, İdeal Kent Dergisi, 7, 372 – 401.

Unesco, 1972. <http://www.unesco.org.tr/Pages/161/177>, 05.10.2019.

Unesco, 1997a. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 1997. <http://whc.unesco.org/en/list/829>, 25.09.2019.

Unesco, 1997b. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 1997. <http://whc.unesco.org/en/list/829>, 25.09.2019.

Unesco, 1997c. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 1997. <http://whc.unesco.org/en/list/829>, 25.09.2019.

Unesco, 1997d. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 1997. <http://whc.unesco.org/en/list/829>, 25.09.2019.

Unesco, 2001. <https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Sualti-Kultur-Miras%2C-UNESCO%2C-2001.pdf>, 25.09.2019.

Unesco, 2003. <http://www.unesco.org.tr/Pages/52/19/Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-%C4%B0htisas-Komitesi>, 26.09.2019.

Unesco, 2018a. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2018. <http://whc.unesco.org/en/list/1572>, 25.09.2019.

Unesco, 2018b. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2018. <http://whc.unesco.org/en/list/1572>, 25.09.2019.

Unesco, 2018c. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2018. <http://whc.unesco.org/en/list/1572>, 25.09.2019.

Unesco, 2018d. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2018 <http://whc.unesco.org/en/list/1572>, 25.09.2019.

Zancheti, S., M., Hidaka, L., T., F., Ribeiro, C., Aguiar, B. (2009). Judgement And Validation In The Burra Charter Process: Introducing Feedback In Assessing The Cultural Significance Of Heritage Sites, *City & Time*, 4, 47 – 53.